

СПІВЗАСНОВНИКИ:

Державна наукова установа
"Книжкова палата України імені Івана Федорова";
Харківська державна академія культури

Шеф-редактор — Сенченко М.
Головний редактор — Давидова І.
Заступниця головного редактора — Васьківська О.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Давидова І. — д-р наук з соц. комунікацій, проф.
(голова редколегії), Україна
Сенченко М. — д-р техн. наук, проф. (заступник голови
редколегії), Україна
Кобелєв О. — д-р наук з соц. комунікацій, проф., Україна
Гандзюк В. — канд. наук з соц. комунікацій, доц., Україна
Ільганасва В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Киричок А. — канд. наук з соц. комунікацій, доц.,
Україна
Лопатовська І. — д-р філософії, доц., США
Мар'їна О. — д-р наук з соц. комунікацій, доц., Україна
Маркова В. — д-р наук з соц. комунікацій, проф.,
Україна
Мацюк Г. — канд. наук з соц. комунікацій, Україна
Сербін О. — д-р наук з соц. комунікацій, Україна
Ткаченко В. — д-р техн. наук, проф., Україна
Федушко С. — канд. техн. наук, доц., Україна
Шейко В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Шпак В. — д-р іст. наук, проф., Україна

**Рекомендовано до друку вченою радою Книжкової
палати України (протокол № 5 від 30.05.2024).**

Відповідальна за випуск — Жданова Н.
Коректура — Панченко Є.
Комп'ютерні складання та верстання — Алексанян А.

Журнал "Вісник Книжкової палати" Атестаційною колегією
Міністерства освіти і науки України віднесено до наукових
фахових видань України в галузі соціальних комунікацій
(наказ МОН від 29.06.2021 № 735).

*Використання у будь-якій формі матеріалів, що опубліко-
вані в журналі, узгоджується з редакцією. Посилання на
видання обов'язкові. Авторські оригінали не повертаються.
Редакція не завжди поділяє точку зору авторів статей.*

Редакція, видавець і виготовлювач: Державна наукова
установа "Книжкова палата України імені Івана Федорова".

Адреса: просп. Л. Каденюка, 27, Київ, Україна, 02094
Тел.: +380 (44) 292-01-34 (приймальня),
+380 (44) 292-30-11 (редакція)
Факс: +380 (44) 296-71-15
E-mail: visnyk@ukrbook.net

CO-FOUNDERS:

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine
State Research Institution;
Kharkiv State Academy of Culture

Editorial director — Senchenko M.
Editor-in-Chief — Davydova I.
Deputy Editor — Vaskivska O.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Davydova I. — Dr of Social Communication, Prof. (chairman
of the editorial board), Ukraine
Senchenko M. — Dr of Technical Sciences, Prof.
(deputy chairman of the editorial board), Ukraine
Kobieliev O. — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine
Handziuk V. — PhD of Social Communication, Assoc. Prof.,
Ukraine
Ihannaeva V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine
Kyrychok A. — PhD of Social Communication, Assoc. Prof.,
Ukraine
Lopatovska I. — PhD, Assoc. Prof., USA
Mariina O. — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine
Markova V. — Dr of Social Communication, Prof., Ukraine
Matsiuk H. — PhD of Social Communication, Ukraine
Serbin O. — Dr of Social Communication, Ukraine
Tkachenko V. — Dr of Technical Sciences, Prof., Ukraine
Fedushko S. — PhD of Technical Sciences, Assoc. Prof., Ukraine
Sheyko V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine
Shpak V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine

**The Academic Council of the Book Chamber recommends
printing this Bulletin (Protocol № 5 from 30.05.2024).**

Editor — Zhdanova N.
Proofreader — Panchenko E.
Computer layout — Aleksanyan A.

The Board of Attestation of the Ministry of Education and Science
designed the Bulletin of the Book Chamber of Ukraine as the
professional scientific publication of Ukraine in the field of social
communication. (Order of the Ministry of Education and Science
of Ukraine No. 735 of June 29, 2021).

*You can use the materials printed in the Bulletin by an agreement
with editorial staff. A reference to publications is necessary.
Manuscripts are not returned. Editors are not always agreeing with
point of view of the author.*

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine, State Research
Institution is the editorial office, publisher and manufacturer.

Address: Av. L. Kadeniuk, 27, Kyiv, Ukraine, 02094
Tel.: +380 (44) 292-01-34 (reception),
+380 (44) 292-30-11 (editors)
Fax: +380 (44) 296-71-15
E-mail: visnyk@ukrbook.net

З М І С Т

СТОРІНКА ШЕФ-РЕДАКТОРА

СЕНЧЕНКО М. Ера домінування Розуму..... 3

КНИГОЗНАВСТВО. ВИДАВНИЧА СПРАВА

УСТИННИКОВА Т., ЖИГУН Т. Аналіз стану доставляння обов'язкових примірників видань України у 2023 році..... 9

РЕЦЕНЗІЇ

КЕПІН Д. Музейний портрет Львова..... 16

КЕПІН Д. Нове видання з музейництва..... 17

БІБЛОТЕЧНА СПРАВА

МУДРОХА В. Інноваційний розвиток бібліотеки: проєктні рішення та грантові програми..... 18

МЕЛЬНИК-ХОХА Г. Роль метаданих в організації доступу до цифрових колекцій електронної бібліотеки..... 24

ТУРОВСЬКА Л., КРУТОВА Р., СТАХОВСЬКА А. Електронний каталог періодичних видань у системі дистанційних послуг НБУВ..... 33

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

ЛОЦИНСЬКА Н. Українські літературно-художні журнали 1920—1930-х років (із фондів НБУВ)..... 38

ВИДАТНІ ДІЯЧІ ТА ВИЗНАЧНІ ПОДІЇ

КУШНАРЕНКО Н., НОВАЛЬСЬКА Т. Видатна постать української бібліотечної освітньо-наукової школи (до ювілею Алли Анатоліївни Соляник)..... 43

ЗА РУБЕЖЕМ

ГО ЧЖИЛЯН Цифрова трансформація системи управління науково-технічною інформацією в китайських університетах..... 49

CONTENT

CHIEF-EDITOR'S PAGE

SENCHENKO M. The era of the domination of Mind..... 3

BOOKSCIENCE. PUBLISHING

USTINNIKOVA T., ZHYHUN T. Analysis of the delivery state of Ukrainian publications mandatory copies in 2023..... 9

REVIEWS

KEPIND. Museum portrait of Lviv..... 16

KEPIND. New edition of museum studies..... 17

LIBRARIANSHIP

MUDROKHA V. Innovative development of the library: project solutions and grant programs..... 18

MELNYK-KHOKHA G. The role of metadata in the organization of access to the digital collections of the electronic library..... 24

TUROVSKA L., KRUTOVA R., STAKHOVSKA A. The electronic catalog of periodicals in the system of remote services of the VNLU..... 33

HISTORICAL INTELLIGENCE

LOSHCHYNSKA N. Ukrainian literary and artistic magazines of the 1920—1930's (based on the funds of the VNLU)..... 38

PROMINENT FIGURES AND SIGNIFICANT EVENTS

KUSHNARENKO N., NOVALSKA T. An outstanding figure of Ukrainian librarianship educational and scientific school (for the anniversary of Alla Anatoliivna Solianyk)..... 43

ABROAD

GUO ZHILIANG Digital transformation of the scientific and technical information management system in Chinese universities..... 49

До 160-річчя від дня народження В. Вернадського

УДК 316.324.8:[140.8:[13+165.173]](045)

Микола Сенченко,

директор Книжкової палати України, професор,
e-mail: director@ukrbook.net

Ера домінування Розуму*

Моральність

Християнська етика формує моральні норми, принципи, ідеали й цінності, наповнюючи їх змістом із віровчень, передусім старозавітного декалогу (десять заповідей), новозавітних євангельських заповідей та інших духовних повчань, що становлять моральний кодекс християнства. Заповіді декалогу є релігійним осмисленням найфундаментальніших засад спільного буття людей, викладених у формі суворих заборон і приписів. Перші чотири заповіді не мають безпосереднього морального змісту, декларуючи обов'язок вірності єдиному Богові, тоді як решта шість наказують шанувати батька й матір, не вбивати, не чинити перелюбу, не красти, не свідчити неправдиво й не жадати чужого майна.

З позиції християнства ці заповіді є виявом Божої милості, що вказує шлях до гармонійного життя, захищає життя людей від безладу й хаосу. Від імені найвищого для вірян авторитету — Бога — у цих моральних законах закарбовано християнські обов'язки та норми життя, які застосовують і забороняють брехню, крадіяство, посягання на життя Людини та її особисту власність. Цей кодекс поведінки суттєво впливає не лише на релігійну, а й на моральну історію та сучасне життя світського суспільства.

Водночас слід відрізнити моральний зміст світського напрямку й релігійну форму обґрунтування заповідей. У світському моральному змісті вони мають загальнолюдську цінність, входять у моральний досвід і свідомість будь-якої Людини, незважаючи на її належність до певної віри чи атеїзму, тоді як божественний авторитет і набір суворих обмежень позбавляє людей безкорисливості, чим знижує моральну цінність цих настанов.

Новозавітна концепція моралі зберегла старозавітний кодекс і доповнила його позитивним змістом, що утворює моральний ідеал християнства. Його серцевиною є Нагірна проповідь Христа, життя якого стало уособленням нової

моралі. Її основу становлять так звані Заповіді блаженства, в яких проголошено особливий вид духовного блаженства, що постає з усвідомлення власного упокорювання й лагідності, недосконалості й гріховності, тієї особливої сили духу, котра дає змогу, не ремствууючи, терпіти знегоди та страждання в ім'я святості й правди. Не злість і мстивість, не обурення несправедливістю й надія позбавитися її силою, а щира готовність зазнати страждань та гонінь за правду. В усіх своїх проблемах і незгодах винні лише люди, тому щире покаяння через усвідомлення гріхів і бажання виправитися, милість і співчуття до інших — єдиний шлях для праведника, нагородою якому стане Царство Небесне¹.

Безсила відмова тих, хто зневірився в можливості позбавитися боротьби за існування, безвиході й розчарування в земному житті, дістає у цих заповідях релігійне виправдання й санкцію на упокорювання. Пережиті гіркота та відчай від неспроможності здолати зло, що панує у світі, і одночасно пристрасна надія на відновлення справедливості змушують християнина миритися з тяжким становищем, доручивши вирішення проблем Господові. Від імені Христа проголошується новий ідеал упокорювання та всепрощення, самоприниження й непротивлення злу силою: *блаженні убогі духом, блаженні ті, хто плачуть, блаженні лагідні й милостиві, блаженні ті, хто прагнуть правди, чисті серцем і вигнані за правду*. Саме такі подвижники становлять сіль землі та світло світу, торують шлях до нового праведного життя².

Основними в Нагірній проповіді Христа стали заповіді: любіть ворогів ваших, моліться за тих, хто кривдить вас, шукайте найперше Царства Божого та правди Його. Вимогу покірності та непротивлення доведено до найвищого ступеня: хто вдарить тебе у праву щоку, оберни до того й ліву. Проповідь навчає знедолених покладати надію лише на Отця Небес-

* Продовження. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2023. № 9. С. 3—10; № 10. С. 3—9; № 11. С. 3—10; № 12. С. 3—11; 2024. № 1. С. 21—25; № 2. С. 31—37; № 3. С. 3—12; № 4. С. 22—27.

¹ Християнское нравственное учение. *Христианство*. URL: cerkva.ks.ua.

² Кондрашов В. А. Християнское нравственное учение. *Самиздат*. 2009. 17.02. URL: Samlib.ru.

но ю, а не на власні рум і силу, першою сподівання Людини на добробут і щастя у площину потойбічного світу, формуючи пасивно-примиренське ставлення до дійсності.

У такий спосіб християнська моральність сприяла заспокоєнню вірян і збереженню стабільності суспільства, одночасно виправдовуючи відмову від активної роботи зі зміни внутрішніх переконань та подолання важких умов життя. Так стверджувався відповідний гуманістичним цінностям ненасильницький спосіб побудови міжлюдських відносин. Нагірна проповідь сприяла розвитку гуманістичної ідеології, проголошуючи любов у різних її виявах абсолютною цінністю людського життя.

На цій основі Христос відтворює "золоте правило" моральності, що в багатьох моральних системах слугує критерієм поведінки: *стався до людей так, як хочеш, щоб ставилися до тебе*. Особливістю цього правила є перенесення акценту з дії на її мотив (причину). Такий підхід посилює моральне звучання усіх заповідей, бо можна дотримувати правил добродісної поведінки зі страху засудження й покарання, проте справжню цінність ці настанови матимуть, якщо виконувати їх з любові до будь-якої Людини й побажання їй добра.

Образ Христа доповнює цей моральний ідеал християнства й надає вірянам свідоцтво єднання Людини з Богом та одночасно взірць духовної величі й досконалості. Ісус пережив, як і всі люди, чимало страждань, потребував одягу та взуття, випробовував голод і спрагу, тугу й скорботу, втому й самотність, проте, усвідомлюючи своє найвище призначення — служити духовному порятункові Людини та її відродженню до кращого життя, — не зрікся страшної долі. Мабуть, не було жодної Людини, яка звернулася до Нього по допомогу й залишилася без відповіді чи надії. Страждання людей відгукувалися болем у Його душі, Він прагнув допомогти всім, не цураючись розбійників, прокажених, жебраків, блудниць, адже знав, що всі люди гріховні, але можуть бути врятовані силою Любові.

Ісус служив людям самовіддано й без гордині, до знемоги та втоми. Завжди був готовий іти куди завгодно, аби донести до людей слова правди й втіхи. У спілкуванні із сильними світу цього не шукав їхньої ласки чи благовоління, не підлабузнювався й нічого не боявся. Христос терпів людські слабкості, прощав гріхи тим, хто покався, але ненавидів брехню та нещирість у служінні Богові, тому різко засуджував і критикував фарисеїв за лицемірство й удаване благочестя. Своїм життям, смертю й

воскресінням Ісус ствердив правоту християнського вчення та проповіді. Його образ став взірцем моральної досконалості, сили духу, що надихає прикладом любові та самовідданості³.

Богові потрібно не механічне дотримання Людиною заповідей, а самовіддане й безкорисливе служіння, добровільна й щира віра, чиста духовна Любов.

Початковим пунктом християнського морального вчення є уявлення про порочність людської природи, успадкованої від "первородного гріха": від народження Людина "поневолена гріхом і злом", а тому приречена на страждання в земному житті й покарання за гріхи після смерті.

Постулати вчення Христа свідчать, наскільки високий моральний рівень сприйняття реальності в ньому закладено, та доводять, що моральність неможливо зміцнити за допомогою закону чи іншої сили — це справа вільного вибору Людини. Моральні цінності прищеплюють передусім через спілкування з високоморальними вихователями, і велику роль у цьому завданні відіграють батьки та оточення дитини. Тільки глибоко моральні, духовно розвинені люди здатні виховати так само моральну й духовну особистість. Ще з молоком матері дитина має увібрати основні положення десяти заповідей, що становитимуть моральну основу життя, аби в майбутньому вона не спокусилася вкрасти, пропозицію хабаря розцінювала як образу, не могла вдарити, а тим більше вбити навіть у сильному гніві, усвідомлювала цінність людського життя та свою відповідальність перед Богом і суспільством.

Ці етичні засади у християнських конфесіях формуються на єдиному фундаменті, але водночас мають певні відмінності:

— *православ'я* надає перевагу насамперед власним моральним силам Людини, які культивують упокорювання, довготерпіння, покаяння й аскетизм, що позначається і на мирському житті християнина, котрий покірно приймає труднощі, адже "Бог терпів і нам велів". Православну етику пронизано закличками до правди як закону, добросердя й душевності, незлобливості, братської любові й чуйності Людини⁴;

— *католицизм* сповнив етичне вчення гендлярського духу холодної обачності, поставивши порятунок Людини в залежність від балансу її добрих справ і гріхів. Заслуги поділяють на належні, які потрібні для порятунку і виправ-

³ Кондрашов В. А. Христианское нравственное учение. Самиздат. 2009. 17.02. URL: Samlib.ru.

⁴ Булгаков С. Православие. Очерки учения Православной Церкви. Москва: Терра, 1991. 414 с.

дання перед Богом, і надналежні, тобто такі, що становлять надлишок добрих справ. Церква трактує застосування загальних законів моральності до окремих випадків так, що порушення певних суворих правил в ім'я вищих цінностей керується принципом "мета виправдовує засоби"⁵;

— *протестантизм*, акцентуючи на гріховності й безсиллі Людини перед Богом, потребує активності не так у богослужінні та обрядах, як у виконанні мирської роботи. Протестантській етиці властивий дух суворого ригоризму (надмірна суворість і безкомпромісність у дотриманні правил моральності), мирського практицизму та аскетизму. Основна мета — "побудова Царства Божого на Землі"⁶.

Отже, у межах християнства було створено фундаментальне вчення про моральність, що охоплює питання походження й абсолютної природи моралі, християнських моральних цінностей і норм, доброчесності та морального ідеалу. Християнське вчення є найважливішим етапом у розвитку ідеального гуманізму, що має культурно-історичне, пізнавальне й ціннісне (ідеологічне та моральне) значення. Це досягається завдяки ствердженню піднесено-духовного характеру моралі, уявленню про мораль як найвищу інстанцію для визначення істинних цінностей людського життя. Християнство отожднювало мораль із людяністю, любов'ю та милосердям як найвищими цінностями, а його величні моральні ідеали надихали найкращих представників суспільства на служіння духовному розвитку людства.

Перед людською цивілізацією спочатку постало завдання зберегти свій рід і пройти з ним у Вічність, здобути потрібні знання, розширити світогляд. Шлях розвитку Людини як індивіда нерозривно пов'язаний із Космосом. Її колиска там, куди вона намагається дістатися космічними кораблями, але не може пояснити навіщо. Чого людству чекати від космічних польотів, у чому ідея підкорення Космосу, звідки, власне, Людина й по х ютці? Для відпо їді на ці запитання потрібно усвідомлювати, ким є Людина, які її роль і місце в космічній єдності, і тоді абсурдність ідеї підкорення Космосу стане очевидною.

Тільки окремі індивіди здатні, абстрагуючись від зовнішнього світу й усвідомивши своє призначення, правильно оцінити власні можливості й стати провідниками ідей космічної еволюції Людини як її невіддільної частини.

Через усвідомлення Людиною нескінченності розвитку метакосмосу та єдності з ним формувалася нова, відкрита для неї система Людство — Космос. Окремі індивіди, виконуючи роль розвитку та поширення космічного Знання, як-от К. Цюлковський, В. Вернадський, П. Флоренський, М. Умов, В. Докучаєв, Д. Чижевський та ін., можуть входити в цю відкриту систему активними елементами. Проте це лише одиниці, які є розвитком власної індивідуальності в голографічному віддзеркаленні Космосу. Сьогодні наша цивілізація потребує розуміння й усвідомлення законів реальності, а тому канали зв'язку передусім відкриті для тих, хто здатний нести нові знання.

Використовуючи ці знання, слід враховувати, щоб рівень розвитку Людини, якій призначено нову інформацію, відповідав рівню її духовно-морального розвитку, аби не отримати покарання ззовні за поширення знань із вищого рівня на примітивніший, де їх можуть обернути у зло. Для цього Людина повинна звернути увагу на особисте життя та свої моральні принципи й діяти так, аби найвищі настанови були не далеким відлунням релігійних заповідей, а основою існування й ставлення до навколишнього світу.

Моральність та аморальність — головні критерії оцінювання діяльності Людини

Морально зміцнює Людину й надає їй силу резонанс із тонким духовним світом, завдяки чому вона отримує енергію, або "життєву силу". Термін правильний, але його значення й досі незрозуміле для пересічних людей. Інформація — це енергія. Енергія — це сила. Сила надається кожному для самостійного подолання труднощів, а не для того, аби примушувати інших вирішувати проблеми замість себе.

Міра гуманності й небажання зла під час вибору життєвої мети є умовами, що автоматично вводять позитивні сили архітектури Всесвіту в резонанс із Людиною як з її нескінченно малою, але невіддільною частиною. Гуманне поведіння як постійна готовність допомогти менш розвиненій у певному аспекті Людині є тим оптимальним шляхом, що дає змогу кожному з нас, але на різних етапах, розвиватися, не завдаючи шкоди іншим.

Відсутність конфлікту з навколишнім світом дозволяє Людині здобувати попереджувальну інформацію на рівні інтуїції та вчасно уникати життєвих проблем. Згадаймо останні резонансні трагедії. Невже вони сталися випадково, без об'єктивних причин? У кожній події є причина, кожній події властивий набір ознак, які слід

⁵ Кузнецов В. Н. Эра Разума: Закон симфонии. Днепропетровск : Литограф, 2016. 103 с.

⁶ Там само.

проаналізувати та узагальнити, аби з'ясувати, до чого вони можуть призвести. Красномовний приклад — розробка родовищ вуглеводнів і планетарна екологія. Земля лише захищається. Хіба випадкові повені й виверження, техногенні й природні катаклізми? До чого, зрештою, це може призвести?

Якщо Людина, потрапивши в чуже їй не лише соціальне, а й природне середовище, відмовляється від гармонії з ним, від цілісного та раціонального способу життя, інтуїція не зможе привести її до нормального життєвого стану — виникає регрес, особа гине раніше, ніж реалізуються заплановані нею цілі. Душа втрачає низку інформаційних масивів і блоків, необхідних для правильного життя. Світ складається з етичних понять і слід розрізняти *моральне й аморальне в цьому житті* — *головний критерій, за яким оцінюються руйнівні сили: і люди, і світ Космосу*. Це й відбувається з нашою цивілізацією нині.

Життя переконує: сучасне населення Землі зреклося багатьох фундаментальних законів існування, спільної для метакосмосу етики й, зосередившись на матеріальному добробуті, створивши культ речей, грошей, накопичування, випустило з уваги, що до нього на цій планеті жили сотні поколінь, які обходилися без багатьох статусних нині речей, згадаймо, наприклад, атлантів...

Утім, відкинувши давні закони, сучасна Людина намагається продукувати власні миттєві істини, яким вірить більше, ніж тим, що народилися в жорсткій боротьбі за існування впродовж тисячоліть. Демократія — одна з таких "істин". Як ідея вона, безумовно, придатна для Людини, але Всесвіт ієрархічний. І все, здатне мислити, у природі своїй теж ієрархічне, тому саме владний принцип утримує стрижень допустимо раціонального. Американські банкіри вже століття нагадують про це малюнком на однодоларовій купюрі...

Саме так і розвивалися етичні поняття, норми й правила — у парадигмі "що дозволено, а що ні". У Людини це асоціюється з добром і злом, але, по суті, це чіткі поведінкові межі. Якщо Людина переступає цю невидиму грань — зникає і вона, і світ, і цивілізація, оскільки етика жорстко пов'язана з проблемою анігіляції, і тільки дотримуючись етичних принципів, може жити й існувати розумна частина людства. Безрозсудне чи нераціональне знищується, як сміття. У Всесвіті для цього є спеціальні системи — "чорні дірки", сміттєзбірники відпрацьованого, непридатного для будівництва енергоінформаційного матеріалу. Людина як енергоінформаційна сис-

тема також підкоряється загальним правилам. *Як тільки вона порушує етику, починає стрімко деградувати, перетворюючись на суто матеріальний об'єкт, в якого немає раціональної інформації, та стає дедалі менш потрібною в загальному інформаційному полі*.

Людині надаються спроби вдосконалити свої моральні й духовні якості через реінкарнацію, проте їх кількість обмежена. Якщо низка втілень енергоінформаційної сутності в білковому тілі не приводить до бажаного результату, вона анігілює, інакше кажучи, знищується через повне перероблення інформаційної структури. Анігіляція — це не лише зникнення як сутності, а знищення пам'яті, яка нерозривно пов'язана з історією та корінням. Ось чому потрібно вивчати й пам'ятати історію нашої планети, історію своєї країни та народу, сягати її глибин, відшукуючи істину.

Історія свідчить, що людство, встановлюючи певні етичні принципи, має забезпечувати їх виконання владою закону та силою примусу, що підтримує більш-менш стійке існування кожної нації. Втілення в життя принципів добра з допомогою влади — це не зло, о днак якщо за цією етикою не стоїть нічого, окрім добрих намірів, то неминуче спрацюють закони природного відбору й відбудеться загибель навіть розвинених цивілізацій. Такі закони загального розвитку, нехтувати ними — безглуздо й небезпечно. Частина не може підпорядкувати собі ціле, що об'єднує безліч подібних частин. Мета-космос — єдиний і непорушний, його інформаційна основа — всепроникна та взаємоднальна, незалежно від того, чи це Всесвіт, Галактика, Сонячна система, Планета, чи Людина.

Давно помічено, що польова дія планет і сузір'їв суттєво впливає на магнітне силове поле Землі, посилюючи в певні моменти негативні ефекти, що виявляються в частковій втраті людьми стримувальних принципів і зануренні в низинний стан. Попередження про магнітні бурі на Сонці стали буденним явищем нашого життя⁷.

Праця — сенс життя Людини

Вектор соціальної спрямованості визначає до лю кожну ю з нас. Він має силу та напрям. Сила має якість і надається для досягнення певної мети через вияв внутрішніх психологічних властивостей та якостей Людини. Це називають долею чи кармою, хоча Космос сприймає цей процес як *роботу (працю)* Людини, яка проходить корекцію. Напрямок вектора визначає, що і з якою силою несе Людина оточенню: добро

⁷ Кузнецов В. Н. Эра Разума: Закон симфонии. Днепропетровск : Литограф, 2016. 103 с.

і рдість чи небезпеку та зло. Від чо о це залежить? Насамперед від світогляду Людини, який формується від народження у процесі виховання, навчання, освіти й перебування в конкретному соціальному середовищі.

Людина впродовж життєвого циклу на Землі може не реалізувати свого призначення, якщо потрапить у негативне соціальне чи природне середовище. Зазвичай Людина проходить свій шлях з урахуванням накопичених негативних думок, інтересів і вчинків, вантаж яких несе її енергоінформаційна сутність від усіх попередніх поколінь роду. Проте саме для корекції недоліків Людині надано вибір. Унікаючи одного, вона повинна прийняти інше. Людина завжди вільна, якщо точно знає, чоо хоче. Якщо немає розуміння мети, то думки будуть хаотичними, безглуздими й негативними.

Основу всіх енергетичних процесів на Землі становить обмін інформацією. У природі немає емоційних забарвлень, а є енергії, які вступають у взаємодію. У процесі розвитку матерії стикаються окремі частини цілого, тимчасово гальмуючи процес, створюючи протидію, що виявляється як негативні наслідки. Людині властиве поетапне розуміння розвитку матерії, що в уявленні формується лише як епізод. Однак він слугує запобіжним бар'єром для психіки, утримує від різких коливань і розбіжностей у сприйнятті навколишнього світу, котрі через неготовність структурних систем Людини можуть призвести до її руйнування.

Подібне відбувається і в суспільстві: воно ще не встигло сформуватися, а люди пропагують різні напрями розвитку (демократію, чи християнство, чи мусульманство, чи деспотію) і намагаються впливати на основний напрям, надаючи, передусім собі, можливість мати поетапні шаблі еволюції. Такими діями вони створюють труднощі іншим людям, а будь-які труднощі — це інструмент управління.

Ці елементи громадської системи беруть ніби тимчасову паузу для структуризації та підготовки. У життєвому плані цей аспект виявляється в етапах через негатив або, точніше, через гальмування розвитку. У такий період триває етап глибокого осмислення людьми того, що відбувається, але він не передбачає пасивності й усунення від активної участі в житті. Так, важко зрозуміти, що відбувається, де світло і де п'тьма, але потрібно розвиватися, розширювати свідомість, а найголовніше — працювати. Без осмисленого руху втрачається вектор соціальної спрямованості, про який йшлося, втрачається сенс життя Людини.

Дії окремих людей, груп, організацій, які намагаються на щось впливати і щось захопити чи знищити, є лише жалюгідною спробою взяти паузу для власного розвитку, однак слід мати на увазі, що жодна насильницька програма не здатна зупинити рух як перспективу виживання цивілізації.

Природа планети завжди знайде спосіб захистити себе від обмежених і недорозвинених особин, які намагаються використовувати її ресурси, руйнуючи те, що було створено для їх розвитку та задля розбудови Вселенської архітектури. Люди — дуже своєрідні сутності у Всесвіті, вони унікальні й улюблені. Трапляються нелюбі учні, як і улюблені тягарі. Люди безрозсудні, як малі діти, та агресивні, якщо порушувати їхні плани. Егоїзм людей губить планету, а вона, захищаючись, скидає із себе паразитів, які руйнують будинок, що їх прихистив, руйнують не лише чужу підлогу й стіни, а й фундамент, підлаштовуючи все під свої потреби.

Інтерес Людини, тобто її внутрішня усвідомлена потреба, є своєрідним джерелом життєвої енергії, необхідної для розвитку. При цьому все, що робить Людина для пригнічення життєво важливих процесів, — лише спрямованість, реліктова тяга в минуле, яке видається кращим за сьогодення, за якою стоїть та сама тривіальна причина — неготовність суспільства рухатися далі, розвиватися й працювати.

Цей етап минувший, і природа не дозволить еволюціонувати життю на планеті так, як це намагаються робити люди. Вона щоденно нагадує населенню Землі про помилки, але даремно. Люди багато чоо роблять неправильно, однак переконані, що здатні впоратися зі своїми труднощами, а загальні проблеми — це турбота інших. Ось у цьому й полягає суть егоїзму, який губить нашу цивілізацію.

Людство буде вдосконалене в будь-якому разі — таким є закон природи. І навіть тоді, коли існування цивілізації опиниться під загрозою катастрофи, станеться та сама "розрядка" у формі повної нейтралізації полюсних відносин у суспільстві. Щоправда, людей як особин залишиться відсотків п'ять-сім від нинішньої кількості. Баланс енергій настане як неминучість у будь-якому разі зі зміною потенціалу або на знак плюс, або на знак мінус. Людство дійде спільного знаменника, розділивши між собою добро та зло, оскільки зрозуміє, що не цими категоріями слід міряти тонкі енергії, які залишають шанс спочатку на виживання, а згодом і на подальше існування, якщо населення планети, звісно, виживе.

Не можна жити за рахунок інших — це дуже простий для розуміння закон. Наприклад, нині в українському суспільстві триває чергова спроба однієї частини взяти першість над іншою, але ціле не дозволить цього зробити, і не за бажанням сильних світу цього, а з глибших причин внутрішніх регуляцій і розвитку матерії. Звучить обнадійливо, але внутрішньо потрібно це усвідомити, а усвідомивши, *працювати* над тим, щоб цього не сталося.

Як тільки цьому закону починають слідувати всі без винятку члени суспільства, чи то сім'я, громадська організація, чи політична партія, відбувається природний обмін загальноприйнятими духовними й матеріальними цінностями. Сукупна громадська культура досягає раціонального балансу. Якщо цього не відбувається, то *настає дисбаланс, що виявляється в прагненні до збагачення, цинізмі, крайній формі егоїзму — злочинності*. Для людей це зазвичай відбувається несвідомо, і нині дедалі частіше набуває неприйнятних форм з погляду загальнолюдської моралі. А це вже загрожує існуванню суспільства. Коли система надміру напружена, що може призвести до її знищення, відбувається корекція відносин за одночасного під'єднання більшості її елементів для обміну інформацією; приблизно так само працює тваринний інстинкт самозбереження.

Для Людини це означає максимально можливе узгодження інтересів соціальних груп, членів етносу, народу загалом. У пріоритеті завжди перебуває можливість фізичного виживання, оскільки в цьому напрямі інтереси людей здебільшого збігаються. Коли корабель тоне й немає шлюпок, то всі разом беруться лагодити пробоїну, щоб не потонути поодиноці.

Системна саморегуляція суспільства⁸

Далі йде наступний етап можливого розвитку суспільства: одні його елементи — люди, які мають потужніший енергетичний потенціал, "енергію життя, починають активно вмикати на підсвідомому рівні й використовувати її, не погоджуючи та не враховуючи інтереси інших. Тоді й виникає пік напруженості, між людьми стихійно формуються нові відносини. Це, по суті, і є резерв системної саморегуляції громадської групи, етносу чи цивілізації.

У цей період кожна Людина потребує таких енерговитрат, які іноді перевищують межу потенціалу її власної безпеки як системи. Своєрідний енергетичний аврал. Людина починає працювати, використовуючи позамежні ресурси

енергії, зокрема й психічної. Відбувається поступове формування стресової ситуації, коли Людина, виснаживши себе, вже не може функціонувати в попередньому режимі — слід докорінно все змінити, аби вижити. І це теж *праця*.

Скільки узяв, стільки й віддай. Можеш віддати більше, ніж узяв — відплатиться, не зможеш — запитають. Людині слід зрозуміти, чи варто брати більше, ніж вона спроможна віддати. Сучасна Людина тільки бере: у сусіда, в іншого народу, у природи, проте коли й, головне, чим вона збирається віддавати те, що проїдає та знищує?

Нереалізований інтерес Людини в одній сфері неминуче реалізується в іншій. Момент розуміння й зростання підказує розумне, пропорційне узгодження у споживанні й поверненні умовної енергії, за якою стоїть звичайна життєдіяльність Людини у формі витрат на її існування та отримання компенсації. Можна накопичити матеріальне, але віддавати доведеться духовним. Утім, і одними праведними думками жити не можна. Треба *працювати*, творячи натхненне матеріальне саме в тому обсязі, який потрібний кожному для безпечного розвитку.

Перепродаж чужої праці — це не робота, а спосіб існування. Питання лише в тому, чим Людина віддаватиме те, що взяла на Землі? Грошей у Всесвіті немає, їх вигадала Людина, аби наживатися на чужій праці, нічого не виробляючи. Реліктова хитрість зіграла злий жарт: замість того, щоб долати природні труднощі, Людина вирішила з її допомогою змусити робити це собі подібних. Сьогодні настав час розплати. Узявши від природи все, що треба, люди намагаються й надалі її підкорювати, замість того, щоб платити за рахунками. Цивілізація нестримно наближається до енергоінформаційного банкрутства.

Проте навіть і в цих умовах Людині не варто піддаватися паніці й ставати залежною від обставин. Тільки особиста участь у вирішенні поставлених життям проблем свідчить про ступінь готовності та вихід Людини на інші рівні розвитку через численні випробування й критичні ситуації, пов'язані з функціонуванням фізичного тіла.

Це лише епізод на певному хронологічному проміжку, він інформує, що настав час для переосмислення подій, які відбуваються в житті Людини та довкола, для вибору правильного напрямку руху, законів розвитку й самозбереження. Потрібно тільки бути упевненим у правильності свого світобачення, зводячи нанівець внутрішню боротьбу мотивів, тобто визначитися в ціннісній орієнтації усвідомлених потреб і

⁸ Сенченко Н. И. Масс-медиа, пиар, или Кто и как вам компостирует мозги. Киев : Лира-К, 2018. 224 с.

життєвій меті. Мета задасть вектор. Вектор — це напрям застосування сили. Сила — це енергія.

Для успішного досягнення обраної мети слід змодельовувати реальну ситуацію, в якій доведеться взаємодіяти із зовнішнім світом і, з урахуванням природних та громадських тенденцій, здійснювати свою *роботу*.

Висновок

У природі все налаштовано на виважені, з погляду загальних законів розвитку й етики метакомосу, дії Людини. Природа, загострюючи інтуїтивне сприйняття Людини, стає її союзником, потрапляючи в резонанс із метою, основу якої становить творча *праця*. Витрачена енергія матеріалізується на поетапних успіхах і досягненнях, на позитивному розв'язанні проблем, з якими Людина стикається, тобто відбуваються постійні маленькі перемоги, що свідчить про правильність її дій. Людська інтуїція слугує

своєрідним компасом, що допомагає орієнтуватися в обраному напрямі діяльності.

Той, хто вже почав замислюватися та опанувати ці категорії знань, вже не в змозі залишатися осторонь. Через осмислення явищ і подій, взаємодію з однодумцями, через конкретні дії Людина починає виконувати функцію певного механізму безпеки суспільства, що сприяє досягненню енергоінформаційного балансу. Саме він і дає змогу розвиватися суспільному (цілому) через особисте.

У Людину, як і у Всесвіт, закладено код розвитку й гармонії. Проте нині призначений їй шлях Людина торує вкрай повільно, оскільки втрачає інтуїтивний зв'язок із природою, втрачає підказки Космосу щодо того, як краще жити й розвиватися далі.

(Далі буде)

Надійшла до редакції 2 травня 2024 року

КНИГОЗНАВСТВО. ВИДАВНИЧА СПРАВА

УДК 021.84:655.41]:[015:061.1](477)"2023"(048.83)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.5(334).9-15

Тетяна Устіннікова,

завідувачка відділу наукового опрацювання
обов'язкових примірників Книжкової палати України,
e-mail: prim@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3473-9578>

Тетяна Жигун,

старша наукова співробітниця відділу наукового опрацювання
обов'язкових примірників Книжкової палати України,
e-mail: prim@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8022-1505>

Аналіз стану доставляння обов'язкових примірників видань України у 2023 році

У статті подано результати аналітичного дослідження щодо стану доставляння суб'єктами видавничої справи й діяльності друкованих медіа обов'язкових примірників вітчизняних видань у 2023 р. Показники, що характеризують рівень доставляння ОП у 2023 р., розглянуто в порівнянні з аналогічними показниками 2022 р.

Ключові слова: видання; видавнича продукція; державна бібліографічна реєстрація; звіт; звітність; обов'язковий примірник; суб'єкт видавничої справи; суб'єкт діяльності друкованих медіа

Постановка проблеми. Книжкова палата України як державна наукова установа у сфері видавничої справи та інформаційної діяльності, функції якої визначено ст. 27 Закону України від 05.06.1997 № 318/97-ВР "Про видавничу справу", плідно співпрацює з вітчизняними видавцями, забезпечуючи функціонування системи обов'язкового примірника документів (далі — ОП), що ґрунтується на національному законодавстві.

В Україні систему ОП регламентують основні законодавчі акти: Закон України від 09.04.1999 № 595-XIV "Про обов'язковий примірник доку-

ментів"; Закон України від 12.01.2012 № 4319-VI "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо доставляння обов'язкового безоплатного примірника документів"; Закон України від 27.01.1995 № 32/95-ВР "Про бібліотеки і бібліотечну справу"; Постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2002 № 608 "Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів".

Фахівці Книжкової палати України систематично здійснюють моніторинг за повнотою та своєчасністю доставляння обов'язкових примірників усіх видів видань, випущених суб'єктами

видавничої справи та діяльності друкованих медіа на терені України; проводять державну бібліографічну реєстрацію доставлених ОП видань і вносять повні відомості про них у бази даних (далі — БД).

Одним з інструментів для визначення стану доставляння ОП видань є обов'язкова звітність видавців неперіодичних книжкових видань за формою № 1-В (книги) (квартальна) і редакцій друкованих медіа за формою № 1-В (ЗМІ) (піврічна). Окрім того, Книжкова палата України також отримує на зберігання та обліковує примірники електронних видань, випущених на фізичних носіях інформації (локальні електронні видання). Саме тому одним із важливих завдань її фахівців є контроль за своєчасним наданням звітності суб'єктами видавничої справи та діяльності друкованих медіа.

Виконання комплексу цих заходів має забезпечити своєчасне й у повному обсязі наповнення недоторканного фонду Державного архіву друку Книжкової палати України обов'язковими примірниками вітчизняної друкованої продукції.

Аналіз досліджень і публікацій. Джерельною базою аналітичного дослідження стану доставляння ОП у 2023 р. є законодавчі акти та розпорядчі документи [1—3], дослідження М. Сенченка [4], статистичні дані, вміщені у збірнику "Друк України" [5; 6], результати щорічних аналітичних досліджень, оприлюднені в науково-практичному журналі "Вісник Книжкової палати" [7].

Мета статті — висвітлення узагальнених результатів аналітичного дослідження стану доставляння обов'язкових примірників видань суб'єктами видавничої справи й діяльності друкованих медіа у 2023 р.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для оцінювання динаміки й тенденцій розвитку книговидавничої галузі України показники рівня доставляння й державної бібліографічної реєстрації основних видів неперіодичних, періодичних, продовжуваних, електронних видань, випущених на фізичних носіях інформації, у поточному звітному році подано в порівнянні з показниками попереднього звітного року.

Згідно з узагальненими даними, у 2023 р. опрацьовано та здійснено державну бібліографічну реєстрацію 44 595 друкованих одиниць (далі — друк. од.) ОП усіх видів видань (44 470 друкованих і 125 одиниць видань на електронних носіях), у тому числі: 16 804 друк. од. — ОП основних видів неперіодичних текстових видань (книги, автореферати дисертацій, нотні, образотворчі та картографічні видання); 26 929 друк. од. — ОП друкованих газет (21 870) та інших, крім газет, періодич-

них і продовжуваних видань — журналів, збірників наукових праць, рекламних, інформаційних видань, бюлетенів, календарів (5059).

Результати порівняння показників 2023 р. з аналогічними даними 2022 р., коли було доставлено та опрацьовано ОП 37 717 видань, свідчать про підвищення загального рівня доставляння ОП (44 595 друк. од.), тобто опрацьовано на 6878 більше доставлених ОП, що становить 15,4%. Очевидною є тенденція до нарощування випуску друкованих видань попри постковідний і військовий стан в Україні.

Дослідження рівня доставляння ОП за видами видань у 2023 р. свідчить про зростання кількості доставлених ОП основних видів неперіодичних видань на 5932 друк. од., або 35,4% (16 734 — у 2023 р. і 10 802 — у 2022 р.).

Порівняльні дані щодо стану доставляння ОП основних видів неперіодичних видань у 2022—2023 рр. подано в табл. 1.

Таблиця 1

Стан доставляння ОП основних видів друкованих неперіодичних видань: 2022—2023 рр.

Види неперіодичних видань	2022 р.	2023 р.	
	Кількість видань, друк. од.	Кількість видань, друк. од.	У % до 2022 р.
Усього, у т. ч.:	10 802	16 804	155,6
Книги та брошури	9 691	15 187	156,7
Автореферати дисертацій	77	221	287,0
Нотні видання	111	140	126,1
Образотворчі видання	858	1 193	139,0
Картографічні видання	65	63	96,9

Окрім зазначених у таблиці ОП основних видів друкованих неперіодичних видань, у 2023 р. було доставлено 125 од. локальних електронних видань (на фізичних носіях інформації), що на 45 од. більше, ніж у 2022 р. (125 — у 2023 р. і 80 — у 2022 р.).

Дані табл. 1 свідчать, що ОП книг і брошур доставлено на 5496 друк. од. більше (відповідно 15 187 і 9691); образотворчих видань — 335 (1193 і 858); авторефератів дисертацій — 144 (221 і 77); нотних видань — 29 (140 і 111); водночас на 2 друк. од. менше доставлено ОП картографічних видань (63 і 65).

Із загальної кількості доставлених у 2023 р. ОП книг і брошур (15 187 друк. од.) 5581 друк. од., або 36,7%, становлять примірники видань, які було випущено в минулі роки й не доставлено своє-

часно, зокрема: 1 видання випуску 2002 р., 1 — 2006 р., 1578 — 2010—2021 рр. та 4001 — 2022 р.

Станом на 01.01.2024 найбільше ОП друкованих неперіодичних видань доставлено такими державними видавництвами: видавництво "Право", м. Харків — 254 друк. од.; Національний університет "Львівська політехніка" — 93; Національний університет "Запорізька політехніка" — 47; Київський столичний університет імені Бориса Грінченка — 37; Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк — 14.

Серед видавців інших форм власності найбільше ОП доставили: ТОВ "Видавництво "Ліра-К", м. Київ — 601 друк. од.; ТОВ "Видавництво "Віват", м. Харків — 483; ТОВ "Видавництво Старого Лева", м. Львів — 466; ТОВ "Видавництво "Фоліо", м. Харків — 444; дочірнє підприємство "Книжковий клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", м. Харків — 332; ТОВ "Видавнича група "КМ-Букс", м. Київ — 220; ТОВ "Видавничий дім "Гельветика", м. Херсон — 158; ФОП Стасюк Л. С., м. Хмельницький — 119; ПП "Юнісофт", м. Харків — 67.

Варто відзначити плідну роботу харківських видавців, які роблять значний внесок у поповнення архівного фонду друкованих вітчизняних видань у надскладних воєнних умовах.

Паралельно з дослідженням стану доставляння ОП друкованих неперіодичних видань Книжкова палата України здійснює контроль за доставлянням ОП періодичних і продовжуваних видань. У 2023 р. здійснено державну бібліографічну реєстрацію 21 870 друк. од. (735 назв) ОП газет і 5059 друк. од. (1330 назв) періодичних (крім газет) і продовжуваних видань — загалом 26 929 друк. од. (2065 назв).

Порівнюючи ці узагальнені дані з аналогічними показниками 2022 р. (26 160 друк. од. і 2563 назви), з'ясовано, що кількість доставлених ОП друкованих періодичних видань зросла на 769 друк. од., або 2,9%, натомість за назвами знизилася на 498 друк. од., або 19,4%.

Кількісні показники стану доставляння ОП друкованих газет у 2022 р. і 2023 р. подано в табл. 2.

Таблиця 2

Загальний стан доставляння ОП газет: 2022—2023 рр.

Назви областей	2022 р.		2023 р.	
	Кількість назв	Кількість друк. од.	Кількість назв	Кількість друк. од.
Вінницька	54	1 629	44	1 676
Волинська	54	1 362	47	1 286
Дніпропетровська	71	1 186	31	1 161
Донецька	31	292	10	241
Житомирська	38	885	16	595
Закарпатська	21	585	20	647
Запорізька	45	501	21	449
Івано-Франківська	25	324	20	305
Київська	49	1 033	43	1 051
Кіровоградська	20	632	14	566
Луганська	20	118	—	—
Львівська	28	635	28	664
Миколаївська	30	532	16	497
Одеська	56	1 283	47	1 549
Полтавська	50	1 557	41	1 519
Рівненська	24	731	22	791
Сумська	27	1 009	21	1 026
Тернопільська	20	494	18	535
Харківська	49	605	21	622
Херсонська	33	147	5	38
Хмельницька	35	1 057	25	994
Черкаська	49	1 735	43	1 594
Чернівецька	10	352	11	362
Чернігівська	18	318	8	318
м. Київ	265	3 243	163	3 384
Усього	1 122	22 245	735	21 870

Аналіз рівня доставляння ОП газет у Книжкову палату України редакціями друкованих медіа за областями впродовж 2023 р. свідчить про незначне його зниження в порівнянні з 2022 р. Згідно з даними табл. 2 загальна кількість доставлених ОП газет зменшилася на 375 друк. од. (1,7%), за назвами — на 387 друк. од. (34,5%).

У порівнянні з 2022 р. кількість ОП доставлених газет зменшилася за назвами: у м. Києві на 102 (163 і 265), Дніпропетровській області — 40 (31 і 71), Харківській — 28 (21 і 49), Херсонській — 28 (5 і 33), Запорізькій — 24 (21 і 45), Житомирській — 22 (16 і 38), Донецькій — 21 (10 і 31), Луганській — 20 (0 і 20), Миколаївській — 14 (16 і 30), Вінницькій — 10 (44 і 54), Хмельницькій — 10 (25 і 35), Чернігівській — 10 (8 і 18), Одеській — 9 (47 і 56), Полтавській — 9 (41 і 50), Волинській — 7 (47 і 54), Київській — 6 (43 і 49), Кіровоградській — 6 (14 і 20), Сумській — 6 (21 і 27), Черкаській — 6 (43 і 49), Івано-Франківській — 5 (20 і 25), Рівненській — 2 (22 і 24), Тернопільській — 2 (18 і 20), Закарпатській — 1 (20 і 21), натомість у Чернівецькій області зросла на 1 назву (11 і 10).

За результатами моніторингу випуску газет в областях України виявлено, що невчасно доставлено 436 ОП газет за назвами, насамперед редакції друкованих медіа м. Києва (107 ОП), Дніпропетровської (41), Запорізької (31), Харківської (30), Херсонської (29), Житомирської (23), Донецької (21), Луганської (20), Миколаївської (15) областей.

У 2023 р. доставлено ОП 19 нових назв газет, які зареєстровано та внесено в базу даних "Друковані медіа України" (2021—2023). Найбільше ОП цих видань доставлено з м. Києва (3 назви), Полтавської (3), Запорізької (2), Одеської (2), Рівненської (2), Черкаської (2) областей.

Проведений у 2023 р. аналіз доставлених ОП періодичних (крім газет) і продовжуваних видань (5059 друк. од.) свідчить про підвищення загального рівня їх доставляння в порівнянні з 2022 р. (3915 друк. од.) на 1144 друк. од. (22,6%).

Кількісні показники доставляння ОП основних видів періодичних (крім газет) і продовжуваних видань у 2022 і 2023 рр. подано в табл. 3.

Таблиця 3

Стан доставляння ОП періодичних (крім газет) і продовжуваних видань: 2022—2023 рр.

Види періодичних (крім газет) і продовжуваних видань	2022 р.		2023 р.	
	Кількість назв	Кількість друк. од.	Кількість назв	Кількість друк. од.
Журнали	1 198	3 268	1 152	3 999
Продовжувані видання (збірники)	17	22	15	21
Рекламні видання, бюлетені	131	455	115	931
Інформаційні видання (експрес-інформація)	10	73	5	49
Календарі	83	95	41	54
Періодичні (крім газет) і продовжувані локальні електронні видання	2	2	2	5
Усього	1 441	3 915	1 330	5 059

Дані таблиці свідчать про зниження рівня доставляння ОП періодичних (крім газет) і продовжуваних видань за назвами на 111 ОП (1441 — у 2022 р. і 1330 — у 2023 р.). Натомість збільшилася кількість друкованих одиниць ОП журналів (на 731), рекламних видань, бюлетенів (476), електронних локальних видань (3). У підсумку кількість ОП періодичних (крім газет) і продовжуваних видань, доставлених у 2023 р., за назвами становить 92,3% до 2022 р. (1330 — у 2023 р., 1441 — у 2022 р.), за кількістю друк. од. — 129,2 % (5059 друк. од. — у 2023 р., 3915 друк. од. — у 2022 р.).

Кількісні показники доставляння у 2023 р. ОП основних видів періодичних (крім газет) і продовжуваних видань за видами та назвами подано в табл. 4.

За результатами порівняльного аналізу показників табл. 4 з аналогічними даними 2022 р., поданими у статті [7], з'ясовано, що кількість назв періодичних (крім газет) і продовжуваних видань зросла, зокрема: у Харківській області на 37 (відповідно 120 і 83), Чернівецькій — 8 (22 і 14), Житомирській — 6 (13 і 7), Волинській — 5 (22 і 17), Київській — 5 (25 і 20), Сумській — 4 (19 і 15), Івано-Франківській — 3 (26 і 23), Кіровоградській — 2 (10 і 8), Львівській — 1 (153 і 152), Рівненській — 1 (21 і 20) областях, а зменшилась: у м. Києві на 93 (відповідно 581 і 674), у Тернопільській — 30 (39 і 69), Дніпропетровській — 20 (57 і 77), Херсонській — 11 (6 і 17), Запорізькій — 8 (14 і 22), Хмельницькій — 7 (25 і 32), Вінницькій — 6 (31 і 37), Одеській — 1 (72 і 73), Черкаській — 2 (22 і 24), Донецькій — 1 (3 і 4), Миколаївській — 1 (4 і 5) областях.

**Кількість доставлених у 2023 р. ОП періодичних (крім газет)
і продовжуваних видань за видами та назвами (за областями України)**

Назви областей	Загальна кількість назв	Кількість назв за видами видань					
		2023 р.					
	2023 р.	Журнали	Продовжувані видання (збірники)	Рекламні видання, булетені	Інформаційні видання (експрес- інформація)	Календарі	Періодичні (крім газет) і продовжувані електронні видання
Вінницька	31	30	—	1	—	—	—
Волинська	22	22	—	—	—	—	—
Дніпропетровська	57	57	—	—	—	—	—
Донецька	3	2	1	—	—	—	—
Житомирська	13	13	—	—	—	—	—
Закарпатська	21	21	—	—	—	—	—
Запорізька	14	13	—	1	—	—	—
Івано-Франківська	26	25	1	—	—	—	—
Київська	25	20	2	3	—	—	—
Кіровоградська	10	10	—	—	—	—	—
Луганська	—	—	—	—	—	—	—
Львівська	153	88	1	59	—	5	—
Миколаївська	4	4	—	—	—	—	—
Одеська	72	67	2	—	—	1	—
Полтавська	17	17	—	—	—	—	—
Рівненська	21	20	—	—	1	—	—
Сумська	19	19	—	—	—	—	—
Тернопільська	39	28	—	7	—	4	—
Харківська	120	119	—	—	—	—	1
Херсонська	6	6	—	—	—	—	—
Хмельницька	25	18	—	1	—	6	—
Черкаська	22	22	—	—	—	—	—
Чернівецька	22	20	1	1	—	—	—
Чернігівська	9	9	—	—	—	—	—
м. Київ	581	502	7	42	4	25	1
Усього	1 330	1 152	15	115	5	41	2

У 2023 р. редакції друкованих медіа майже з усіх областей України доставили ОП 135 нових назв зазначених видань, найбільше — зі Львівської області (56), м. Києва (35), Тернопільської, Харківської та Одеської областей — по 5.

Водночас за результатами дослідження з'ясовано, що впродовж 2023 р. у Книжкову палату України не було доставлено ОП 281 назви видань, які виходили у 2022 р. і продовжують виходити надалі. Такі порушення допущено редакціями м. Києва (99 назв), Дніпропетровської (26), Львівської (25), Одеської (20), Харківської (19), Івано-Франківської (13), Хмельницької (10), Закарпатської (8), Тернопільської (8), Черкаської (6), Чернівецької (6), Сумської (6), Вінницької (5), Волинської (5), Запорізької (5), Полтавської (4), Жито-

мирської (3), Кіровоградської (3), Рівненської (3), Київської (2), Чернігівської (2), Донецької, Миколаївської та Херсонської (по 1) областей.

Моніторинг доставляння ОП усіх видів періодичних і продовжуваних видань у 2023 р. виявив тенденцію до незначного скорочення їх надходжень у Книжкову палату України.

Актуальною проблемою є недоставляння або несвоєчасне доставляння ОП міських і районних газет з окремих областей України, насамперед із м. Києва, Вінницької, Волинської, Полтавської та Хмельницької областей.

Для оцінювання рівня доставляння в Книжкову палату України ОП видань її фахівці використовують дані звітів про випуск видавничої продукції за формами № 1-В (книги) (квартальна)

і № 1-В (ЗМІ) (піврічна), тому приділяють значну увагу їх реєструванню в БД і перевірці наявності примірників зазначених у звітах видань у фонді Державного архіву друку.

У 2023 р. отримано звіти від 885 видавців: 647 суб'єктів видавничої справи та 238 суб'єктів діяльності друкованих медіа.

З-поміж 647 суб'єктів видавничої справи України невчасно надали звіти 69 суб'єктів державної форми власності, зокрема Інститут сільськогосподарства Карпатського регіону НААН України, с. Оброшине (Львівська обл.); Криворізький національний університет; Волинське обласне редакційно-видавниче підприємство "Надстир'я", м. Луцьк; Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, смт Опішне (Полтавська обл.); Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, м. Дніпро.

Із запізненням надіслали звіти 315 суб'єктів видавничої справи України інших форм власності, наприклад: ТОВ "Абетка", м. Кам'янець-Подільський; ТОВ "Видавництво "Алатон", м. Київ; ПП "Емма", м. Київ; Київська богословська семінарія; ФОП Кобись Р. В., м. Київ; ПБКП "Корпункт", м. Суми; ТОВ "Видавництво "Ліра-К", м. Київ; ТОВ "Маджента", м. Одеса; ФОП Майдано вч Т. В., м. Київ; ТОВ "ВВП "Но іс", м. Суми; ТОВ "Нілан ЛТД", м. Вінниця; ПП "Нова книга", м. Вінниця; ФОП Пугач О. В., м. Київ; ТОВ "Твори", м. Вінниця; ТОВ "Науково-виробниче підприємство "Укрпромторгсервіс", м. Полтава.

За результатами опрацювання видавничих звітів зроблено висновок, що 93 суб'єкти видавничої справи не здійснювали видавничу діяльність.

Упродовж 2023 р. зареєстровано 57 нових суб'єктів видавничої справи.

Звіти за формою № 1-В (ЗМІ) (піврічна) отримано лише від 238 суб'єктів діяльності друкованих медіа із 1690, що вказує на низький рівень їхньої відповідальності.

Моніторинг звітності державних видавництв у 2023 р. свідчить, що лише 177 суб'єктів діяльності друкованих медіа із 238 надіслали звіти за I, II півріччя 2023 р. вчасно, наприклад: ВД "Академперіодика", м. Київ; Видавничий будинок "Балдрук", м. Балаклія (Харківська обл.); ТОВ "Редакція газети "Вісті Рівненщини", м. Рівне; ТОВ "Редакція газети "Глухівщина", м. Глухів (Сумська обл.); ПП "Заставнінська обласна редакція газети "Голос краю" (Чернівецька обл.); ПП "Редакція газети "Голос Самбірщини" (Львівська обл.); Дніпровський державний технічний університет (ДДТУ), м. Кам'янське; ПП "Регіональна газета Надросся "Замкова гора",

м. Біла Церква (Київська обл.); КП "Запорізька міська друкарня "Дніпровський металург"; Національний університет "Запорізька політехніка"; ТОВ "Експертус ТЕК", м. Київ; Київський національний лінгвістичний університет; Державна наукова установа "Книжкова палата України імені Івана Федорова", м. Київ; Видавництво Національного університету "Львівська політехніка"; Мукачівський державний університет; Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному; Одеський національний технологічний університет; ДВ "Преса України" Державного управління справами, м. Київ; ТОВ "Редакція газети "Приорільська правда", с. Царичанка (Дніпропетровська обл.); ПП "Радіоінформ", м. Вінниця; ТОВ "Редакція газети "Сіверський край", м. Новгород-Сіверський (Чернівецька обл.); Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського.

Із запізненням звітував 61 суб'єкт видавничої справи, зокрема: ТОВ "Вісті Барвінківщини Медіа Центр", м. Барвінкове (Харківська обл.); Всеукраїнська благодійна організація ім. Григорія Хомишина, м. Львів; ПП "Ін-Про", м. Запоріжжя; Інститут культурології Національної академії мистецтв України, м. Київ; Міжнародна асоціація "Зварювання", м. Київ; Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая, м. Київ; Національний антарктичний науковий центр Міністерства освіти і науки України, м. Київ; Національний науково-природничий музей НАН України, м. Київ; ПП "Політехперіодика", м. Одеса; Підприємство "Профінформ" Федерації профспілок України, м. Київ; ТОВ "Редакція районної газети "Рідний край", м. Буринь (Сумська обл.); редакція газети "Яготинські вісті" (Київська обл.).

З 869 назв друкованих медіа, зазначених у звітах, у Книжкову палату України доставлено ОП 552 назв цих видань, відповідно 244 — не доставлено, випуск 73 — припинено.

Висновки. Контроль за своєчасним і повним доставлянням ОП є запорукою ефективного функціонування системи обов'язкового примірника, тому, враховуючи наявні проблеми, удосконалюючи форми й методи роботи, фахівці Книжкової палати України намагаються досягти максимального рівня поповнення фонду Державного архіву друку.

За результатами аналітичного дослідження та порівняння показників 2023 р. з аналогічними даними 2022 р. зроблено висновок про нарощування випуску друкованих видань і підвищення загального рівня доставляння ОП (37 717 друк. од — у 2022 р., 44 595 друк. од. —

у 2023 р.), тобто опрацьовано на 6878 більше доставлених ОП, що становить 15,4%.

Дослідження рівня доставляння ОП за видами видань свідчить про зростання кількості доставлених ОП основних видів неперіодичних видань на 5932 друк. од., або 35,4% (16 734 — у 2023 р. і 10 802 — у 2022 р.).

У 2023 р. здійснено державну бібліографічну реєстрацію 21 870 друк. од. (735 назв) ОП газет і 5059 друк. од. (1330 назв) періодичних (крім газет) і продовжуваних видань — загалом

26 929 друк. од. (2065 назв). Кількість доставлених ОП друкованих періодичних видань зроста на 769 друк. од., або 2,9%, натомість за назвами знизилася на 498 друк. од., або 19,4% (26 160 друк. од. та 2563 назви — у 2022 р. і 26 929 друк. од. та 2065 назв — у 2023 р.).

Аналіз доставлених ОП періодичних (крім газет) і продовжуваних видань (5059 друк. од.) свідчить про підвищення загального рівня їх доставляння в порівнянні з 2022 р. (3915 друк. од.) на 1144 друк. од. (22,6%).

Список бібліографічних посилань

1. Про обов'язковий примірник документів : Закон України від 9 квіт. 1999 р. № 595-XIV. *Офіційний вісник України*. 1999. № 18. С. 36.
2. Про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. *Верховна Рада України* : офіційний вебсайт. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>.
3. Про затвердження форм звітності № 1-В (книги) (квартальна) "Звіт про випуск книжкової продукції", № 1-В (ЗМІ) (піврічна) "Звіт про випуск продукції друкованих засобів масової інформації" та інструкцій щодо їх заповнення : Наказ Держкомтелерадіо від 09.01.2014 № 1. *Верховна Рада України* : офіційний вебсайт. URL: <http://comin.kmu.gov.ua>.
4. Сенченко М. Проблеми Книжкової палати України і вітчизняного книговидання — 2012 рік. *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 1. С. 3—7.
5. Друк України (2022) : стат. зб. / уклад. А. Воронцова. Київ : Кн. Палата України, 2023. 80 с
6. Друк України (2023) : стат. зб. / уклад. А. Воронцова. Київ : Кн. Палата України, 2024. 76 с.
7. Устіннікова Т., Жигун Т. Аналіз стану доставляння обов'язкових примірників видань України у 2022 році. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 3—9.

Tetiana Ustinnikova,

*Head of the Scientific Processing Department
Mandatory Copies of the Book Chamber of Ukraine*

Tetiana Zhyhun,

*Senior Researcher of the Scientific Processing Department
Mandatory Copies of the Book Chamber of Ukraine*

Analysis of the delivery state of Ukrainian publications mandatory copies in 2023

The article presents the results of analytical research on the state of delivery by subjects of the publishing business and activities of print media of mandatory copies (further — MP) of domestic publications in 2023. Indicators characterizing the level of delivery of MP in 2023 are considered in comparison with similar indicators of 2022.

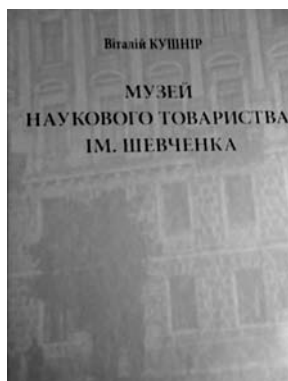
Keywords: *publication; publishing products; state bibliographic registration; report; reporting; mandatory copy; subject of publishing business; subject of print media activity*

References

1. Pro obovyazkovij primirnik dokumentiv : Zakon Ukrainyini vid 9 kvit. 1999 r. № 595-XIV. (1999). *Oficijnij visnik Ukrainyini*, 18, p. 36.
2. Pro administrativni pravoporushennya : Kodeks Ukrainyini vid 7 grud. 1984 r. № 8073-X. (1984). *Verhovna Rada Ukrainyini : oficijnij vebsajt*. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>.
3. Pro zatverdzhennya form zvitnosti № 1-V (knigi) (kvartalna) "Zvit pro vipusk knizhkovoyi produkciji", № 1-V (ZMI) (pivrichna) "Zvit pro vipusk produkciji drukovanih zasobiv masovoyi informaciji" ta instrukcij shodo yih zapovnennya : Nakaz Derzhkomteleraadio vid 09.01.2014 № 1. (2014). *Verhovna Rada Ukrainyini : oficijnij vebsajt*. Available at: <http://comin.kmu.gov.ua>.
4. Senchenko M. (2013). Problemi Knizhkovoyi palati Ukrainyini i vitchiznyanogo knigovidannya — 2012 rik. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 1, pp. 3—7.
5. Voroncova. A. [uklad.]. (2023). *Druk Ukrainyini (2022)* : stat. zb. Kyiv: Kn. Palata Ukrainyini.
6. Voroncova. A. [uklad.]. (2024). *Druk Ukrainyini (2023)* : stat. zb. Kyiv: Kn. Palata Ukrainyini.
7. Ustinnikova T. & Zhigun T. (2023). Analiz stanu dostavlyannya obovyazkovih primirnikiv vidan Ukrainyini u 2022 roci. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 5, pp. 3—9.

Надійшла до редакції 16 травня 2024 року

Музейний портрет Львова

Кушнір В. Музей Наукового товариства ім. Шевченка. Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2021. 192 с.

Зі здобуттям Україною незалежності науковці здобули можливість об'єктивного й неупередженого висвітлення невідомих і маловідомих сторінок вітчизняного музейництва, завдяки чому виходять праці, що розкривають діяльність як окремих установ, так і музейників. Серед таких видань чільне місце посідає рецензована монографія "Музей Наукового товариства ім. Шевченка" В. Кушніра — кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України (м. Львів).

У дослідженні вперше комплексно висвітлено діяльність провідного музейного закладу Львова від кінця XIX ст. — до початку Другої світової війни. Монографія чітко структурована й складається зі вступу, трьох розділів, тематично поділених на підрозділи, висновків, переліку умовних скорочень, джерел та літератури, а також іменного покажчика. Кожен структурний елемент книги завершують примітки. Видання містить архівні фотографії діячів музейництва і музейних предметів. Дослідник опрацював значну кількість джерел за темою, яка майже не відома музеологам: було вивчено фонди архівів, бібліотек і музеїв Львова, власне музейні видання, зокрема інвентарні книги Музею НТШ, тогочасні періодичні видання: газети та часописи, мемуари тощо.

У першому розділі "Створення Музею Наукового товариства ім. Шевченка: суспільно-політичний та науковий контексти" (с. 13—44) В. Кушнір подав огляд історії етнографічних музеїв Європи й США, розкрив історію музейних осередків на українських теренах у складі Російської імперії та особливості становлення музейництва в Галичині. Розглядаючи діяльність музеїв Середньої Наддніпрянщини, дослідник наводить дані про зібрання 1890-х рр. поміщиці К. Скаржинської у маєтку Круглику на Лубенщині (с. 21—22). Тут варто було б згадати монографію археолога, музеолога та пам'яткознавця, кандидата історичних наук О. Супруненка, в якій до-

кладно висвітлено історію створення, структуру зібрання й діячів, причетних до організації музею поміщиці [1]. Аналізуючи етапи розвитку музейництва в Галичині, В. Кушнір наводить відомості щодо етнографічних виставок 1887 р. у Тернополі та 1894 р. у Львові (с. 39). Саме ці дати є відповідними в організації перших скансенів в Україні з експонуванням пам'яток традиційного зодчества. У цьому контексті доцільно було б навести монографію географа, етнолога, музеолога та пам'яткознавця А. Данилюка [2].

У другому розділі "Створення Музею НТШ та його розвиток у 1900—1918 роках" (с. 45—84) розкрито особливості формування та структури зібрання, організаційно-правові питання функціонування установи, її експозиційну діяльність в окреслений період. На підґрунті вивчення численних матеріалів В. Кушнір вважає датою заснування музею 1892 р. (с. 46). Показова роль О. Кониського, М. Грушевського та інших видатних діячів науки та культури у створенні закладу. Висвітлено діяльність Етнографічної комісії НТШ (створена 1898 р.) у комплектуванні фондів. Значну увагу дослідник приділив видатному музеологу, пам'яткознавцю М. Біляшівському, який сприяв поповненню складу музейного зібрання. Проаналізовано етнографічні пошукові експедиції, зокрема Ф. Вовка та І. Франка 1904 р. Відкриття першої експозиції музею для широкого кола відвідувачів В. Кушнір відносить до 1910 р. (с. 73—74). Автор схарактеризував відмінності нової експозиції, відкритої 1912 р. (с. 74—75).

У третьому розділі "Музей Наукового товариства ім. Шевченка у міжвоєнний період" (с. 85—167) розглянуто діяльність закладу після закінчення Першої світової війни. Проаналізовано структуру та обсяги фінансування. Обліковано втрати музейних предметів у часи воєнного лихоліття, наведено статистичні дані щодо складу зібрання за 1919—1940 рр. Окреслено діяльність багатьох науковців і діячів культури із поповнення фондів музею та облаштування його експозицій у зазначений період, зокрема І. Свенціцького, Я. Пастернака, І. Труша, І. Раковського, Ю. Полянського, С. Полянського, М. Матчака, С. Рудницького, І. Верхартського, Д. Лукіяновича, Б. Гнатевича, О. Кандиби, І. Карпинця, І. Крип'якевича, І. Гургули, Р. Гарасимчука, Ф. Колесси, О. Кульчицької та ін. Висвітлено роль різних товариств, які сприяли розвиткові закладу. У цьому контексті вперше подано докладну інформацію щодо етнографічного

музею при Львівській гімназії сестер-василянок і внеску С. Парилле (сестра Северина) у поповнення зібрання Музею НТШ (с. 122—123). В. Кушнір також уперше проаналізував діяльність музейних з'їздів, що стали важливою віхою в розбудові музейної мережі Галичини (Львів, 1931 р.; Самбір, 1933 р.; Львів, 1935 р.; Сянок, 1936 р.; Перемишль, 1937 р.; Коломия, 1938 р.).

Грунтовне дослідження В. Кушніра відтворює невідому сторінку історії української музеології, зокрема музейництва, і може бути використано під час викладання спецкурсів у закладах вищої освіти, а також для створення відповідних тематичних експозицій і виставок у музейних закладах. Книга зацікавить усіх, кому небайдужа доля культурної спадщини України.

Список літератури

1. Супруненко О. Б. Археологія в діяльності першого приватного музею України. Лубенський музей К. М. Скаржинської. Київ ; Полтава : Археологія, 2000. 392 с.
2. Данилюк А. Г. Українські скансени. Історія виникнення експозиції, проблеми розвитку. Тернопіль : Богдан, 2006. 104 с.

Дмитро Кепін,

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник

відділу ретроспективної бібліографії Книжкової палати України

Надійшла до редакції 10 квітня 2024 року

Нове видання з музейництва

Бегаль Т. О. Генеза експозиційного мистецтва: від витоків до сучасності : монографія. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. 200 с.

Вивчення музейництва та її складника — організації експозиційного простору як феномену людської культури — є актуальним завданням

сучасного наукознавства. Фахівці донині досліджують розвиток музею як соціокультурної поліфункціональної інституції, проте комплексного монографічного дослідження, в якому було б розглянуто історію формування, становлення й розвитку побудови експозицій у музеях різного профлю та типу як в Україні, так і зарубіжних країнах, у вітчизняній музеології немає.

Рецензована монографія доктора філософії, асистента кафедри музеєзнавства та експертизи історико-культурних цінностей Т. Бегаль "Генеза експозиційного мистецтва", що побачила світ 2022 р. у видавничому центрі Київського національного університету культури і мистецтв, є результатом проведеного дисертаційного дослідження, успішно захищеного того самого року. Вперше в українській музеології авторка докладно й за допомогою конкретних прикладів із музейної практики країн світу висвітлила специфіку використання цифрових технологій у побудові музейної експозиції.

Монографія чітко структурована й складається, окрім передмови, з трьох розділів, поділених на відповідні підрозділи, висновків, списку використаних джерел (217 позицій) і кольорового ілюстрованого додатка, що містить репродукції картин західноєвропейських художників XVI — поч. XX ст., приклади оформлення експозиційного простору середини XX — поч. XXI ст. у музеях України, Західної Європи, США та країн Латинської Америки. Кожний підрозділ відповідного розділу і сам розділ завершують висновки. Монографію супроводжують схеми та чорно-білі фотографії. Під час підготовки видання дослідниця проаналізувала відповідні інтернет-ресурси й особисто ознайомила з аспектами діяльності деяких музеїв Польщі.

У "Передмові" (с. 6—7) Т. Бегаль визначила актуальність, методи дослідження та практичне значення видання.

Перший розділ "Теоретико-методологічні засади дослідження музейної експозиції" (с. 10—49) містить аналіз джерел і методологічних засад із відповідною характеристикою, музеєзнавчих термінів та понять, якими авторка послуговується для викладу запропонованого матеріалу. В історіографії виділено та проаналізовано чотири періоди: 1550—1900 рр.; 1900—1950 рр.; 1950—1990 рр.; 1990—2021 рр. (с. 10—33). Зауважимо, що в межах розгляду досліджень західноєвропейських учених XVIII — поч. XIX ст. варто було надати характеристику працям Д. Дідро [1; 2] та Й. В. Гете [3; 4], у яких висвітлено теоретичні та прикладні аспекти оформлення експозицій, зокрема

в картинних галереях, навчальних природничих кабінетах університетів, на художніх виставках.

Достатньо уваги приділено працям вітчизняних музеологів, культурологів, інших фахівців (М. Біляшівський, Ф. Шміт, О. Хорошунова, Л. Велика, Р. Маньковська, С. Пустовалов, Ю. Ключко, С. Руденко, О. Гончарова, Т. Сафонова тощо). Водночас поза увагою Т. Бегаль залишилися дослідження українських фахівців: доктора технічних наук, професора Л. Гріффена [5; 6] і кандидата історичних наук, доцента, заслуженого працівника культури України О. Титової [7; 8], присвячені питанням теорії та практики створення експозицій.

Т. Бегаль запропонувала власне бачення періодизації розвитку музейної експозиції: класичний — XV—XVIII ст.; модерний — XIX—XX ст.; постмодерний — кінець XX — перша чверть XXI ст. (с. 27).

У другому розділі "Еволюція музейної експозиції в контексті історичного та культурного розвитку людства" (с. 50—101) авторка монографії розглянула протомузейні форми; надала характеристику особливостям розвитку колекціонування в

античній культурі, у періоди Середньовіччя, Відродження, Просвітництва; простежила зародження, становлення й розвиток методів і принципів експонування музейних предметів. З добою Відродження авторка пов'язує формування перших музейних експозицій (с. 62). У цьому розділі дослідниця запропонувала власну періодизацію еволюції та структуру музейної експозиції (с. 95).

Третій розділ "Пріоритетні напрями розвитку музейної експозиції в умовах цифровізації" (с. 102—144) присвячено використанню новітніх технологій у процесі проектування експозиції, створення "віртуальних" музеїв тощо. Авторка подала власну класифікацію таких засобів, а також типологію "віртуальних" експозицій (с. 107).

Монографію Т. Бегаль доцільно використовувати під час підготовки фахівців у галузі музеології, культурології, мистецтвознавства (істориків мистецтва, дизайнерів), архітекторів. Напрацювання дослідниці стануть корисними і у практичній діяльності музеїв України, насамперед художнього профілю. Книга також зацікавить усіх шанувальників музейництва.

Список літератури

1. Diderot D. *Salons*. Paris : Gallimard, 2008. 608 p.
2. Дідро Д. Думки про малярство. Харків : Мистецтво, 1937. 368 с.
3. Goethe's Sämtliche Werke in fundvierzig Banden. Leipzig : Philipp Reclam jun, S. A., 1858. Bd. 35 — Bd. 37.
4. Гете Й.-В. Поезія і правда : збірник. Київ : Мистецтво, 1982. 280 с. (Пам'ятки естетичної думки).
5. Гріффен Л. Музей як соціокультурний феномен. *Ніжинська старовина*. 2012. Вип. 14. С. 5—10.
6. Гріффен Л. О. Музейний експонат та експозиція. *Український технічний музей: історія, досвід, перспективи* : матеріали 9-ї Всеукр. наук.-практ. конф. (30—31 трав. 2013 р., м. Севастополь) / відп. ред. Л. О. Гріффен. Київ, 2013. С. 57—60.
7. Титова О. М. Збереження нерухомих пам'яток археології в заповідниках та музеях. *Праці Центру пам'яткознавства*. 2004. Вип. 7. С. 106—110.
8. Титова О. М. Збереження нерухомих пам'яток археології в заповідниках та музеях. *Праці Центру пам'яткознавства*. 2009. Вип. 15. С. 83—86.

Дмитро Кенін,

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник

відділу ретроспективної бібліографії Книжкової палати України

Надійшла до редакції 1 травня 2024 року

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

УДК 027.54ЛННБУ(477.83-25):021]:005.591.6](045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2024.5(334).18-24

Валентина Мудроха,

кандидатка наук із соціальних комунікацій,

старша дослідниця, завідувачка відділу бібліотекознавства

Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника,

e-mail: mudrokhavalentyna@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9508-227X>

Інноваційний розвиток бібліотеки: проєктні рішення та грантові програми

Мета статті. Висвітлено досвід участі Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника у програмі "Велика реставрація" національного проєкту "Велике будівництво" (2021), а також у грантовій програмі "Культурна спадщина" від Українського культурного фонду (2023; 2024). **Методологія**

© Мудроха В., 2024

дослідження передбачає використання комплексу дослідницьких методів: аналізу, синтезу, класифікації та систематизації теоретичних даних, аналітичного й документознавчого аналізу. Наукова новизна дослідження: 1) розглянуто концепції розроблених проєктів, їхні особливості та специфіку реалізації; 2) окреслено очікувані результати; 3) визначено, що процес оцифрування, з одного боку, сприяє збереженню та захисту унікальних, рідкісних та цінних видань, а з іншого — дає змогу створити страховий фонд бібліотеки; 4) репрезентація на офіційному вебсайті установи цифрових колекцій і надання до них відкритого доступу 24/7 сприяє розкриттю фондів ЛННБ України ім. В. Стефаника, оприлюдненню для широкого загалу багатой історико-культурної спадщини та національного надбання. **Висновки.** Залучення в межах грантових проєктів додаткових коштів і закупівля обладнання дає змогу ЛННБ України ім. В. Стефаника не тільки поліпшити матеріально-технічну базу, а й зреалізувати більше творчих і креативних проєктів. Участь бібліотеки у відкритих проєктах і грантових конкурсах позитивно впливає на професійний розвиток працівників, оскільки забезпечує набуття нових навичок і знань, пов'язаних зі специфікою розроблення й ефективного втілення на практиці інноваційних ідей.

Ключові слова: Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника; Український культурний фонд; національний проєкт; грантова програма; оцифрування; страховий фонд бібліотеки; цифрова колекція

Постановка проблеми. У сучасних умовах функціонування Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника (далі — ЛННБ України ім. В. Стефаника) відбуваються її системна трансформація й модернізація, пошук та опанування нових напрямів діяльності, впроваджуються сучасні форми й методи роботи. Рушійною силою інноваційного розвитку установи є проєктна діяльність, у процесі якої відбувається командна співпраця провідних фахівців книгозбірні й генерування креативних ідей.

В умовах обмеженого бюджетного фінансування керівники бібліотек залучають до розв'язання поточних проблем позабюджетні кошти міжнародних і вітчизняних фондів, виділених у межах різноманітних програм і грантів. ЛННБ України ім. В. Стефаника неодноразово брала участь у конкурсних відборах всеукраїнських проєктів, серед яких: програма "Велика реставрація" національного проєкту "Велике будівництво" (2021), грантова програма "Культурна спадщина" (2023, 2024) від Українського культурного фонду (далі — УКФ).

Отже, вважаємо актуальним дослідження особливостей реалізації зазначених програм у ЛННБ України ім. В. Стефаника.

Аналіз досліджень і публікацій. Інноваційно-проєктну та грантову діяльність ЛННБ України ім. В. Стефаника висвітлено в публікаціях генерального директора бібліотеки В. Ферштейя [3], завідувачки відділу бібліотекознавства В. Мудрохи [3—6], наукових співробітниць установи Н. Зубко [2; 5; 6], Г. Мельник-Хохи [2—6] і Н. Попадюк [3—5].

Мета статті — проаналізувати особливості та результати реалізації інноваційних проєктів у ЛННБ України ім. В. Стефаника.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2021 р. ЛННБ України ім. В. Стефаника взяла участь у програмі "Велика реставрація" у межах національного проєкту "Велике будівництво".

Програма була розрахована на 2021—2023 рр. і передбачала відновлення історичних пам'яток та об'єктів культурної інфраструктури. На початку березня 2021 р. було створено експертну групу, яка здійснювала відбір проєктів і подальший моніторинг виконання робіт із реставрації. Провідні фахівці установи розробили стратегію збереження пам'ятки культурної спадщини "Комплексна реставрація пам'ятки архітектури початку ХІХ ст. будівлі ЛННБ України ім. В. Стефаника", яка здобула позитивні відгуки спеціалістів і посіла 17 місце в рейтингу установ, що мали здійснювати заходи з реставрації та модернізації.

Згідно з проєктом було заплановано розв'язати нагальні проблеми бібліотеки: 1) комплексне оновлення матеріально-технічної бази; 2) удосконалення конструктивної співпраці між бібліотекою та місцевими органами влади; 3) налагодження ефективної комунікації з користувачами.

Перше завдання передбачало комплекс реставраційних робіт: дахове покриття, зовнішнє декоративне оздоблення фасаду, зміцнення фундаменту будівлі, дерев'яні віконні заповнення першого та другого поверхів в головному корпусі бібліотеки по вул. Стефаника, 2, облаштування й модернізація прилеглої території як громадського культурного простору.

Друге завдання мало на меті посилення співпраці з відомими громадськими діячами, письменниками, істориками, краєзнавцями Львова й України у форматі зустрічей, дискусій, конференцій і круглих столів.

Налагодження ефективної комунікації з користувачами бібліотеки неможливе без створення комфортних умов для забезпечення творчого й інтелектуального дозвілля, а отже, вирішення цього завдання було покладено в основу успішної реалізації проєкту. План передбачав здійснення модернізації наявних автоматизованих інформаційно-бібліотечних систем та впроваджен-

ня в діяльність бібліотеки прогресивних інформаційних і цифрових технологій, що сприяло б зростанню кількості користувачів і розширенню доступу до вітчизняної та закордонної інтелектуальної спадщини.

Через широкомасштабне вторгнення РФ на територію України 2022 р. виділені на реалізацію зазначеного проєкту кошти було повернуто до державного бюджету. Водночас завдяки ефективній управлінській політиці керівництва бібліотеки вдалося облаштувати громадський науково-культурний та інформаційно-комунікативний креативний простір. 14 вересня 2023 р. відбулось урочисте відкриття Меморіального читального залу імені Тетяни та Омеляна Антоновичів і Меморіального читального залу імені Івана Крип'якевича відділу рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаніка. Створення музейно-експозиційного, дослідницького комплексу було однією зі складових частин розробленої стратегії збереження пам'ятки культурної спадщини "Комплексна реставрація пам'ятки архітектури початку XIX ст. будівлі ЛННБ України ім. В. Стефаніка".

Читальні зали мають ознайомлювати відвідувачів з основними віхами життя та діяльності видатних постатей вітчизняної історії. Зокрема, відтворено інтер'єр кабінету І. Крип'якевича, представлено музейні предмети, культурні цінності, історичні реліквії, особисті експонати національного значення, приватні бібліотеки вченого-історика та меценатів — засновників Фондації Антоновичів. Відвідувачі можуть відчути атмосферу, в якій працював знаний історик, ознайомитися з його працями та особистими речами.

У Меморіальному читальному залі імені Омеляна та Тетяни Антоновичів не тільки відтворено інтер'єр, в якому жила родина, а і облаштовано автоматизовані робочі місця, де читач може працювати з рукописними й оцифрованими документами, отримати довідки на базі архівної спадщини національного та світового значення. Успішна реалізація проєкту стала можливою завдяки фінансовій підтримці меценатів: О. Свіцова — президента "Федерації водного поло України", Почесного консула Республіки Туреччина у Львові, Ю. Котика — громадського діяча, популяризатора української культури у світі.

У червні 2023 р. ЛННБ України ім. В. Стефаніка за фінансової підтримки Українського культурного фонду розпочала реалізацію проєкту "Книжкова спадщина Наукового товариства імені Шевченка (1874—1913): цифрова колекція", який пройшов конкурсний відбір за програмою "Культурна спадщина" (ЛОТ 1. "Диджиталізація"). У рейтинговому реєстрі програми серед інших

установ ЛННБ України ім. В. Стефаніка посіла почесне 11 місце (263 бали). Тривалість виконання проєкту — 5 місяців (червень—жовтень). Він був приурочений до 150-річного ювілею НТШ — найстаршої української громадської наукової інституції, яка свого часу надала відчутного імпульсу розвитку національної культури, науки та книговидавництва. У межах анонсованого проєкту було заплановано оцифрувати книжкові видання, що відображають перший (1873—1891) і другий (1892—1913) періоди діяльності товариства.

Цифрова колекція покликана розкрити унікальні фонди ЛННБ України імені В. Стефаніка, відкрити доступ читачам до книжкових пам'яток, що становлять національне надбання, репрезентувати широкому загалові багату культурну спадщину України.

У процесі реалізації грантової програми від УКФ було здійснено повнотекстове оцифрування 500 видань. Це здебільшого доробок провідних науковців і громадських діячів, частину з яких репресовано радянською владою, а саме: М. Возняка, І. Верхратського, В. Гнатюка, М. Грушевського, М. Залізняка, О. Колесси, О. Кониського, І. Кревецького, В. Леонтовича, І. Нечуя-Левицького, С. Руданського, К. Студинського, Ю. Федьковича, І. Франка, Т. Шевченка, В. Щурата та інших авторів. Тематична палітра праць, виданих НТШ, широка: Україна й український народ, його життя та розвиток на різних етапах історії, географія, етнографія, усна народна творчість, українська мова, право, культура, мистецтво тощо. Попри дисциплінарне різноманіття, автори усіх праць обстоюють ідеї суверенності та незалежності України, пропагування українських цінностей та ідентичності. Деякі з оцифрованих видань, випущених до 1939 р., є частиною фонду Бібліотеки НТШ, про що свідчать марки на оправі та форзаці, штампи на титульній та інших сторінках книжкового блоку.

Створення цифрової колекції є надзвичайно копіткою процедурою, що передбачає поєднання різних технологічних процесів і відповідних груп спеціалістів, зокрема: фахівці з комплектування відбирають документи; технологічні фахівці сканують; куратор колекції розробляє структуру й розподіляє документи за розділами; вебфахівці забезпечують дизайнерське оформлення колекції; каталогізатори оформлюють метадані; фахівці, які відповідають за публікацію колекції на порталі книгозбірні, забезпечують її збереження.

Для репрезентації колекцій використовують програмне забезпечення АБІС Alerph. Специфіка функціонування цифрової бібліотеки ЛННБ

України ім. В. Стефаніка полягає в потребі її інтеграції з базами даних Aleph, що містять метадані у форматі MARC2, метайнформацію про видання та наявні цифрові примірники, зокрема захищене MARC поле 530, обране для зберігання шляху до цифрової копії відповідного документа на електронному ресурсі книгозбірні.

Нині доступ до цифрової колекції можливий для всіх охочих 24/7 на офіційному вебсайті ЛННБ України ім. В. Стефаніка. Для ознайомлення з повнотекстовими копіями видань слід перейти у розділ "Цифрові колекції" зі сторінки електронного каталогу за покликанням: http://aleph.lsl.lviv.ua:8991/F/?func=file&file_name=find-b-new&local_base=%20E2.

Окрім формування цифрової колекції "Книжкова спадщина Наукового товариства імені Шевченка (1874—1913)" із повнотекстовими копіями видань, команда проєкту працювала над створенням страхових копій, що надзвичайно важливо в умовах війни, коли щодня є небезпека знищення оригіналів фондів бібліотеки.

Страховий фонд — це впорядкована сукупність цифрових повнотекстових копій оригіналів рукописного, книжкового, архівного фондів і колекцій спеціалізованих видань. Його формують для збереження документної інформації та організації доступу до неї широкої аудиторії. Страхові копії потрібні для всіх особливо цінних, зокрема й унікальних, документів, незалежно від часу, матеріалу та техніки їх виготовлення, а також для всіх описів та інвентарних книг фондів, що містять особливо цінні справи.

Страхову копію документа створюють через сканування у форматі окремих зображень, тобто текст і зображення на паперовому носії перетворюють на цифровий аналог. Під час сканування виготовляють три типи цифрових копій для зберігання документів:

1. *Майстер-копія* — містить найповнішу інформацію й використовується для відновлення документа у разі його втрати; має бути високої якості, потребує довготривалого зберігання та обмеженого доступу.

2. *Робоча копія* — відтворюється з майстер-копії; має бути високої чи середньої роздільної здатності; допускається стискання тексту за умови збереження читабельності.

3. *Службова копія* — виробляється з робочої, зазвичай низької роздільної здатності. Призначена для попереднього перегляду й розміщення на вебсайті; допускається стискання тексту, не обов'язковими є виправлення та висока роздільна здатність.

Оцифровані документи зазвичай зберігають у форматах *.tiff, *.jpg та *.pdf. Для сканування страхової копії застосовують формат *.tiff; формат *.jpg використовують для створення технічної робочої копії, а формат *.pdf — для виведення опрацьованої електронної копії.

Майстер-копії документів зберігають на сервері та у цифровій бібліотеці з формуванням raid-масивів, що запобігає втраті інформації. Цифрові дані з вбудованих носіїв доцільно копіювати на зовнішні носії. Їх стан перевіряють щорічно, і у разі виявлення ознак руйнування, матеріали переносять на інші носії; відповідність файлів перевіряють за допомогою контрольних сум.

Отже, під час створення страхових фондів документів і матеріалів одночасно виготовляють два комплекти: недоторканну страхову копію, яку зберігають окремо від оригіналу, та користувацьку копію, призначену для онлайн-перегляду в цифровій бібліотеці.

Реалізація проєкту передбачала використання відповідного обладнання та комплектування до нього, придбаних коштом грантодавця:

1. Комп'ютери Vinga Wolverine D4956 (I5M32G3060W.D4956) (2 шт.) з операційною системою Windows 11 для забезпечення робочих місць щонайменше двох виконавців проєкту. Техніку використовували у процесі формування бази даних бібліографічних описів на основі інсталюваної у бібліотеці автоматизованої системи Aleph, оцифровування колекції книг та опрацювання цифрових копій.

2. Ноутбук ASUS Vivobook S 15 OLED K3502ZA-L1280W використовували як портативний пристрій для під'єднання до сканерів для оцифровування документів, що зберігаються в дев'яти розрізних відділах-фондоутримувачах бібліотеки й розташовані в різних локаціях міста, а також для проведення презентаційних заходів у комплексі з проєктором, наявним у бібліотеці.

3. Мережеве сховище (накопичувач) NAS Synology DS420+. Система створена на базі універсальної ОС Synology DiskStation Manager (DSM), призначена для організації обліку, впорядкування цифрових копій документів, забезпечення збереженості не тільки страхових копій, а й сформованої цифрової колекції.

4. Сканери Fujitsu SV600 (2 шт.) застосовували для виготовлення цифрових копій.

5. Багатофункційний пристрій Canon iR-2425 (2 в 1, принтер-сканер) слугував для документального супроводу проєкту (копіювання й роздрукування матеріалів).

6. Пристрій безперебійного живлення APC Back-UPS 750VA убезпечував від втрати інформації у процесі сканування під час аварійного вимкнення електроенергії.

7. Сканери штрих-кодів Xkancode B1 1D (4 шт.) із професійним високопродуктивним механізмом сканування CCD, підтримкою зчитування друкованих та екранних штрих-кодів 1D використовували для опрацювання видань під час створення бібліографічного запису на них в автоматизованій бібліотечно-інформаційній системі Alerph.

Придбана комп'ютерна та цифрова техніка значно розширила можливості бібліотеки щодо продовження розпочатих проєктів, а також втілення в життя нових.

У січні 2024 р., з огляду на позитивний досвід успішної реалізації проєкту, провідні спеціалісти та фахівці ЛННБ України ім. В. Стефаника подали заявку на грантову програму "Культурна спадщина" (ЛОТ 2. Кроссекторальні проєкти зі збереження культурної спадщини) від УКФ. Назва проєкту — "Репресована книга: (ре)презентація національної культурної спадщини з фондів ЛННБ України ім. В. Стефаника". Бібліотека успішно пройшла технічний відбір та за результатами експертного оцінювання здобула 253 бали.

Відповідно до "Інструкції конкурсної програми" [1] чітко визначено строки реалізації проєкту: червень—жовтень 2024 р., тому до початку робіт має бути підписаний договір щодо співпраці, в якому передбачено графік платежів, адже грант перераховують кількома траншами. Важливо врахувати цю особливість, оскільки в кошторисі проєкту передбачено не тільки оплату праці членів команди, а й витрати на закупівлю відповідного обладнання чи надані послуги (у нашому випадку — друк ілюстрованого каталогу тематичної книжкової виставки).

Метою проєкту є збереження, вивчення й популяризація національного культурного надбання через створення й удоступнення цифрових копій рідкісних та цінних видань, які в період радянської Львова (1939—1941) і повоєнний час були проскрибовані з огляду на зміст та особу автора, а також на десятиліття закриті у відділі спецфондів ЛННБ України ім. В. Стефаника з грифом "ідеологічно-шкідливі", "націоналістичні", "католицькі", "буржуазно-економічні", "окупаційні" тощо.

У межах проєкту передбачено створення низки культурно-мистецьких продуктів, зокрема:

— формування страхового фонду повнотекстових цифрових копій видань із колишнього спецфонду ЛННБ України ім. В. Стефаника;

— надання вільного доступу до них на офіційному вебсайті книгозбірні (<http://www.lsl.lviv.ua>) у межах окремої спеціалізованої колекції "Репресована книга (1900—1939): видання із колишнього відділу спецфондів ЛННБ України ім. В. Стефаника";

— організація тематичної книжкової виставки й видання ілюстрованого каталогу в паперовій та електронній версіях;

— здійснення історико-книгознавчих досліджень відібраних видань та їх репрезентація на міжнародних і вітчизняних науково-практичних заходах;

— проведення в межах бібліотечної установи різноманітних заходів із популяризації книжкової спадщини, яка тривалий час була ізольована від суспільства у спецфонді ЛННБ України ім. В. Стефаника.

Для оцифрування заплановано відібрати щонайменше 500 друк. од. з урахуванням їхнього змістового наповнення, художнього, історичного, етнографічного й наукового значення, а також фізичного стану. Як і в попередньому проєкті, заплановано створення страхового фонду видань і цифрової колекції за тією самою технологією. Додатковим завданням є організація тематичної книжкової виставки та випуск її ілюстрованого каталогу, для чого в кошторис проєкту закладено купівлю відповідної техніки й витрати на видання книги у друкарні.

Для успішної реалізації проєкту, а також проведення інноваційної експозиції у виставковій залі бібліотеки передбачено закупити коштом грантодавця таке обладнання:

1. Системні блоки Десктоп Technic-Pro (Intel Core i5-10400/H470/DDR4 8GB/HDD 1TB+SSD 240Gb/450W/W11Pro/MS Office/KB&M/UPS) (5 шт.) для оновлення техніки виконавців проєкту й ефективного облаштування робочих місць.

2. Ноутбук (15,6"/процесор i5/SSD 512/16 Гб/MSWindows 11/MOffice/), який використовуватимуть як складову частину АРМ. У комплексі зі сканерами штрих-кодів він дасть змогу працювати у фондосховищі бібліотеки, де бракує доступу до електромереж, а також слугуватиме для створення, зберігання та відтворення запланованих презентаційних заходів.

3. Пристрої для сканування книжкових видань. Заплановано придбання 3 сканерів для оцифрування документів різного формату: Xerox B305 (A4); Xerox B1025 (A3); Xerox WorkCentre 3025BI.

4. Сенсорна панель Prestigio 43" IPS для нестандартної й творчої репрезентації інтерак-

тивної виставки, запланованої в межах реалізації проекту. Окрім того, пристрій доцільно використовувати для розміщення інформативної презентації, оголошень, пошуку потрібної інформації. Основні параметри: роздільна здатність — Full HD; тип сенсора — IR; режим роботи — 16/7; вбудовані динаміки 2x5 W; 10 одночасних дотиків; загартоване захисне скло 3 мм.

5. Спеціалізований процесорний вбудований блок для керування інтерактивною демонстраційною панеллю (Intel Core i5/8 ГБ DDR SDRAM/SSD 128/LAN/інтегрований Wi-Fi 802.11b/g/n; Microsoft Windows 10 IoT Enterprise/основні порти підключення, які замикаються на ключ).

Висновки. Результатом поетапного втілення національного проекту та грантових програм є: 1) проведення реставраційних робіт приміщень бібліотеки та створення сучасних креативних просторів для відвідувачів; 2) удосконалення матеріально-технічної бази установи завдяки придбанню техніки та комплектовання; 3) створення інноваційних культурно-мистецьких продуктів, які забезпечать ефективний захист і збереження унікальних фондів ЛННБ України ім. В. Стефаника, що становлять історико-культурну спадщину та є національним надбанням України; 4) забезпечення професійного зростання бібліотечних фахівців і спеціалістів, набуття ними знань у сфері проектного менеджменту.

Список бібліографічних посилань

1. Конкурсна програма Українського культурного фонду. Культурна спадщина : ЛОТ 2 Кроссекторальні проєкти зі збереження культурної спадщини : [інструкція для заявників, затв. Наказом Українського культурного фонду, 30.11.2023, № 84]. *Український культурний фонд* : офіц. вебсайт. Київ, 2024. URL: https://ucf.in.ua/storage/docs/19122023/ЛОТ2Кроссекторальніпроєкти2024_ea72f4204582e1c91b8995907cc3c68a9cc7de25.pdf.
2. Мельник-Хоха Г. Я., Зубко Н. Н. Гранти УКФ як передумова реалізації проєктів із збереження книжкової спадщини. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек* : матеріали Міжнародної наукової конференції (3—5 жовтня 2023 р.). Київ : НБУВ, 2023. С. 76—79.
3. Fershtei V., Mudrokha V., Popadiuk N., Melnyk-Khokha G. Project-Innovation Activity In The Vasyl Stefanyk National Scientific Library Of Ukraine In Lviv. 2021 *IEEE: 16th International Conference on Computer Sciences and Information Technologies (CSIT)*. 2021. Vol. 2. P. 391—394.
4. Melnyk-Khokha G., Popadiuk N., Mudrokha V. Contemporary technologies of presenting Scientific Library's electronic digital resources in the global information medium. 2022 *IEEE: 17th International Conference on Computer Sciences and Information Technologies (CSIT)*. 2022. P. 377—381.
5. Melnyk-Khokha G., Popadiuk N., Zubko N., Mudrokha V. Project solutions for integration of the "Book heritage of the Shevchenko scientific society (1873—1913)": digital collection into the library's electronic infrastructure. *CEUR Workshop Proceedings, 4th International Workshop IT Project Management, ITPM 2023*. 2023. T. 3453. P. 206—215.
6. Melnyk-Khokha G., Zubko N., Mudrokha V. Project solutions and communication strategies for the successful implementation of the grant project "Digital collection of book heritage of the Shevchenko Scientific Society (1874—1913)". 2023 *IEEE: 18th International Conference on Computer Science and Information Technologies*. Lviv. 2023. P. 1—6.

Valentyna Mudrokha,

PhD of Social Communications,

*Senior Researcher, Head of the Department of Library Science
of Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv*

***Innovative development of the library:
project solutions and grant programs***

The purpose of the article. The article presents the experience of participation V. Stefanyk LNSL of Ukraine in the "Great Restoration" program of the national project "Great Construction" (2021), as well as grant programs from the Ukrainian Cultural Foundation "Cultural Heritage" (2023; 2024). **The research methodology** involves the use of a set of research methods: analysis, synthesis, classification and systematization of theoretical data, analytical and documentary analysis. **The scientific novelty** of the work is that: 1) the main ideas of the developed projects, features and specifics of their implementation are considered; 2) expected results are outlined; 3) it has been established that digitization of books, on the one hand, contributes to the preservation and protection of unique, rare and valuable editions, and on the other hand, it provides an opportunity to create an insurance fund for the library; 4) representation on the official website of the institution of digital collections and provision of open access to them 24/7 contributes to

the disclosure of the funds of the V. Stefanyk LNSL of Ukraine, to publicize its rich historical and cultural heritage and national heritage for a wide audience of interested persons. **Conclusions.** Attracting additional funds will enable the institution not only to improve its material and technical base, but also to implement many more creative and creative projects, which would be impossible due to lack of funding and lack of necessary equipment. The library's participation in open projects and grant competitions has a positive effect on the professional development of employees, as it ensures that they acquire new skills and knowledge related to the specifics of development and effective implementation into life of innovative ideas.

Keywords: Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv; Ukrainian Cultural Foundation; national project; grant program; digitization; insurance fund of the library; digital collection

References

1. Instruksiiia LOT 2 Krosssektoralni proiektu zi zberezhenia kulturnoi spadshchyny. (2024). Available at: https://ucf.in.ua/storage/docs/19122023/ЛОТ2Кроссекторальніпроекти2024_ea72f4204582e1c91b8995907cc3c68a9cc7de25.pdf.
2. Melnyk-Khokha G. & Zubko N. (2023). Hranty Ukrainskoho kulturnoho fondu yak peredumova realizatsii projektiv iz zberezhenia knyzhkovoi spadshchyny. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Aktualni pytannia zberezhenia ta innovatsiinoho rozvytku naukovykh bibliotek: materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii (3—5 zhovtnia 2023 r.)*. Kyiv: NBUV, pp. 76—79.
3. Fershteï V., Mudrokha V., Popadiuk N. & Melnyk-Khokha G. (2021). Project-Innovation Activity In The Vasyl Stefanyk National Scientific Library Of Ukraine In Lviv. *2021 IEEE: 16th International Conference on Computer Sciences and Information Technologies (CSIT)*, vol. 2, pp. 391—394.
4. Melnyk-Khokha G., Popadiuk N. & Mudrokha V. (2022). Contemporary technologies of presenting Scientific Library's electronic digital resources in the global information medium. *2022 IEEE: 17th International Conference on Computer Sciences and Information Technologies (CSIT)*, pp. 377—381.
5. Melnyk-Khokha G., Popadiuk N., Zubko N. & Mudrokha V. (2023). Project solutions for integration of the "Book heritage of the Shevchenko scientific society (1873—1913)": digital collection into the library's electronic infrastructure. *CEUR Workshop Proceedings, 4th International Workshop IT Project Management, ITPM 2023*, t. 3453, pp. 206—215.
6. Melnyk-Khokha G., Zubko N. & Mudrokha V. (2023). Project solutions and communication strategies for the successful implementation of the grant project "Digital collection of book heritage of the Shevchenko Scientific Society (1874—1913)". *2023 IEEE: 18th International Conference on Computer Science and Information Technologies*. Lviv, pp. 1—6.

Надійшла до редакції 19 квітня 2024 року

УДК 005.92:004.63]:[004.774:001.103.2]](477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2024.5(334).24-32

Галина Мельник-Хоха,

наукова співробітниця

відділу бібліотекознавства Львівської національної

наукової бібліотеки України ім. В. Стефаніка,

e-mail: galja-m@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7357-2163>

Роль метаданих в організації доступу до цифрових колекцій електронної бібліотеки

У статті розглянуто роль метаданих у керуванні бібліографічними даними у цифровій формі. Доведено, що використання метаданих сприяє підвищенню ефективності організації доступу, пошуку та управління бібліографічними даними.

Через систематичний аналіз використання метаданих у формуванні цифрових колекцій, зокрема на прикладі опису цифрових копій архівних документів із фонду відділу рукописів Бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, з'ясовано, що метадані значно спрощують доступ, пошук, інтеграцію та управління цифровими ресурсами.

Наукова новизна полягає в систематичному дослідженні специфіки застосування метаданих в окресленому контексті. Визначено важливу роль метаданих у розв'язанні проблем керування цифровими бібліографічними даними.

Запропоновано методологію дослідження, що охоплює аналіз стандартів, розроблення схеми метаданих, їх анування, тестування та імплементацію. Цей підхід сприяє поліпшенню доступності, організації та структурування цифрових колекцій у бібліотечній електронній інфраструктурі.

Ключові слова: метадані; бібліографічні дані; архівні документи; каталог; цифровий ресурс; цифрові колекції; електронна інфраструктура; електронний ресурс

Постановка проблеми. Сучасність ставить перед науковими бібліотеками нові виклики, кардинально змінюючи усталені правила та норми. Користувачі, які проводили час у читальних залах і здійснювали пошук за допомогою карткових каталогів, нині є винятком із правил. Читачі активно переходять у режим віддаленого доступу до каталогів і ресурсів бібліотек. Проблема полягає в тому, що впродовж тривалого періоду вітчизняні бібліотеки, і Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника (далі — ЛННБ України ім. В. Стефаника) зокрема, накопичували значний масив документної інформації, репрезентований друкованими та рукописними виданнями, архівними й картографічними матеріалами, бібліотечними мистецькими ресурсами: альбомами, фотографіями тощо. Нині актуальним є питання збереження цієї документальної спадщини, яке ефективно вирішують завдяки формуванню цифрових колекцій і використанню метаданих в організації до них доступу.

Аналіз досліджень і публікацій. Метадані відіграють важливу роль у керуванні бібліографічними даними у цифровій формі. Питання специфіки використання метаданих, їхньої ролі у розв'язанні проблем формування цифрових бібліографічних даних, визначенні основних категорій бібліографічних даних, що підлягають ануванню метаданими, типів метаданих, які для цього застосовують, розглянуто у працях О. Бруй [6], О. Малецької [6], Т. Чорної [6], І. Баньковської [6], Н. Стрішенець [8], К. Лобузіної [9; 10], В. Добровольської [11], О. Юрченко [12], Л. Халецької [12], Ю. Мазур [13], Е. Захарової [14], О. Захарової [14—17], В. Резніченко [14], Н. Вовк [18], А. Стефанишен [19], В. Гончар [19].

Мета та методологія дослідження полягає в систематичному аналізі використання метаданих у формуванні цифрових колекцій, зокрема на прикладі опису цифрових копій архівних документів із фонду відділу рукописів Бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (далі — Бібліотека НТШ у Львові).

Основні етапи аналізу охоплюють: вивчення стандартів і рекомендацій із використання метаданих; визначення основних категорій бібліографічних даних для анування; розроблення схеми метаданих; створення анотацій для архівних документів; тестування ефективності; вибір типів метаданих; імплементація обраних схем.

Наукова новизна полягає в дослідженні специфіки використання метаданих у формуванні цифрових колекцій, зокрема з фонду відділу рукописів Бібліотеки НТШ у Львові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Культурна спадщина становить надзвичайно важливий елемент історичної пам'яті будь-якого етносу, тому її збереженню приділяють значну увагу. Одним із сучасних методів, що дає змогу розв'язати дві основні проблеми: збереження цінних унікальних фондів і надання доступу широкому колу користувачів до цифрових інформаційних ресурсів наукової та історико-культурної спадщини, — є створення цифрових копій історико-культурних документів із бібліотечних фондів.

У наш час фонди, які мають статус національного надбання, колекції рідкісних видань і рукописів красназавчих бібліотек України зазнають руйнувань через воєнні дії та інші непереборні обставини, що потребує проведення негайних систематичних заходів зі збереження.

Процеси розвитку й поширення глобальних комунікаційних технологій призвели до втрати пріоритету "матеріальних" бібліотек у сфері інформаційного забезпечення, що змусило шукати нові форми обслуговування на базі сучасних ІКТ, тобто переходити у цифрову неосферу. Основний напрям діяльності бібліотек трансформується від підтримки традиційного інформаційного сховища (архіву друкованих та електронних ресурсів) до виконання функцій інформаційного центру. За допомогою сучасних техніко-технологічних засобів бібліотечні фахівці мають змогу якнайповніше забезпечувати потреби користувачів у доступі до інформаційних ресурсів, їх пошуку та зручній навігації [5].

Специфіка функціонування електронної інфраструктури ЛННБУ ім. В. Стефаника полягає в можливості інтеграції з електронним каталогом (ЕК), який забезпечує захищений режим доступу до цифрових копій архівних документів. Це відповідає вимогам ЗУ "Про авторське право і суміжні права", а також міжнародним договорам та угодам у сфері авторського права, ратифікованим Верховною Радою України. Будь-яке несанкціоноване копіювання, тиражування та розповсюдження матеріалів є забороненим, окрім випадків, коли ці процеси відбуваються в межах "вільного відтворення примірників твору для

навчання", передбаченого ст. 23 зазначеного закону. Згідно з положеннями ЗУ "Про бібліотеки і бібліотечну справу" держава спонукає бібліотеки створювати умови та координувати діяльність, пов'язану з функціонуванням електронних бібліотек, і зобов'язується фінансувати ці роботи.

У сучасних реаліях цифрові колекції стали невіддільним елементом формування національних електронних бібліотек. Оцифровування фондів має на меті розв'язання низки важливих проблем сучасних документних комунікацій, як-от: оптимізація та розширення доступу до документів; створення єдиної точки доступу до документів різних установ; віртуальна реконструкція розпорошених колекцій і фондів; підтримка освітніх та просвітницьких проєктів; надання доступу до унікальних матеріалів (оригінали архівних і рукописних документів, карти, музейні артефакти, рідкісні та цінні видання тощо) й збереження оригінальних примірників, які перебувають під загрозою зникнення чи пошкодження [4].

ЛННБ України ім. В. Стефаніка систематично розширює спектр цифрових колекцій. Важливим етапом у цій діяльності стало створення цифрової колекції та каталогізація в АБІС Alerph цифрових копій документів архіву відділу рукописів Бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (далі — Архів НТШ у Львові) [3].

Корпус цих документів був евакуйований зі Львова до Польщі за наказом німецької окупаційної влади у квітні 1944 р. Разом з іншими матеріалами, переданими в повоєнний час, важливі архівні документи опинилися на зберіганні в Національній бібліотеці Польщі у Варшаві (далі — НБП у Варшаві) та Бібліотеці Національного інституту імені Оссолінських у Вроцлаві (далі — БНІ Оссолінеум у Вроцлаві).

У жовтні 2019 р. у Львівській національній науковій бібліотеці України ім. В. Стефаніка відбулась 91-ша спеціальна Оссолінська зустріч, у межах якої проведено урочисту презентацію та передавання цифрових копій архівних документів і рукописних збірок Наукового товариства ім. Шевченка, які зберігаються у НБП у Варшаві та у БНІ Оссолінеум у Вроцлаві.

Цифрові матеріали, виготовлені коштом польських інституцій, стали результатом тривалої культурної та наукової українсько-польської співпраці. Спільними зусиллями фахівці провели копійку роботу, в результаті якої всі документи архіву було професійно відфільмовано та оцифровано у високій якості [20; 21].

Архів НТШ із НБП у Варшаві містить документи уряду Західноукраїнської Народної Республіки; Української галицької армії; армії та уряду Української Народної Республіки (УНР); Українського повстансько-партизанського штабу при Головній команді військ УНР; Української парламентської репрезентації (УПР); Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО); окремих корпусів Українських січових стрільців; Народної організації українців у Львові (НОУ); Товариства "Просвіта" у Львові й інших громадських, політичних та наукових товариств; матеріали громадських і політичних діячів Великої України та Галичини (Західної України та Східної Польщі), П. Скоропадського, Д. Донцова, А. Жука, Ю. Тютюнника та ін., а також особисті архіви О. Кисілевської; окремі книги та брошури 1729—1927 рр. і 1792—1944 рр.; поодинокі назви та річники часописів українських політичних партій; кореспонденції й матеріали, надіслані до редакцій, зокрема львівських: газети "Свобода" й часопису "Визволення, та ін.

Архів НТШ із НІ Оссолінеум у Вроцлаві містить документи Українського партизансько-повстанського штабу при Головній команді військ УНР; легіону Українських січових стрільців; нариси й спогади, що надходили до видавництва та редакцій видань "Червона Калина", "Золоті ворота", "Літопис Червоної Калини"; матеріали Н. Гнатюка, О. Красовського, В. Шкляра та ін., особисті архіви О. Ковалевського, О. Луцького.

Важко переоцінити важливе значення колекцій архівних документів, особливо в період чергової визвольної війни, яку веде Україна з московськими загарбниками, тому 2022 р. стартувала робота з внесення докладних бібліографічних метаданих¹ і формування відомостей про цю унікальну колекцію у ЛННБ України ім. В. Стефаніка на базі АБІС Alerph (фото 1).

У процесі формування цифрових колекцій було створено понад 294 бібліографічні описи справ архівних документів із фонду відділу рукописів Бібліотеки НТШ у Львові, що зберігаються в національних інституціях Польщі. Метадані бібліографічного опису надають доступ до цифрових копій документів як електронного ресурсу та до понад 1163 їхніх PDF-файлів.

Електронний каталог бібліотеки надає широкі можливості для пошуку та сортування

¹ Метадані — структуровані дані, які містять інформацію про інші дані, тобто описують характеристики та властивості таких даних, як документи, фотографії, книги тощо. У формуванні цифрових колекцій метадані відіграють важливу роль, оскільки допомагають ефективно зберігати, організувати й знаходити цифрові ресурси.

документів. Читачі можуть використовувати різні пошукові поля бібліографічних метаданих, як-от: назва, персоналія, колектив, інституція, подія, дарувальник, колекційна належність, відповідальність, місце видання та рік. Окрім того, доступні додаткові параметри пошуку: підзаголовкові дані,

надзаголовкові дані, індекс Універсальної десятикової класифікації, предметні рубрики та ін., що робить пошук точнішим, допомагає знаходити потрібні документи швидко й зручно, а отже, підвищує ефективність використання бібліотечних ресурсів у віддаленому режимі.

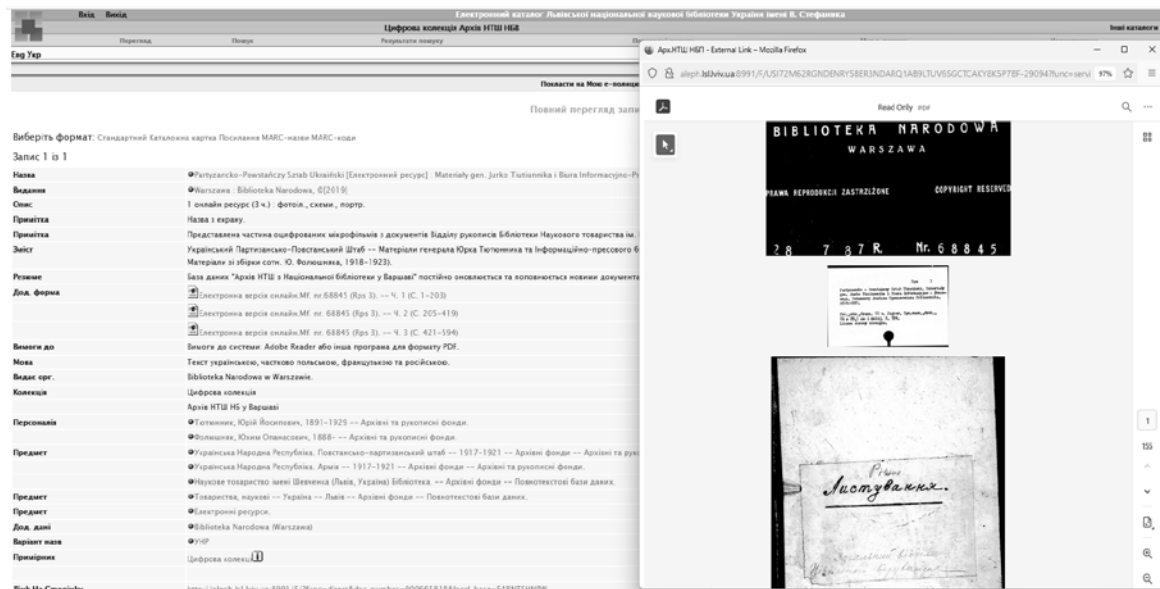

Фото 1. Скриншот перегляду бібліографічного опису документа з доступом до повнотекстової версії (Режим доступу: Електронний каталог > Цифрова колекція > Архів НТШ НБП у Варшаві)

Цифрову копію документів подано у форматі PDF-файлу. Режим доступу до нього забезпечує програма для перегляду формату PDF в окремому діалоговому вікні, де можна вибирати режим і масштаб, що робить користування зручним.

Передумови початку роботи — доступ до даних, тип даних, кількісні характеристики. Опис архівних документів містить набір метаданих, що слугують основою для створення структурованого семантичного опису контенту й дають змогу автоматизовано опрацьовувати інформацію, наявну в текстах, документах чи інших джерелах, зокрема:

- унікальний ідентифікатор, який відрізняє документ від інших;
- назва: заголовок або опис документа, що містить стислу інформацію про його зміст;
- автор: особа чи організація, яка створила документ;
- дата створення та дата, коли документ був захищений як інтелектуальна власність;
- мови, якими написано документи;
- ключові слова, терміни чи фрази, які описують предмет і зміст документів;
- система класифікації, за якою документ був розміщений у колекції;
- докладний опис документа, який містить переклад назви, відомості про зміст, анотацію, контекст, історію тощо;

— джерело чи історія походження документа, наприклад, інституція, особа або подія.

Ці бібліографічні та семантичні метадані допомагають організувати інформацію в цифрових колекціях, розширюють пошукові можливості й спрощують доступ до документів. Їх також доцільно використовувати для визначення зв'язків між різними документами та ресурсами, побудови бібліографічних посилань.

Основні категорії даних для архівних документів і колекцій, що підлягають анотуванню метаданими у бібліографічних системах, такі:

1. **Архівні колекції.** Метадані для архівних колекцій містять інформацію про назву, опис, період, до якого вони належать, місце збереження тощо й допомагають ідентифікувати й організувати архівні колекції.
2. **Архівні фонди.** Метадані для архівних фондів містять інформацію про структуру та склад фонду, зокрема про назву, номер, дату створення, організацію чи особу, яка його створила.
3. **Архівні документи.** Метадані для архівних документів містять дані про автора, назву, дату створення, опис змісту, фізичні характеристики (кількість сторінок, формат), а також про контекст, в якому було створено документи.
4. **Архівні зображення.** Метадані для архівних зображень містять інформацію про фотографу, назву, дату створення, місце, опис зобра-

ження та інші деталі, що допомагають ідентифікувати й класифікувати зображення.

Відповідно до ролі, яку метадані відіграють у розв'язанні проблем створення бібліографічних даних, їх типи поділяємо на кілька категорій:

1. **Адміністративні метадані** стосуються управління бібліографічними записами, це, зокрема, інформація про авторизацію, права доступу, власника даних, дату створення та модифікації запису.

2. **Описові метадані** містять інформацію про зміст бібліографічних даних, як-от автори, заголовки, ключові слова, анотації, вибрані пункти та інші відомості, що характеризують зміст запису.

3. **Структурні метадані** описують структуру бібліографічних записів та їхні взаємозв'язки, наприклад, можуть вказувати на залежність між різними частинами запису, як-от розділи, підрозділи, сторінки тощо.

4. **Метадані мови розмітки** використовують для форматування й розмітки бібліографічних даних у певних форматах: MARC21 (Machine-Readable Cataloging), Dublin Core, BibTeX тощо.

На прикладі опису архівних документів із фонду відділу рукописів Бібліотеки НТШ у Львові, що зберігаються в національних інституціях Польщі, метадані використано для ідентифікації, класифікації та опису архівних матеріалів, охоплюючи дату створення цифрового документа, місяця попереднього та нинішнього зберігання, предметні заголовки, зазначення вживаних мов тощо. Це дає змогу забезпечити легкий доступ до архівних документів, їх пошук та організацію в цифрових колекціях.

Специфіка роботи з описом архіву НТШ полягала в міксованості документів, що зумовлювало особливості анування певних полів метаданих. На основі інструктивних матеріалів розроблено структуру представлення та формування за допомогою засобів метаданих цифрових колекцій бібліотеки на базі АБІС Alerph та імplementовано форму бібліографічного опису для міксованих електронних документів у форматі MARC21 [6; 7].

Каталоговий опис містить усталені поля формату бібліографічних даних MARC21 для опису міксованих (архівних) документів у АБІС Alerph — шаблон (MX) Mixed materials, а саме:

- Компоненти бібліографічного запису;
- Позначення змісту;
- Поля Лідер;
- Контрольні поля;
- Номери та коди;

- Індексація;
- Поля заголовків автора;
- Поля назви та пов'язаних назв;
- Поля відомостей про видання редакцій, вихідні дані;
- Поля фізичного опису;
- Поля приміток розширеного змісту;
- Поля приміток анотації;
- Поля приміток про безпосереднє джерело комплектування;
- Поля приміток про наявність додаткової фізичної форми;
- Поля приміток про особливості системи;
- Поля приміток про місце знаходження інших архівних матеріалів;
- Поля приміток про мови;
- Примітка про автограф і колекцію;
- Поля предметного доступу та предметних заголовків;
- Додаткові приміткові поля (історія побутування та належності до приватних колекцій, дарчі написи, інші провенієнції).

Пошукове поле "Колекції" надає можливість відсортувати всі документи цифрової колекції "Архів НТШ НБ у Варшаві". Для її подальшого формування використовують *додатковий блок приміткових* полів, що містить уточнювальну інформацію бібліографічного опису.

Загальна примітка. Містить опис назви документа з першої сторінки на екрані, мовою оригіналу, з допущеними помилками, як зазначено у джерелі інформації. На виправлену версію створюють варіант назви в полі 246.

500 a [Назва з екрана].

Назва та зміст документів виносяться у відповідні приміткові поля 505 з індексом 0 та 520 з індексом 1.

Відформатована примітка вмісту. Для змішаних матеріалів і матеріалів, що перебувають під архівним контролем, це поле може містити зміст довідкового матеріалу.

505 a Збірник законів, постанов і циркулярів, виданих Державним Секретаріатом Зах. Укр. Нар. Республіки, Станіславів, 1918 [13.IX-7.XII] -- Вісник державних законів і розпоряджень Західної Облaсті Української Народної Республіки, Станіславів, 1919 [I-V] -- Вісник державних законів для всіх земель Української Народної Республіки 1 листопада 1920 року — "Краківські Вісті", Р.1941 (30.III-17.VIII).

Примітка резюме тощо. Неформатована інформація, що описує обсяг і загальний зміст матеріалів. Текст іноді відображається або друкується разом зі вступним терміном, що генерується як константа відображення на основі першого значення індикатора.

520 а Збірник законів, розпорядків та обіжників проголошених Державним Секретаріатом Зах. Укр. Нар. Республіки. Станіславів, 1918; Вісник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки, Станіславів, 1919; Вісник державних законів для всіх земель Української Народної Республіки, 1920; Краківські Вісті. Краків, 1941.

Примітка про наявність додаткової фізичної форми. Підполе містить опис додаткової фізичної форми та будь-який текст, не наведений в інших підполях. Підполе \$d містить порядковий номер мікрофільму з відсиланням до сигнатури архіву. Підполе \$u містить уніфікований ідентифікатор ресурсу (URI), який забезпечує електронний доступ до даних із використанням стандартного синтаксису та інтернет-протоколів.

530 а Електронна версія онлайн.

d (Mf. nr.88888 (Rps 3))

u https://elib.lsl.lviv.ua/colection/___*.pdf

Примітка щодо особливостей системи.

Область застосування містить записані посилання на технічні деталі, що стосуються цифрових ресурсів, вимоги до програмного забезпечення, виробника та моделі комп'ютера, операційної

системи чи пам'яті; допоміжне програмне забезпечення або відповідне обладнання.

538 а Режим доступу: програми для перегляду документів у форматі PDF.

Примітка про безпосереднє джерело комп'ютерного матеріалу. Зазначають інформацію про безпосереднє джерело надходження описуваних документів і використовують переважно з оригінальними чи історичними матеріалами або іншими архівними колекціями. У нашому випадку зазначають історичне місце побутування архівних документів із поданням наявної сигнатури.

541 а Відділ рукописів Бібліотеки Наукового товариства імені Шевченка у Львові ;
e Rps 3

Примітка розташування інших архівних матеріалів. Область застосування поля містить ім'я та адресу зберігачів архівних матеріалів, пов'язаних з описуваними матеріалами за походженням, зокрема тим, що вони раніше входили до тієї самої колекції чи групи документів. У нашому випадку зазначають місце зберігання архівних документів із поданням чинного шифру цифрової копії. Локальний шифр дублюють з області примірника у полі Шифр 2 (фото 2).

544 а Biblioteka Narodowa w Warszawie ;
e Mf. nr. 68845

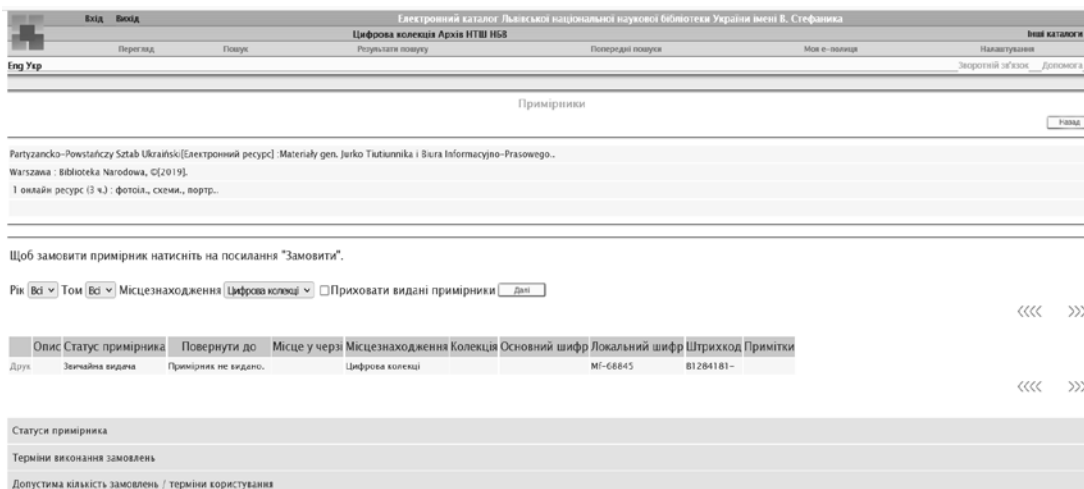

Фото 2. Скриншот перегляду області примірника

(Режим доступу: Електронний каталог > Цифрова колекція > Архів НТШ НБ у Варшаві)

Локальна примітка, що містить відомості про автограф / колекцію. Поля приміток містять опис належності до цифрової, інституційної чи приватної колекції, історії побутування, дарчі надписи, провенієнції тощо. Використовують поля формату MARC21: 590 a (автограф), 590 b (колекція),

590 б Цифрова колекція

в Архів НТШ НБ у Варшаві

Локальний суб'єктний доступ до теми.

Поле для локального використання предмета та локального визначення.

Отже, проведено роботу з інформування зацікавлених читачів і реалізовано комунікативний складник, спрямований на популяризацію цифрових колекцій. Електронну інфраструктуру бібліотеки доповнено сторінками "Ресурси і фонди" — "Цифрові колекції", що містять режим доступу та коротку інформаційну довідку з описом до кожної електронної колекції (<https://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/resursi-i-fondi/tsyvrovi-kolektsiyi/> [1—3]).

З огляду на світові тенденції у бібліотечній справі, Львівська національна наукова бібліотека

України ім. В. Стефаника одним із пріоритетних напрямів діяльності вважає розширення електронної інфраструктури, створення ресурсу для репрезентації цифрових колекцій і колекцій копій оцифрованих бібліотечних надбань в інтернет-мережі. Цифрові колекції бібліотеки представлено засобами АБІС Alerph. Електронний каталог бібліотеки та його цифрові колекції є репрезентативним та інформативним джерелом для широкого кола читачів. ЕК містить анотовані метадані книжкового фонду, рукописних документів, періодичних видань як електронного ресурсу, надає можливість розподіленого та структурованого пошуку й доступу до цифрових копій документів.

Висновки. За результатами систематичного аналізу доведено, що метадані відіграють ключову роль у керуванні бібліографічними даними у цифровій формі. Дослідження було спрямовано на систематизацію та аналіз впливу метаданих на організацію доступу, пошуку та управління бібліографічними даними, а також на визначення основних категорій для анотування й типів мета-

даних, які використовують з цією метою. Дослідження було зосереджено на аналізі застосування метаданих у формуванні цифрових колекцій з урахуванням прикладу опису цифрових копій архівних документів із фонду Бібліотеки НТШ у Львові.

Наукова новизна полягає у вивченні специфіки використання метаданих у формуванні цифрових колекцій і розв'язанні проблем цифрових бібліографічних даних. Дослідження містить аналіз ролі метаданих у вирішенні проблем доступу, пошуку, інтеграції та управління даними. Окремі з ключових методів охоплюють вивчення стандартів метаданих, розроблення схем метаданих, створення анотацій для архівних документів, тестування ефективності, вибір типів метаданих та їх імплементацію.

Проведена робота сприяє систематизації процесу формування цифрових колекцій та поліпшує доступність, організацію й структурування цифрових колекцій у бібліотечній електронній інфраструктурі.

Список бібліографічних посилань

1. Zubko N., Melnyk-Khokha G., Mudrokha V. Project solutions and communication strategies for the successful implementation of the grant project "Digital collection of book heritage of the Shevchenko Scientific Society (1874—1913)". (2023 *IEEE*) 18th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT), Lviv, Ukraine. 2023. P. 1—6, doi: <http://10.1109/CSIT61576.2023.10324199>.
2. Melnyk-Khokha G., Popadiuk N., Zubko N., Mudrokha V. Project solutions for integration of the "Book heritage of the Shevchenko Scientific Society (1873—1913): digital collection" into the library's electronic infrastructure. (2023 *CEUR*) Workshop Proceedings. 2023. 3453. P. 206—215. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3453/paper19.pdf>.
3. Melnyk-Khokha G., Popadiuk N., Mudrokha V. Contemporary technologies of presenting Scientific Library's electronic digital resources in the global information medium. (2022 *IEEE*) 17th International Conference on Computer Sciences and Information Technologies (CSIT), Lviv, Ukraine. 2022. P. 377—381. doi: <http://10.1109/CSIT56902.2022.10000548>.
4. Мельник-Хоха Г., Мудроха В. Електронна інфраструктура Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. *Бібліотечний вісник*. 2023. № 2. С. 7—17. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001402935>.
5. Мельник-Хоха Г. Проектні рішення представлення електронних цифрових ресурсів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника : матеріали Міжнародної наукової конференції "Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг" (Київ, 4—6 жовтня 2022). Київ : НБУВ, 2022. С. 141—143. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004349>.
6. Бруй О., Малецька О., Чорна Т., Баньковська І. MARC 21 формат для бібліографічних даних : методичні рекомендації (скорочений варіант) / Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського" ; Наукова бібліотека Національного університету "Києво-Могилянська академія" ; ВГО Українська бібліотечна асоціація. Вид. 2-ге, перероб. та допов. Київ : Українська бібліотечна асоціація, 2021. 506. с. doi: <https://doi.org/10.20535/978-617-95010-7-4>.
7. The MARC 21 Format for Bibliographic Data. Library of Congress Network Development and Marc Standards Office. 1999. Edition Update No. 1 (October 2000) through Update No. 37 (December 2023). URL: <https://www.loc.gov/marc/bibliographic/>.
8. Стрішенець Н. Метадані у сучасному бібліотекознавстві. Метадані — нове чи старе поняття? *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2010. № 2. С. 4—11. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0000001253>.
9. Лобузіна К. Зміни у підходах до опису бібліотечних ресурсів (1967—2017): світовий досвід. *Бібліотечний вісник*. 2019. № 5. С. 13—19.
10. Лобузіна К. Метадані в електронних бібліотеках: зміна стандартів та методи використання. *Прикладна лінгвістика та лінгвістичні технології: MEGALING-2011*. Київ. 2012. С. 267—277.

11. Добровольська В. Електронна бібліотека "Україніка" — унікальний інтегрований ресурс цифрової документальної спадщини. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 1. С. 79—87. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=905900>.
12. Юрченко О., Халецька Л. ISO 15836: 2003: "Інформація та документація. Набір елементів метаданих Дублінське ядро": створення та практики застосування. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2022. № 15. С. 349—382. doi: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2022-15-349-382>.
13. Мазур Ю. Використання метаданих у сучасному світі. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2022. № 1 (14). С. 219—222. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/12104>.
14. Захарова Е., Захарова О., Резніченко В. Опис наукових електронних ресурсів метаданими дублінського ядра. *Проблеми програмування*. 2008. № 2—3. С. 507—514. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/1472>.
15. Захарова О. Класифікація метаданих великих даних. *Проблеми програмування*. 2019. № 4. С. 53—74. doi: <https://doi.org/10.15407/pp2019.04.053>.
16. Захарова О. Використання метаданих для вирішення задач великих даних. *Проблеми програмування*. 2019. № 2. С. 81—91. doi: <https://doi.org/10.15407/pp2019.02.081>.
17. Захарова О. Метадані як засіб семантичного аналізу складних контентів великих даних. Зображення. *Проблеми програмування*. 2023. № 1. С. 58—65. doi: <http://doi.org/10.15407/pp2023.01.058>.
18. Вовк Н. Використання метаданих в інфраструктурах представлення знань. *Наукові записки НАУКМА. Комп'ютерні науки*, Т. 99. 2009. С. 112—114. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7cd346ea-715e-4fc2-ac50-bcfebc73a7/content>.
19. Стефанишен А., Гончар В. Використання метаданих в сучасному світі. *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень*. 2022. С. 211—213. URL: <https://jpasmd.donnu.edu.ua/article/view/12969>.
20. Сварник Г. Архівні та рукописні збірки Наукового товариства ім. Шевченка в Національній бібліотеці у Варшаві : каталог-інформатор / Канадський Інститут українських студій в Едмонтоні ; Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України ; Центральний державний історичний архів України у Львові. "Український Архів" і Наукове товариство ім. Шевченка. Варшава ; Львів ; Нью-Йорк, 2005. 352 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0014322>.
21. Tkachuk O. Archiwum Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczenki w kolekcji Zakładu Narodowego im. Ossolińskich: charakterystyka i losy zbioru. *Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi*. 2021. № 15 (2). P. 247—291. doi: <https://doi.org/10.33077/uw.25448730.zbkh.2021.666>.

Galyna Melnyk-Khokha,
Research Associate,

Department of Library Science,

Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine

The role of metadata in the organization of access to the digital collections of the electronic library

Metadata has been proven to play a key role in managing bibliographic data in digital form. The use of metadata contributes to the efficiency of organization of access, search and management of bibliographic data. Through a systematic analysis of the use of metadata in the formation of digital collections, in particular on the example of the description of digital copies of archival documents from the Library's collection of the Manuscripts Department of the NTSh in Lviv, it was established that metadata significantly facilitates access, search, integration and management of digital resources. The analysis of the specifics of the use of metadata in the formation of the Library's digital collections confirms their significance. The scientific novelty of the work consists in the systematic study of the specifics of the application of metadata in this context. The proposed research methodology, which includes the analysis of standards, the development of a metadata scheme, annotation, testing and implementation of metadata, contributes to the improvement of accessibility, organization and structuring of digital collections in the library electronic infrastructure. The article analyzes the role of metadata in solving the problems of digital bibliographic data, such as access, search, integration and data management. A research methodology is proposed, which includes studying existing metadata standards and recommendations, developing a metadata schema, creating annotations for archival documents, performance testing, selecting metadata types, and implementation. This approach made it possible to systematize the process of forming digital collections and improve the accessibility, organization and finding of digital resources in the library's electronic infrastructure.

Keywords: *metadata; bibliographic data; archival documents; digital resource; electronic infrastructure; digital collections; electronic catalog*

References

1. Zubko N., Melnyk-Khokha G. & Mudrokha V. (2023). Project solutions and communication strategies for the successful implementation of the grant project "Digital collection of book heritage of the Shevchenko Scientific Society (1874—1913)". (2023 *IEEE*) *18th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT)*. Lviv, pp. 1—6. doi: <http://10.1109/CSIT61576.2023.10324199>.

2. Melnyk-Khokha G., Popadiuk N., Zubko N. & Mudrokha V. (2023). Project solutions for integration of the "Book heritage of the Shevchenko Scientific Society (1873—1913): digital collection" into the library's electronic infrastructure. (2023 CEUR) Workshop Proceedings, 3453, pp. 206—215. Available at: <https://ceur-ws.org/Vol-3453/paper19.pdf>.
3. Melnyk-Khokha G., Popadiuk N. & Mudrokha V. (2022). Contemporary technologies of presenting Scientific Library's electronic digital resources in the global information medium. (2022 IEEE) 17th International Conference on Computer Sciences and Information Technologies (CSIT). Lviv, pp. 377—381. doi: <http://10.1109/CSIT56902.2022.10000548>.
4. Melnik-Hoha G. & Mudroha V. (2023). Elektronna infrastruktura Lvivskoyi Nacionalnoyi naukovoï biblioteki Ukrayini imeni V. Stefanika. *Bibliotechnij visnik*, 2, pp. 7—17. Available at: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001402935>.
5. Melnik-Hoha G. (2022). Proyektivni rishennya predstavleniya elektronnih cifrovih resursiv Lvivskoyi nacionalnoyi naukovoï biblioteki Ukrayini imeni V. Stefanika. *Mizhnarodna naukova konferenciya "Biblioteka. Nauka. Komunikaciya. Innovacijni transformaciyi resursiv i poslug"* (Kyiv, 4—6 zhovtnya 2022). Kyiv: NBUV, pp. 141—143. Available at: <http://irbis-nbu.gov.ua/everlib/item/er-0004349>.
6. Bruj O., Malecka O., Chorna T. & Bankovska I. (2021). *MARC 21 format dlya bibliografichnih danih: metodichni rekomendaciyi (skorochenij variant)*. Vid. 2-ge, pererob. ta dopov. Kyiv: Ukrayinska bibliotekna asociaciya. doi: <https://doi.org/10.20535/978-617-95010-7-4>.
7. The MARC 21 Format for Bibliographic Data. (1999). *Library of Congress Network Development and Marc Standards Office*. Edition Update No. 1 (October 2000) through Update No. 37 (December 2023). Available at: <https://www.loc.gov/marc/bibliographic/>.
8. Strishenec N. (2010). Metadani u suchasnomu bibliotekoznavstvi. Metadani — nove chi stare ponyattya? *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologiya*, 2, pp. 4—11. Available at: <http://irbis-nbu.gov.ua/everlib/item/er-0000001253>.
9. Lobuzina K. (2019). Zmini u pidhodah do opisu biblioteknih resursiv (1967—2017): svitovij dosvid. *Bibliotechnij visnik*, 5, pp. 13—19.
10. Lobuzina K. (2012). Metadani v elektronnih bibliotekah: zmina standartiv ta metodi vikoristannya. *Prikladna lingvistika ta lingvistichni tehnologiyi: MEGALING-2011*. Kyiv, pp. 267—277.
11. Dobrovolska V. (2020). Elektronna biblioteka "Ukrayinika" — unikalnij integrovaniy resurs cifrovoyi dokumentalnoyi spadshini. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologiya*, 1, pp. 79—87. Available at: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=905900>.
12. Yurchenko O. & Halecka L. (2022). ISO 15836: 2003: "Informaciya ta dokumentaciya. Nabir elementiv metadanih Dublinske yadro": stvorenniya ta praktiki zastosuvannya. *Socium. Dokument. Komunikaciya*, 15, pp. 349—382. doi: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2022-15-349-382>.
13. Mazur Yu. (2022). Viktoristannya metadanih u suchasnomu sviti. *Visnik studentskogo naukovoï tovaristva DonNU imeni Vasilya Stusa*, 1 (14), pp. 219—222. Available at: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/12104>.
14. Zaharova E., Zaharova O. & Reznichenko V. (2008). Opis naukovih elektronnih resursiv metadanimi dublinskogo yadra. *Problemi programuvannya*, 2—3, pp. 507—514. Available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/1472>.
15. Zaharova O. (2019). Klasifikaciya metadanih velikih danih. *Problemi programuvannya*, 4, pp. 53—74. doi: <https://doi.org/10.15407/pp2019.04.053>.
16. Zaharova O. (2019). Viktoristannya metadanih dlya virishennya zadach velikih danih. *Problemi programuvannya*, 2, pp. 81—91. doi: <https://doi.org/10.15407/pp2019.02.081>.
17. Zaharova O. (2023). Metadani yak zasib semantichnogo analizu skladnih kontentiv velikih danih. *Zobrazhennya. Problemi programuvannya*, 1, pp. 58—65. doi: <http://doi.org/10.15407/pp2023.01.058>.
18. Vovk N. (2009). Viktoristannya metadanih v infrastrukturah predstavleniya znan. *Naukovi zapiski NAUKMA. Komp'yuterni nauki*, 99, pp. 112—114. Available at: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7cd346ea-715e-4fc2-ac50-bcfecbfc73a7/content>.
19. Stefanishen A. & Gonchar V. (2022). Viktoristannya metadanih v suchasnomu sviti. *Prikladni aspekti suchasnih mizhdisciplinarnih doslidzhen*, pp. 211—213. Available at: <https://jpasmd.donnu.edu.ua/article/view/12969>.
20. Svarnik G. (2005). Arhivni ta rukopisni zbirki Naukovogo tovaristva im. Shevchenka v Nacionalnij biblioteci u Varshavi : katalog-informator. Varshava ; Lviv ; Nyu-Jork. Available at: <http://resource.history.org.ua/item/0014322>.
21. Tkachuk O. (2021). Archiwum Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczenki w kolekcji Zakladu Narodowego im. Ossolinskich: charakterystyka i losy zbioru. *Z Badan nad Ksiazka i Ksiegozbiorami Historycznymi*, 15 (2), pp. 247—291. doi: <https://doi.org/10.33077/uw.25448730.zbkh.2021.666>.

Надійшла до редакції 5 квітня 2024 року

УДК 017.1-028.27(477.411)НБУВ:050]:025.5](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2024.5(334).33-38

Леся Туровська,
наукова співробітниця
відділу комплексного бібліотечного обслуговування НБУВ,
e-mail: nankeyu@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0750-1794>

Роксана Крутова,
головна бібліотекарка
відділу комплексного бібліотечного обслуговування НБУВ,
e-mail: krutova@nbuv.gov.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1899-7200>

Антоніна Стаховська,
провідна бібліотекарка
відділу комплексного бібліотечного обслуговування НБУВ,
e-mail: stakhovska@nbuv.gov.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5287-0889>

Електронний каталог періодичних видань у системі дистанційних послуг НБУВ

Об'єкт дослідження: електронний каталог періодичних видань (ЕКПВ) як складник електронних бібліографічних ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ). **Предмет дослідження:** формування та використання ЕКПВ НБУВ в системі бібліотечно-бібліографічного обслуговування наукової бібліотеки. **Мета статті:** наукова характеристика ЕКПВ НБУВ, визначення його ролі в дистанційному бібліотечно-інформаційному обслуговуванні, обґрунтування актуальності подальшого формування та розвитку каталогу. **Методологічна основа дослідження:** аналіз, синтез, історичний, термінологічний, порівняльний, узагальнювальний підходи. **Наукова новизна.** Розширення професійних уявлень щодо сутності й функцій електронних ресурсів власної генерації на прикладі ЕКПВ НБУВ; визначення спектра можливостей його використання в системі бібліотечно-бібліографічного обслуговування; окреслення напрямів подальшого розвитку каталогу як складника електронних бібліографічних ресурсів наукової бібліотеки. **Висновки.** Використання ЕКПВ НБУВ у повсякденній віртуальній бібліотечно-бібліографічній практиці дає змогу оптимізувати науковий, навчальний, виробничий, культурологічний, освітній та інші суспільні процеси, що стимулює інноваційний розвиток країни. **Практичне значення.** Упровадження досвіду створення та ведення ЕКПВ НБУВ сприятиме формуванню бібліографічно-пошукових систем, поліпшенню їхньої якості та ефективності використання, втіленню новітньої стратегії формування галузевого довідково-бібліографічного ресурсу, підвищенню рівня забезпечення науково-інформаційних потреб користувачів, що матиме вплив на інтенсивність розвитку в Україні наукової думки. **Перспективи.** Дослідити інформаційно-пошукові можливості ЕКПВ НБУВ і форми бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів на основі його контенту, а також окреслити шляхи стратегії наукової бібліотеки щодо формування та використання ЕКПВ власної генерації.

Ключові слова: електронний каталог періодичних видань; бібліотечно-інформаційне обслуговування; довідково-пошуковий апарат; електронні інформаційні ресурси; автоматизована бібліотечна інформаційна система (АБІС) "ІРБІС64"

Постановка проблеми. Значну частину інформаційного ресурсу НБУВ становить фонд періодичних видань, формування якого бере початок від 1918 р. (часу створення Бібліотеки). Його важливим складником є фонд читального залу періодичних видань (ЧЗПВ), репрезентований актуальними документами з різних галузей знань (за останні п'ять років). На 1 січня 2024 р. ЧЗПВ НБУВ налічував 24 768 одиниць збереження.

Публікації, вміщені в періодичних виданнях, є цінним та оперативним джерелом для наукових розвідок, інноваційних ідей і прикладних роз-

робок. Саме тому одним із важливих бібліотечних завдань є розкриття змісту періодичних видань, зокрема через створення вторинних інформаційних ресурсів, спроможних зорієнтувати користувачів в інформаційних потоках [3]. Одним із таких ресурсів є ЕКПВ НБУВ — вагомий складник довідково-пошукового апарату (ДПА) НБУВ.

ЕКПВ НБУВ — це представлений в електронному форматі об'єднаний масив бібліографічних даних про документальні джерела (сучасні періодичні видання з різних галузей знань), що зберігається у фонді НБУВ, і продукт його

аналітико-синтетичного опрацювання, поданий у формі колекції бібліографічних записів статей і матеріалів, забезпечений багатоаспектною пошуковою системою та призначений для задоволення бібліотечно-інформаційних і бібліотечно-бібліографічних потреб користувачів.

Аналіз досліджень і публікацій. Програмно-технологічні, теоретико-методологічні, науково-організаційні й інші проблеми формування, супроводження та використання електронного каталогу в бібліотеках висвітлено у працях українських дослідників-бібліотекознавців, зокрема О. Бодак [1], О. Волохіна [2], В. Горового [9], Л. Костенка [4], І. Лобузїна [5], К. Лобузїної [6], О. Мар'їної [7], Л. Сироти [8], Г. Шемаєвої [10] та інших.

Результати досліджень вітчизняних фахівців з окресленої проблематики систематично обговорюють та узагальнюють на різноманітних наукових заходах (конференціях, симпозіумах, семінарах, круглих столах тощо).

Аналіз численних джерел свідчить, що бібліотечний електронний каталог є важливим складником сучасного дистанційного сервісу, який об'єднує, упорядковує й систематизує бібліотечні електронні інформаційні ресурси (ЕІР) та пропонує їх користувачам у доступній логічній формі. Систематизуючи велику кількість інформації з різних галузей знань, каталог повною мірою забезпечує запити сучасних користувачів, однак наявна об'єктивна потреба в постійному вдосконаленні його типових технологічних характеристик. Серед актуальних питань: слабка міжвідомча координація щодо проблем програмного забезпечення; недостатня участь вітчизняних фахівців у міжнародних дослідницьких програмах і обмінах з метою вивчення закордонного досвіду щодо формування, ведення бібліотечного електронного каталогу та забезпечення доступу до нього. Нагальною проблемою є підвищення сумісності віртуальних бібліотечних систем і кооперування бібліотек у бібліотечно-інформаційну мережу на базі єдиного протоколу обміну даними.

Виклад основного матеріалу дослідження. До розроблення ЕКПВ НБУВ (робоча назва — БД "Періодика") в автоматизованій бібліотечній інформаційній системі (АБІС) "ІРБІС64" реєстрація нових надходжень документів до фонду ЧЗПВ відбувалася в традиційних карткових (службовому та читацькому) алфавітних каталогах. На кожен журнал, що випускався з фонду книгосховища НБУВ і надходив до фонду ЧЗПВ вперше, роздруковували окрему картку з бібліографічним описом документа, до якої вручну

приписували кожен наступний номер періодичного видання, що надходив до підсобного фонду. Крім алфавітних (службового та читацького) каталогів, співробітник ЧЗПВ роздруковував і вливав картки до систематичного, мовного й географічного каталогів та картотеки нових надходжень. Після закінчення п'ятирічного (раніше — трирічного) терміну зберігання періодичних видань у підсобному фонді ЧЗПВ їх повертали до фонду основного зберігання (ФОЗ) НБУВ, а запис про наявність номерів журналу за певний рік викреслювали з карток у службовому та читацькому каталогах. З появою ЕКПВ зникла потреба роздруковувати каталожні картки з бібліографічним описом для традиційних каталогів і картотек ЧЗПВ.

ЕКПВ як складник ЕК НБУВ був створений 2003 р. із метою розкриття змісту фонду періодичних видань наукової бібліотеки. Спершу його технологічною платформою слугувало програмне забезпечення Allegro як автоматизований інструмент пошуку періодичних документів на противагу застарілим традиційним картковим каталогам.

У 2011 р., із метою оптимізації бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів і забезпечення широкого спектра їхніх потреб, дані ЕКПВ було конвертовано в АБІС "ІРБІС64".

Нововведення дало змогу:

- інтенсифікувати процес аналітико-синтетичного опрацювання періодичних видань, які надходять до фонду наукової бібліотеки, на основі новітніх комп'ютерних технологій, дотримуючись загальноприйнятих стандартів створення бібліографічних записів;

- сформувати систему бібліографічних записів періодичних документів;

- оптимізувати використання ДПА ЧЗПВ;

- розширити критерії пошуку зареєстрованих періодичних документів у ДПА ЧЗПВ за шифром, назвою, роком видання, рубрикою, ключовими словами, ISSN, інвентарним номером, місцем зберігання, видавництвом тощо;

- забезпечити широкі можливості доступу віддалених користувачів до ДПА ЧЗПВ та інформації, що міститься в ЕКПВ;

- забезпечити віддалений доступ бібліотечних працівників до інформації про наявність у фонді ЧЗПВ періодичних видань;

- підвищити якість обслуговування користувачів періодичними виданнями.

Виконання окреслених завдань із модернізації ЕКПВ НБУВ на новій технологічній платформі надало можливість значно поліпшити якість й ефективність автоматизованого опрацю-

вання періодичних видань, оптимізувати розкриття змісту наявних у бібліотечному фонді періодичних видань, підвищити рівень бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів.

Нормативно-методичним забезпеченням ЕКПВ, окрім узагальнених загальнодержавних законів, розпоряджень і постанов, стали внутрішні регламентувальні інструктивно-нормативні та методичні документи, зокрема: Статут НБУВ; Загальні правила користування НБУВ; Правила користування комп'ютерами в читальних залах НБУВ; Правила користування залом електронних ресурсів; Положення про Інститут інформаційних технологій НБУВ та його відділи: інформаційно-комунікаційних технологій, наукової організації електронних інформаційних ресурсів, наукового формування національних реферативних ресурсів, технологій електронного науково-інформаційного обслуговування.

До формування ЕКПВ залучено такі підрозділи НБУВ:

- відділ інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечує технологічну підтримку й технічний супровід ведення ЕКПВ;

- відділ комплексного опрацювання документів, що здійснює зведений опис періодичного видання загалом, охоплюючи надання відомостей про надходження всіх його номерів і створення бібліографічного запису кожного окремого номера. Бібліографічний запис на періодичне видання здійснюють різними мовами (залежно від мови часопису).

Перелік полів, правила та порядок їх заповнення для створення бібліографічного запису періодичних видань визначено спеціальною інструкцією "Створення бібліографічного запису та реєстрація номерів у робочому аркуші «OJ51» («J») періодичних і продовжуваних видань електронного каталогу Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського", розробленою на основі чинних стандартів і нормативно-інструктивних документів, що регламентують загальні правила складання бібліографічних записів, використання скорочень слів у записах різними мовами.

На основі бібліографічних записів окремих номерів періодичних видань відбувається аналітико-синтетичне опрацювання періодичних видань, яке здійснюють працівники відділів національної бібліографії, науково-бібліографічної інформації, наукового формування національних реферативних ресурсів і служби інформаційно-аналітичного забезпечення тощо.

Якість ЕКПВ контролюють завдяки поточному редагуванню, що відбувається під час

створення бібліографічних записів і у процесі експлуатації каталогу. Планово виконують вибірково (за визначеними аспектами) або повне (перевірка всього ЕКПВ) редагування.

ЕКПВ як самодостатня одиниця ЕК НБУВ та вагомих складників ДПА НБУВ, має характерні особливості, а саме:

- постійно поповнюється через опрацювання нових надходжень періодичних видань фахівцями НБУВ;

- оперативно інформує про нові надходження часописів;

- систематично корегується завдяки технічному й методичному редагуванню;

- забезпечує оперативний пошук інформації через оптимально сформовані електронні образи документів;

- загальнодоступний для віддалених користувачів в інтернет-мережі на порталі НБУВ;

- забезпечений можливостями вдосконалення (модернізації) процесу аналітико-синтетичного опрацювання періодичних видань завдяки технологічним можливостям АБІС "ІРБІС64".

На 1 січня 2024 р. загальний обсяг ЕКПВ НБУВ становив 773 366 електронних записів.

Наповнення ЕКПВ здійснюють працівники відділу комплексного опрацювання документів НБУВ.

Перед залученням до роботи з ЕКПВ НБУВ, що полягає в актуалізації службової інформації в АБІС "ІРБІС64" періодичних видань, співробітники ЧЗПВ:

- проходять інструктаж і навчання основ роботи з АБІС "ІРБІС64" у відділі інформаційно-комунікаційних технологій НБУВ;

- реєструються на сервері АБІС "ІРБІС64", отримують власний обліковий запис і права доступу зі службового комп'ютера до ЕКПВ НБУВ.

У роботі з ЕКПВ НБУВ співробітники ЧЗПВ керуються Інструкцією сектору обслуговування в читальних залах періодичних видань відділу комплексного бібліотечного обслуговування "Актуалізація службової інформації в електронному каталозі «Періодика» в АБІС «ІРБІС64»".

Співробітники ЧЗПВ здійснюють систематичні статистичні дослідження динаміки отримання та реєстрації нових надходжень періодичних документів до ЧЗПВ, а також списання документів, які після закінчення терміну зберігання у підсобному фонді (п'ять років), передають до ФОЗ НБУВ. Згідно з результатами статистичних досліджень, за останнє десятиріччя динаміка отримання та реєстрація нових надходжень періодичних документів до ЧЗПВ загалом була стабільною.

За умов складної політичної й економічної ситуації в державі у 2020 р. (пандемія) та 2022 р. (російська агресія) показники отримання й реєстрації нових надходжень періодичних документів до ЧЗПВ (у межах можливостей наукової бібліотечної установи) мали тенденцію до різкого зменшення (табл. 1).

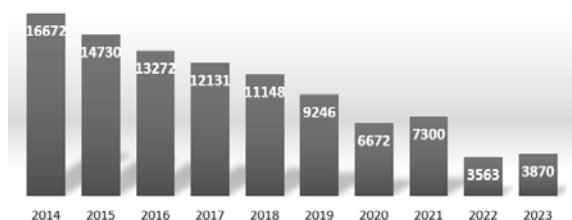
Таблиця 1

Показники отримання та реєстрації нових надходжень періодичних видань до читального залу періодичних видань (2014—2023)

Роки	К-сть отриманих і зареєстрованих періодичних видань
2014	16 672
2015	14 730
2016	13 272
2017	12 131
2018	11 148
2019	9 246
2020	6 672
2021	7 300
2022	3 563
2023	3 870

Динаміку отримання та реєстрації нових надходжень періодичних документів до читального залу періодичних видань за останні 10 років ілюструє діагр. 1.

Отримання та реєстрація нових надходжень періодичних видань до читального залу періодичних видань

Діагр. 1. Динаміка отримання та реєстрації нових надходжень періодичних видань до ЧЗПВ (2014—2023)

Дані щодо кількості списаних і переданих до ФОЗ НБУВ періодичних видань подано в табл. 2.

Таблиця 2

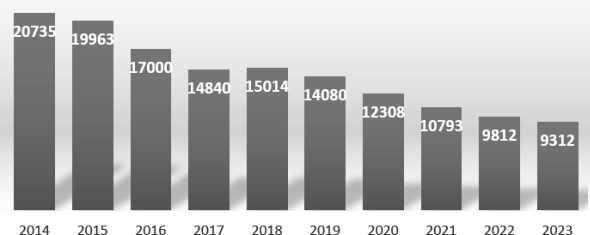
Показники списання та передавання періодичних видань до ФОЗ НБУВ (2014—2023)

Роки	К-сть списаних і переданих до ФОЗ періодичних видань
2014	20 735
2015	19 963
2016	17 000
2017	14 840
2018	15 014
2019	14 080

2020	12 308
2021	10 793
2022	9 812
2023	9 312

Динаміку списання та передавання періодичних видань до ФОЗ НБУВ за останні 10 років ілюструє діагр. 2.

Списання періодичних видань та їх передача до ФОЗ

Діагр. 2. Динаміка списання та передавання періодичних видань до ФОЗ НБУВ (2014—2023)

Переваги ЕКПВ НБУВ як складника довідково-пошукового апарату наукової бібліотеки безперечні, оскільки каталог уможливує розв'язання низки актуальних завдань, зокрема:

— суттєво спрощує та розширює пошукові можливості ЕК НБУВ;

— постійно поповнюється через систематичне опрацювання нових ЕІР фахівцями відповідних відділів НБУВ (що одразу відображається в ЕК);

— сприяє оперативному наданню бібліотечно-інформаційних і бібліотечно-бібліографічних довідок (тематичних, фактографічних, адресних, уточнювальних тощо);

— надає можливість ретроспективного пошуку потрібних документів завдяки наявності архівного банку даних;

— оптимізує якість обслуговування реальних і віддалених користувачів завдяки можливості оперативного перегляду пошукових образів періодичних видань;

— представлений у відкритій, загальнодоступній формі;

— позбавлений жодних (зокрема часових і географічних) обмежень;

— представлений у вільному доступі;

— надає можливість перегляду необмеженої кількості користувачів;

— дає змогу ширше використовувати додаткові види інформації: бібліографічну, фактографічну тощо;

— вирізняється динамічністю та варіативністю, можливістю поповнення новими документами;

— своєчасно корегується завдяки систематичному редагуванню;

— демонструє масовість, тобто представлення документів у потрібній кількості;

— вирізняється тривалістю, тобто необмеженим терміном використання;

— передбачає вибірковий перегляд окремих бібліографічних записів;

— має властивості гіпертексту, можливості перегляду за допомогою гіперпосилань;

— є економічним, оскільки потребує мінімальних витрат на формування, супроводження та використання;

— підвищує оперативність, продуктивність та ефективність праці бібліотечного персоналу.

Висновки та перспективи. Процеси формування, підтримки, супроводження та використання ЕКПВ НБУВ на базі сучасних електронних технологій дають змогу забезпечити принципово нові умови доступу до ЕІР і рівні права ко-

ристувачів на здобуття інформації. Мобільний, компактний, змістовний та оперативний ресурс ЕКПВ НБУВ, як й інші ЕК наукової бібліотеки, слугує надійним орієнтиром у хаотичному потоці інтернет-інформації.

Подальше формування, техніко-технологічна й програмна підтримка, модернізація та використання ЕКПВ НБУВ у практиці дистанційного сервісу є перспективним напрямом стратегії розвитку НБУВ. Він відкриває можливості для якнайповнішого забезпечення потреб дистанційних цільових спільнот завдяки введенню в електронний обіг та наданню в користування великих обсягів інформації, а також забезпечує генерацію, накопичення, зберігання, використання й поширення знань, популяризацію ЕІР у мережевому середовищі.

Список бібліографічних посилань

1. Бодак О. П. Формування бібліотечно-інформаційних ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: сучасний стан та перспективи розвитку. *Наук. праці Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 38. С. 74—89.
2. Волохін О. М. ІРБІС: система автоматизації бібліотек. *Бібліотечний форум України*. 2003. № 2. С. 8—11.
3. Демида Є. Ф. Формування Баз даних "Періодика" електронного каталогу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: здобутки і можливості модернізації. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. Том 48. № 4. С. 185—198.
4. Костенко Л. Й. Бібліотечні електронні інноваційні технології. *Бібліотечний вісник*. 2003. № 6. С. 13—17.
5. Лобузін І. В. Створення бази даних цифрового фонду бібліотеки: основні проблеми і технологічні рішення. *Науково-технічна інформація*. 2013. № 1. С. 67—72.
6. Лобузін К. В. Технології організації знань ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 252 с.
7. Мар'їна О. Ю. Бібліотека у процесах формування цифрового контенту. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2012. № 2. С. 41—46.
8. Сирота Л. Б. Електронні бібліотеки: проблеми доступу до інформації. *Бібліотечний Меркурій*. 2019. Вип. 2. С. 230—243.
9. Горовий В. М. Соціальні інформаційні бази і розвиток бібліотечного інформаційного потенціалу (1991—2006 рр.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.08 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2006. 392 с.
10. Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2008. 289 с.

Lesia Turovska,
 Researcher, Vernadsky National Library of Ukraine
Roksana Krutova,
 Chief Librarian,
 Vernadsky National Library of Ukraine
Antonina Stakhovska,
 Leading Librarian,
 Vernadsky National Library of Ukraine

The electronic catalog of periodicals in the system of remote services of the VNLU

The object of the research is the electronic catalog of periodicals as a component of the electronic bibliographic resources of the Vernadsky National Library of Ukraine (VNLU). **The subject of the study** is the formation and use of the electronic catalog of periodicals of the VNLU in the library and bibliographic service system of the scientific library. **The purpose of the article** is to describe the scientific characteristics of the electronic catalog of periodicals of the VNLU, to determine its role in remote library and information services, to substantiate the relevance of its further formation and development. **Methodological basis of research:** analysis, synthesis, historical, terminological, comparative, generalizing approaches. **Scientific novelty.** Expanding professional ideas about the essence and functions of electronic resources of own generation using the example of the electronic catalog of periodicals; determination of the range of possibilities of its use in the system of library and bibliographic services; outlining directions for its further development as a component of electronic bibliographic resources of a scientific library. **Conclusions.** Involvement of the electronic catalog of periodicals in everyday virtual library and bibliographic practice determines the optimization of scientific, educational, industrial, cultural, educational and other social

processes and turns into an important factor of domestic innovative development. The experience of creating and maintaining the electronic catalog of periodicals of the VNLU will contribute to the formation of bibliographic and search systems. It improves their quality and efficiency of use, contribute to the implementation of the latest strategy for the formation of a branch reference and bibliographic resource, and increase the level of satisfaction of scientific and informational professional needs of users, which will have an impact on the intensity of development in Ukraine of scientific thought. **Practical significance and prospects.** Further plans include researching the information and search capabilities of the electronic catalog of periodicals of the VNLU EC and the forms of library and bibliographic service for users based on its content, as well as outlining the ways of the scientific library's further strategy for the formation and use of its own generation database.

Keywords: electronic catalog of periodicals; library and information service; reference and search engine; electronic information resources; automated library information system (ABIS) "IRBIS64"

References

1. Bodak O. P. (2013). Formuvannia bibliotечно-informatsiinykh resursiv Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Formation of library and information resources of the National Library of Ukraine named after V. I. Vernadskyi: current state and prospects for development]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 38, pp. 74—89.
2. Volokhin O. M. (2003). IRBIS: sistema avtomatyzatsii bibliotek. [IRBIS: library automation system]. *Biblioteknyi forum Ukrainy*, 2, pp. 8—11.
3. Demyda Ye. F. (2015). Formuvannia Bazy danykh "Periodyka" elektronnoho katalohu Derzhavnoi naukovo-pedahohichnoi biblioteki Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho: zdotuky i mozhlyvosti modernizatsii. [Formuvannia Bazy danykh "Periodyka" electronic catalog of Derzhavnoi naukovo-pedahohichnoi biblioteki Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho: achievements and possibilities of modernization]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, 4, pp. 185—198.
4. Kostenko L. Y. (2003). Bibliotekni elektronni innovatsiini tekhnologii. [Library electronic innovative technologies]. *Biblioteknyi visnyk*, 6, pp. 13—17.
5. Lobuzin I. V. (2013). Stvorennia bazy danykh tsyfrovoho fondu biblioteki: osnovni problemy i tekhnolohichni rishennia. [Creating a database of the library's digital fund: main problems and technological solutions]. *Naukovo-tekhnichna informatsiia*, 1, pp. 67—72.
6. Lobuzina K. V. (2012). *Tekhnologii orhanizatsii znannievnykh resursiv u bibliotечно-informatsiinii diialnosti*. [Technologies of organization of knowledge resources in library and information activities]. Kyiv.
7. Marina O. Yu. (2018). Biblioteka u protsesakh formuvannia tsyfrovoho kontentu. [The library in the processes of digital content formation]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, pp. 41—46.
8. Syrota L. B. (2019). Elektronni biblioteki: problemy dostupu do informatsii. [Electronic libraries: problems of access to information]. *Biblioteknyi Merkurii*, 2, pp. 230—243.
9. Gorovy V. M. (2006). *Sotsialni informatsiini bazy i rozvytok bibliotечноho informatsiinoho potentsialu (1991—2006)*. [Social information bases and the development of library information potential (1991—2006)]. PhD. Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. Kyiv.
10. Shemaieva H. V. (2008). *Elektronni resursy bibliotek Ukrainy v systemi naukovykh komunikatsii*. [Electronic resources of libraries of Ukraine in the system of scientific communications]. Kharkiv.

Надійшла до редакції 6 травня 2025 року

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

УДК 027.5.021НБУВ:|[050.48:821]| "1920/1930"(477)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2024.5(334).38-43

Наталія Лоцинська,

кандидатка філологічних наук, доцентка,
старша наукова співробітниця

відділу інформаційно-комунікаційних технологій
Інституту інформаційних технологій НБУВ,
e-mail: loschynska@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6535-5863>

Українські літературно-художні журнали 1920—1930-х років (із фондів НБУВ)

У фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) зберігається чимало періодичних видань 1920—1930-х рр. Найбільшу тематичну групу становлять літературно-художні журнали. Пропонована стаття надає уявлення про добу українського культурного Ренесансу крізь призму різноаспектних публікацій. Приділено увагу встановленню генеалогічних зв'язків між виданнями; класифікації

журналів за обсягом, мовою, спеціалізацією. На основі тогочасних і сучасних наукових розвідок, бібліографічних показників, довідників, мемуарних матеріалів, листів тощо авторка з'ясувала роль періодичних видань у громадсько-політичному й культурно-мистецькому житті України, їх значення для розвитку культури загалом. Наголошено, що для більшості читачів журнал був єдиним способом ознайомлення зі здобутками іноземних культур і поглядами на політичну ситуацію у світі, які не завжди збігалися з офіційними. Зроблено висновок про незаперечно вагому роль часописів у літературному процесі, крім того, літературно-художня періодика в добу українізації популяризувала не тільки художню творчість, а й філософські та політичні ідеї, наукові досягнення, мистецькі рухи.

Ключові слова: українське Відродження; періодика; літературно-художній журнал; масове видання; літературний процес; доба українізації; періодичні видання УРСР

Постановка проблеми. Літературно-мистецька періодика України неодноразово становила об'єкт дослідження літературознавців, істориків, журналістів, культурологів. Кількісні та якісні показники випуску літературно-художніх видань віддзеркалюють стан літературного процесу на певному етапі й слугують одним із джерел вивчення історії літератури та літературної критики. Вважаємо актуальним дослідження українських літературно-художніх журналів 1920—1930-х рр. для розуміння, крізь призму публікацій, історичного контексту доби, особливостей громадсько-політичного й культурно-мистецького життя, значення цієї періодики для розвитку української культури загалом.

Аналіз досліджень і публікацій. Основним джерелом для опрацювання журналів окресленого періоду став довідник "Періодичні видання УРСР 1918—1950 рр.: бібліографічний довідник". Фундаментальними працями, присвяченими українській журналістиці, що становили теоретико-методологічне підґрунтя статті, є монографії М. Бернштейна "Основа" і літературний процес кінця 50—60-х рр. XIX ст."; П. Федченка "Преса та її попередники"; І. Дорошенка "Українська журналістика і критика у II пол. XIX ст."

Значний внесок у дослідження порушеної проблематики зробив В. Півторади, якому належить низка висококваліфікованих матеріалів про перші радянські періодичні видання: "Журнал "Буяння" (1922)"; "Стежками літературної юності: гортаючи журнали 20—30-х років"; "Проза в журналі "Шляхи мистецтва".

Варті уваги й діаспорні дослідження, що вирізняються відсутністю ідеологічного складника, зокрема А. Животка "Історія української преси"; Д. Донцов "Дві літератури нашої доби".

Неабиякий інтерес становлять праці сучасних науковців, а саме: А. Волобуєва "Тематичні особливості літературно-художньої періодики Києва 1918—1941 рр."; Л. Рева "Літературно-художня періодика: історико-критичний ескіз"; Т. Опришко "Українська літературно-художня періодика в УРСР" (1921—1934): бібліотечно-бібліографічна реконструкція, напрями розвитку, специфіка функціонування"; О. Орлик "Журнальні видання 20—30-х років XX ст. як джерело

досліджень видавничої справи в Україні"; О. Іванова "Літературно-мистецька періодика в соціально-комунікаційному просторі України початку XXI ст."

Мета статті — проаналізувати роль, значення та специфіку літературної періодики в Україні у 1920—1930-х рр., а також особливості функціонування журналів в умовах суворого тотального контролю й жорстких репресій на всіх напрямках культурного життя.

Методологія. У процесі наукового дослідження публікацій літературознавчого спрямування використано комплекс дослідницьких методів: порівняльно-історичний, узагальнення, описово-аналітичний, культурологічний.

Виклад основного матеріалу дослідження. У межах дослідження українських літературно-художніх журналів слід звернутися до термінологічного поля поняття. Одне з визначень літературно-мистецької періодики надала О. Іванова: "Літературно-мистецьке журнальне видання — це спеціалізований ЗМК, який конструє (через селективний відбір фактів і коментарів) образ літератури як соціокультурної реальності; транслює його аудиторії, спілкуючись з якою навіть їй цей образ, формуючи цим і аудиторію; встановлює контакт між літературою та соціумом в аспекті координації запитів та очікувань споживачів і пропозицій виробників; надає слово творцям літератури, проте також лише на умовах селекції, реалізуючи у своїй комунікаційній діяльності уявлення культури про соціокультурний ціннісно-функціональний статус мистецтва слова. Журнал — це розповідь і розповідач про поточне життя літератури, що позиціонується на фоні пережитого минулого та очікуваного майбутнього як її образ у динаміці й змінах, шануванні традиції та очікуванні новаторства" [1, с. 10]; "Літературно-мистецька періодика — це репрезентоване уявлення про літературу певної епохи разом з усіма правилами, керуючись якими, суспільство надає літературі соціокультурного статусу" [1, с. 13.] На думку О. Левицької, "широкий асортимент літературної періодики свідчить про активний органічний розвиток літературного процесу в країні, про його життєвість та потенційні можливості" [2].

Літературно-художня періодика розпочала свій шлях на початку XIX ст. і була пов'язана з виходом у світ першої частини "Енеїди" І. Котляревського. Згодом у Харкові вийшли друком перші українські журнали: "Украинский вестник" (1816—1819), "Харьковский Демокрит" (1816), "Украинский журнал" (1824—1825). У 1830—1840-х рр. побачили світ перші альманахи: "Украинский альманах", "Утренняя звезда", "Украинский сборник", "Ластівка", "Молодик" [3].

Період 1920—1930-х рр., відомий упродовженням політики українізації, становить складний і неоднозначний етап у житті України загалом та в історії літератури зокрема (це був час, коли періодика слугувала майже єдиним джерелом, на базі якого вона розвивалася).

У період українського національно-культурного відродження літературно-художні журнали популяризували не лише художню творчість, а й громадсько-політичну думку, нові філософсько-естетичні ідеї, мистецькі та критичні напрями: "Загалом періодика про мистецтво слова характеризується соціальною інституціоналізованістю, виступає самостійним гравцем у просторі соціальних комунікацій" [4, с. 12].

Ще на початку 1920-х рр. Г. Коцюба зауважував про потребу взятися за вивчення літератури в межах літературно-мистецьких видань, бо "в них в найбільш виразній формі відбивається творчість сучасна" [5, с. 54]. Завдяки мобільності журнали найповніше віддзеркалюють темп і динаміку літературного життя. І так було не лише в досліджуваній період. Як зазначав І. Житецький, "українські громадяни завше пам'ятали, що без преси, без свого часопису українська справа ніяк не може вийти на шлях справжнього національного життя" [6, 125].

На думку О. Орлик, "становище періодики в Україні після громадянської війни було дуже складне. Єдині стандарти щодо видань журналів відсутні, а саме поняття "періодичні видання" не чітко окреслене. Різномір в орфографії також свідчив про відсутність єдиних правописних норм" [7, с. 39].

Згідно з довідником "Періодичні видання УРСР 1918—1950 рр." можна зробити висновки щодо загальної кількості журналів, їхніх назв, періодичності, мови тощо. Літературно-художні видання поділено на три групи:

1. Загальний розділ — 99;
2. Масові ілюстровані журнали — 42;
3. Журнали сатири та гумору — 22.

Розподіл часописів за мовною ознакою:

1. Загальний розділ: 31 — російською, 8 — єврейською, 2 — молдовською, 1 — грецькою.

2. Масові журнали: 14 — російською;
3. Журнали сатири й гумору: 10 — російською.

Першим українським радянським періодичним літературно-художнім виданням був журнал "Мистецтво", що вийшов у світ у травні 1919 р. Це позагруповий часопис, який мав згуртувати розпорошені у воєнний час мистецькі сили. Редакторами були Г. Михайличенко та М. Семенко; активними співробітниками — Василь Еллан-Блакитний, В. Чумак, Д. Загул, П. Тичина. Декларуючи місію об'єднання найкращих митців, досягнення високого естетичного рівня часопису, редакторський колектив, однак, фактично суперечив їй і чинив опір. Через піонерів пролетарської літератури Василя Еллана, В. Чумака та інших журнал пропагував пролеткультивські ідеї. Механічне перенесення суспільних змін на мистецтво призвело до спроби створення особливої рафінованої культури класу диктатора. Водночас слід зауважити, що в Україні пролеткульт популярності не набув.

Труднощі воєнного часу, загибель В. Чумака і Г. Михайличенка стали причинами перерви між виданням часописів "Мистецтво" і його наступника — "Шляхи мистецтва". За участі колишніх співробітників здійснити задум загиблих друзів Василю Еллану вдалося лише 1921 р. Пам'ятаючи досвід роботи в "Мистецтві", письменник наголошував у редакційній статті журналу "Шляхи мистецтва": "Єдиним критерієм для редакції буде художність твору і його поступовість — без жодної вузької фракційності, без обмеження школою або напрямом" [8, с. 4]. Часопис "Шляхи мистецтва" виходив лише два роки в надзвичайно скрутних умовах й ознайомлював читачів із найкращими здобутками представників молоді письменницької генерації: Миколи Хвильового, М. Семенка, П. Тичини, В. Поліщука, В. Сосюри, М. Івченка та інших.

У 1922 р. через брак коштів постало питання закриття журналу "Шляхи мистецтва". Коли йому на зміну прийшов "Червоний шлях", вийшло ще кілька номерів, і часопис припинив існування. 10 січня 1923 р. на засіданні Політбюро щодо видання нового журналу було вирішено:

а) надати йому назву "Червоний шлях";

б) призначити головним редактором Г. Гринька;

в) видавати коштом, призначеним для журналів "Шлях и мистецтва" та "Путь к коммунизму";

г) видання здійснювати українською мовою.

О. Ведміцький схематично визначив "генеалогію" "Червоного шляху": "Червоний вінок"→

"Мистецтво" → "Жовтень" → "Шляхи мистецтва" → "Червоний шлях" [9, с. 111].

"Червоний шлях" почав виходити в оптимальний для розвитку української культури час — 1923 р. Цей рік ознаменував період так званої активної українізації, що тривав до 1930-го. На користь українізації ситуація повернула 1920 р., коли до лав КП(б)У влилося чотири тисячі боротьбистів після саморозпуску. Найважливішим законодавчим актом УРСР, який закріплював розпочатий курс, став декрет ВУЦВК і РНК від 1 серпня 1923 р. "Про заходи забезпечення рівноправності мов і про допомогу розвитку української мови".

Головна роль у концепції українізації належала Я. Шумському — члену оргбюро ЦК КП(б)У та одному з редакторів "Червоного шляху". Отже, створення журналу перебувало у тісному зв'язку з новою політикою та стало її наслідком. Своєрідність періоду українізації полягає в тому, що реальні закони літературного розвитку постійно деформувалися політичним ідеологічним пресом. Час появи "Червоного шляху" був найпліднішим для національно-культурного відродження, що й досі вражає розмаїттям імен, жанрів, стилів, тематики.

Як вважає О. Орлик, преса того періоду відбивала класову структуру суспільства. Враховуючи той факт, що переважну частину населення становило селянство, особливу увагу влада приділяла селянській пресі: "У 1928 році розвиток журнальної періодики сягнув найвищої межі. В Україні тоді видавалось 412 назв загальним тиражем 18 910 примірників. Це були журнали з питань науки і техніки, освіти і культури, літератури і історії, сільського господарства і медицини тощо" [7, с. 38].

Літературно-художні видання аналізованого періоду можемо поділити на дві групи: позагрупові й групові. До першої належать "Червоний шлях", "Життя й революція", "Глобус"; до другої — видання спілки селянських письменників "Плуг", "Плужанин"; футуристів — "Нова генерація", "Аспанфут"; конструктивістів — "Авангард"; спілки пролетарських письменників "Гарт"; учасників ВАПЛІТЕ — "Літературний ярмарок"; учасники групи "Молодняк" також видавали однойменний журнал.

Багато часописів мали літературно-художні відділи, зокрема "Нова громада", "Універсальний журнал", а газета "Вісті" — додаток "Література, наука, мистецтво". Якщо групові журнали обмежувалися вузькими програмовими рамками, то позагрупові вирізнялися більшою творчою свободою. На шпальтах цих видавань мирно співіснували неокласици з футуристами, ортодоксальні вуспівці з плужанами, конструктивісти з

представниками народницького напрямку. Це були "товсті" журнали, які мали багато спільного у структурі, періодичності, принципах добору художнього матеріалу.

Цікаву, хоча й суперечливу думку щодо літературно-художніх журналів висловила О. Левицька у статті "Літературно-художні часописи в сучасному літературному дискурсі": "Для літератури немає принципово важливого значення тривалість видання того чи іншого журналу, його територіальна приналежність, інші чинники. Загалом історичні дослідження періодики доводять, що для часописів такого типу властиве нетривале життя; вони часто репрезентують одну зі сторін літературного процесу, тому час їхнього існування, який обмежується одним чи кількома роками, а інколи й кількома випусками, є виправданим, головне, що видання здійснило свою місію у літературному процесі. Зокрема, часописи 1920—1930-х рр.: "Вікна", "Нові шляхи", "Поступ", "Назустріч", "Напередодні", "Дажбог", "Наш світ", "Наша хата", "Обрії", які виходили досить нетривалий період, відомі новаціями в літературному процесі. Для прикладу, львівський часопис "Світ" (1906) — друкований орган модерністського угруповання "Молода Муза" — проіснував трохи понад рік, і лише півроку декларував позиції модерністського мистецтва, проте його роль у розвитку української модерністської літератури досить вагома, як засвідчує уже понад столітня історія" [2].

Висновки. Для розуміння шляхів і головних тенденцій поступу періодики як об'єкта історії, її слід розглядати і в сучасному, і в тогочасному літературному оточенні, тобто діахронічно й синхронічно, враховуючи, що риси та прийоми, доречні й ефективні в межах певної художньої системи, стають малорезультативними поза нею.

Вагома роль часописів у літературному процесі незаперечна, водночас проблема періодичних видань у громадсько-політичному та культурно-мистецькому житті народу складна й багатоаспектна. Для віками позбавлених державності українців, які прагнули зберегти національну самобутність у сфері культури, це питання набуває додаткової ваги. Значення українських журнальних видань у духовному самоутвердженні народу важко переоцінити. У роки українізації літературно-громадська преса пропагувала не тільки художню творчість, а й громадсько-політичну думку, нові філософські ідеї, наукові досягнення, мистецькі рухи.

Журналістика завжди була і є супутником літератури, зокрема В. Півторадні наголошує, що саме "українська література першого повоєнного п'ятиріччя, як, власне, і наступних років...

була якнайтісніше пов'язана з літературно-мистецькою періодикою" [10, с. 3].

Часописи доби українізації, як-от "Глобус", "Життя й революція", "Шляхи", "Шляхи мистецтва", "Критика", "Книгар", "Плуг", "Гарт", "Аспанфут", "Червоний шлях" та інші, становлять питомий складник історії української радянської

літератури. Успадкувавши найкращі традиції старшого журнального "покоління", до якого належать "Киевская старина", "Літературно-науковий вісник", "Правда", "Жите і слово", часописи 1920—1930-х рр. стали представниками новаторських пошуків, сміливих експериментів у сфері тематики, стилістики, течій, шкіл, напрямів.

Список бібліографічних посилань

1. Іванова О. Літературно-мистецька періодика в соціально-комунікаційному просторі України початку ХХІ ст. : автореф. дис. ... д-ра наук з соц. комунікацій. КНУ ім. Тараса Шевченка. Київ : [б. в.], 2010. 31 с.
2. Левицька О. Літературно-художні часописи в сучасному літературному дискурсі. 3.04.11. *Книгобачення*. URL: <http://knyhobachennia.net/?category=10&article=327>.
3. Рева Л. Г. Літературно-художня періодика: історико-критичний ескіз. Інновації. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. Вип. 5. Київ : Академперіодика, 2011. С. 49—58.
4. Монич Л. Літературно-художні журнали в українському медіапросторі. *Наукові конференції*. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1010>.
5. Коцюба Г. Красне письменство у 1920 році. *Шляхи мистецтва*. 1921. Ч. 1. С. 53—55.
6. Житецький І. П. "Киевская старина" сорок років тому. *За сто літ*. 1928. Т. 29. № 3. С. 125—146.
7. Орлик О. Журнальні видання 20—30-х років ХХ століття як джерело дослідження видавничої справи в Україні. *Вісник Книжкової палати*. 2009. № 6. С. 37—40.
8. Еллан В. Редакційна стаття. *Шляхи мистецтва*. 1921. № 1. С. 3—4.
9. Ведміцький О. Літературний фронт. *Літературний архів*. 1935. № 4/5. С. 110—113.
10. Півторадні В. І. Українська література перших років революції. Київ : Рад. школа, 1968. 158 с.

Nataliia Loshchynska,

PhD of Philological Sciences, Senior Research Associate, Docent,
Institute of Information Technologies,
Verнадsky National Library of Ukraine

Ukrainian literary and artistic magazines of the 1920—1930's (based on the funds of the VNLU)

Many periodicals of the 20s and 30s of the 20th century are kept in the collections of the NBUV. Literary and artistic magazines are the largest thematic group. The presented article gives an idea of the Ukrainian renaissance period through the lens of various publications. Considerable attention is paid to establishing genealogical connections between editions; classification of magazines by volume, language, specialization. On the basis of contemporary and contemporary scientific research, bibliographic indexes, directories, memoir materials, letters, etc., the author clarifies the role of periodicals in the public-political and cultural-artistic life of Ukraine, their significance for the development of Ukrainian culture. It is important that for most readers, the magazine was the only way to get acquainted with the achievements of foreign cultures, with views on the political situation in the world, which did not always coincide with the official ones. As a result of the conducted research, we can draw a conclusion: the role of magazines in the literary process is undeniable. For literature, the length of publication of this or that magazine, its territorial affiliation, and other factors are of no fundamental importance. In general, historical studies of periodicals prove that periodicals of this type have a short life; they often represent one of the sides of the literary process, therefore the time of their existence, which is limited to one or several years, and sometimes several issues, is justified, the main thing is that the publication fulfilled its mission in the literary process. Literary and artistic periodicals in the era of Ukrainization not only promoted artistic creativity, but also performed the function of spreading philosophical ideas, political slogans, scientific achievements, and artistic movements.

Keywords: Ukrainian revival; periodical; literary and artistic journal; mass publication; literary process; era of Ukrainization; periodicals of the Ukrainian SSR

References

1. Ivanova O. (2010). *Literaturno-mystetska periodyka v sotsialno-komunikatsiynomu prostori Ukrainy pochatku 21 st.* [Literary and Artistic Periodicals in the Social and Communication Space of Ukraine in the Beginning of the 21st century]. Extended abstract of PhD dissertation (Social communications). T. G. Shevchenko Kyiv National University. Kyiv.
2. Levytska O. (2011). *Literaturno-khudozhni chasopysy v suchasnomu literaturnomu dyskursi.* [Literary and Artistic Journals in Contemporary Literary Discourse]. *Knyhobachennya*. Available at: <http://knyhobachennia.net/?category=10&article=327>.
3. Reva L. H. (2011). *Literaturno-khudozhnya periodyka: istoryko-krytychnyy eskiz. Innovatsiyi* [Literary periodical: a historical and critical sketch. Innovation]. *Nauka Ukrainy u svitovomu informatsiynomu prostori*, 5, pp. 49—58.

4. Monych L. (n. d.). Literaturno-khudozhni zhurnaly v ukrayinskomu media prostori [Literary and Artistic Magazines in the Ukrainian Media Space]. *Naukovi konferenciyi*. Available at: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1010>.
5. Kotsyuba H. (1921). Krasne pysmenstvo u 1920 rotsi [Red writing in 1920]. *Shlyakhy mystetstva*, 1, pp. 53—55.
6. Zhytetskyi I. P. (1928). "Kyevskaia staryna" sorok rokiv tomu ["Kyevskaia staryna" forty years ago]. *Za sto lit*, 29 (3), pp. 125—146.
7. Orlyk O. (2009). Zhurnalni vydannya 20—30-kh rokiv XX stolittya yak dzherelo doslidzhennya vydavnychoyi spravy v Ukraini [Journal editions of the 20—30's of the XX century as a source of research of publishing business in Ukraine]. *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, 6, pp. 37—40.
8. Ellan V. (1921). Redaktsiyna stattya [Editorial article]. *Shlyakhy mystetstva*, 1, pp. 3—4.
9. Vedmitskyi O. (1935). Literaturny front [Literary Front]. *Literaturniy arkhiv*, 4/5, pp. 110—113.
10. Pivtoradni V. I. (1968). *Ukrayinska literatura pershykh rokiv revolyutsiyi* [The Ukrainian literature of the first years of the revolution]. Kyiv.

Надійшла до редакції 18 березня 2024 року

ВИДАТНІ ДІЯЧІ ТА ВИЗНАЧНІ ПОДІЇ

УДК 02(477)(092)(045)

Наталія Кушнарєнко,

докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри цифрових комунікацій
та інформаційних технологій
Харківської державної академії культури,
e-mail: natalia Kushnarenko@gmail.com

Тетяна Новальська,

докторка історичних наук, професорка,
професорка кафедри інформаційних технологій
Київського національного
університету культури і мистецтв,
e-mail: novalska@meta.ua

Видатна постать української бібліотечної освітньо-наукової школи (до ювілею Алли Анатоліївни Соляник)

У червні 2024 р. відзначає 60-річчя Алла Анатоліївна Соляник — докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій, проректорка з наукової роботи Харківської державної академії культури (ХДАК), авторитетна в Україні та за кордоном талановита вчена, педагогиня, організаторка якісної підготовки нового покоління бібліотечно-інформаційних фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів, лідерка

та статусний патерн найкращих традицій і численних інновацій славетної харківської бібліотечно-інформаційної освітньо-наукової школи, непересічна особистість.

Професійний життєпис Алли Соляник пов'язаний із Харківською державною академією культури, де вона працює понад 38 років. Після закінчення з відзнакою 1985 р. бібліотечного факультету Харківського державного інституту культури (нині — ХДАК) його талановиту, відповідальну та інноваційно налаштовану випускницю було запрошено на викладацьку діяльність.

Ювілярка блискуче пододала всі шаблі кар'єрного зростання: обдарована викладачка (1985—1991), аспірантка (1991—1994), успішно захистила кандидатську дисертацію "Місцевий примірник документів: історія і сучасний стан постачання бібліотек" (1995), кандидатка педагогічних наук (1996), старша викладачка (1995—1998), від 1999 р. — здобула вчене звання доцентки, заступниця декана факультету бібліотечознавства та інформатики (1999—2004), докторантка ХДАК (2003—2006), блискуче захистила докторську дисертацію "Система доку-

ментопостачання фондів бібліотек України: теоретико-методологічний аспект" (2006); від 2006 р. — докторка педагогічних наук, від 2007 р. — професорка, деканеса факультету бібліотекознавства та інформатики (2006—2014), завідувачка кафедри документознавства та книгознавства (2015—2017), деканеса факультету соціальних комунікацій і музейно-туристичної діяльності (2017—2022), від 2022 р. — проректорка з наукової роботи ХДАК. Послужний перелік ювілярки є свідченням високого рівня її затребуваності на всіх важливих ланках освітньої, наукової, виховної та управлінської діяльності закладу вищої освіти.

Алла Анатоліївна — надзвичайно обдарована особистість. Вона гармонійно поєднує видатні вроджені здібності та набуті впродовж життя високі індивідуальні й професійні ціннісні якості, системно синхронізовані в науковій, педагогічній, управлінській та інших видах діяльності. Завдяки багатьом чеснотам: винятковим розумовим даним, креативності, харизматичності, комунікативності, працелюбності, відданості улюбленій справі, чудовому почуттю гумору та іншим виразним властивостям, ювілярці притаманні потужна сила тяжіння й авторитет у науковому, педагогічному, аспірантському та студентському середовищах. Упродовж десятиліть її люблять та шанують і молодь, і ветерани, і співробітники, і колеги.

А. Соляник — талановита, репутаційна учена. Моніторинг наукової творчості ювілярки доводить: вона є однією з найавторитетніших і найпродуктивніших українських дослідниць, праці якої широко відомі не лише на Батьківщині, а й далеко за її межами. Наукова самобутність А. Соляник полягає в дослідженні найскладніших теоретико-методологічних засад ключових для вищої бібліотечно-інформаційної освіти, науки та практики України проблем в умовах глобалізаційних і цифрових перетворень; її праці мають один із найвищих показників посилань і цитувань у науковому комунікаційному просторі.

Одним із базових критеріїв оцінювання результативності наукової діяльності вченої є загальна кількість її публікацій. Нині науковий доробок А. Соляник охоплює понад 300 фундаментальних і прикладних наукових розвідок. Серед них: 6 наукових монографій (одноосібні та у співавторстві), 2 навчальні посібники, 51 навчально-методичний матеріал, 142 наукові статті, 88 тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських наукових форумах, 11 рецензій, 2 автореферати кандидатської та докторської дисертацій. Згідно з підрахунками, майже за 35 років активної творчої діяльності (перша публікація

вийшла 1989 р.) ювілярка видала друком чи в електронному форматі 302 праці, тобто в середньому 9 праць щорічно, що вдвічі перевищує середній показник (4,5) галузевої освітньо-наукової спільноти, свідчить про високу здатність творення нових професійних ідей і задумів, вдале втілення їх у практичну діяльність.

Аналіз динаміки потоку публікацій А. Соляник за останнє творче десятиліття свідчить про нарощування обсягу, урізноманітнення тематики та розширення ареалу оприлюднення наукового доробку в українському, європейському й світовому науковому просторі. Тільки впродовж останнього десятиліття вчена опублікувала 98 праць, тобто по 10 назв щорічно: 3 монографії, 63 наукові статті, 28 тез доповідей, 4 рецензії, з них — 23% іноземними мовами, у тому числі зареєстровані в міжнародних наукометричних базах Scopus та WoS. Особливістю наукового доробку ювілярки є те, що вона не лише узагальнює попередні напрацювання, а й створює нове наукове знання, що вирізняється високою інформативністю, чіткою авторською позицією, аргументоване відстоювання якої свідчить про високий рівень сформованості вченої, здатної не лише якісно експертувати, а й цілеспрямовано продукувати та успішно реалізовувати власні інноваційні, методологічно виважені наукові ідеї.

Свідченням високого інтелектуального потенціалу А. Соляник, виняткової значущості її напрацювань для наукового загалу є кількість посилань та індекс цитувань наукових праць. Починаючи з оновленого 2018 р. вебпрофілю дослідниці, показник цитувань її праць становить 482, індекс Гірша — 11, що суттєво перевищує загальноукраїнський галузевий показник. До найцитованих праць ученої належать такі: навчальний посібник "Документні потоки та масиви" (2000), монографія "Система документопостачання бібліотечних фондів: закономірності розвитку" (2005), статті, присвячені важливим проблемам модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні.

Серед наукових пріоритетів А. Соляник — бібліотекознавство, бібліотечне фондознавство, вища бібліотечно-інформаційна освіта, документологія, соціальні комунікації тощо. Відмітною рисою її публікацій є зосередження уваги на двох важливих і водночас складних проблемах: 1) ґрунтовне формування теоретико-методологічних засад, концептуальних основ, базових принципів галузевої науки, освіти та практики; 2) гармонійне поєднання в опрацюванні бібліотечного фондознавства, документології й соціальних комунікацій як предметів наукового та педагогічного дослідження.

Взірцево-результативною А. Соляник виявила себе, ставши однією з основних ідеологинь і лідерок становлення й ефективного розвитку документології як фундаментальної, наукової та навчальної дисципліни, творення документологічних студій і наукових шкіл документологічного напрямку в Україні. Цілісне, інтегроване знання про документ стало своєрідною візитною карткою вченої-документологині й підвищило її авторитет як самобутньої презентантки української інтелектуальної еліти загалом і харківської освітньо-наукової школи зокрема. Як відомий в Україні та за кордоном учений їй було довірено стати науковим керівником фундаментального наукового дослідження ХДАК "Документально-комунікаційні структури суспільства: інноваційні стратегії розвитку", зареєстрованого в УкрІНТІ. Завдяки науковому запалу й комунікативним здібностям Аллі Анатоліївни вдалося консолідувати навколо основоположного дослідження докторів, кандидатів наук, докторантів, аспірантів і студентів, які наполегливо й послідовно репрезентують свої напрацювання в монографіях, статтях, тезах доповідей на наукових конференціях, дисертаційних і/або магістерських працях тощо.

Наукові ідеї А. Соляник оприлюднено в численних авторитетних іноземних ("Knygotyra" (Литва), "Zarzadzanie Biblioteka: Library Management" (Польща), "Amazonia Investiga" (Колумбія)) та українських періодичних виданнях. Вивчення організаційно-фірмової структури наукового доробку вченої дало змогу виявити перелік основних періодичних і продовжуваних видань, в яких дослідниця найчастіше публікує праці, розбудовує наукові зв'язки, а саме: "Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського", "Бібліотечний вісник", "Вісник Книжкової палати", "Вісник Харківської державної академії культури", "Журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук", "Бібліотечний форум: історія, теорія і практика", "Поліграфія і видавничі справи". А. Соляник також співпрацює з багатьма редколегіями наукових журналів і збірників як головна редакторка, заступниця, членкиня редколегії, дописувачка.

Талановита лідерка-наставниця успішно фундує власну наукову школу, залучаючи до її лав обдаровану молодь: українських і зарубіжних студентів, аспірантів, молодих науковців, щедро ділиться з ними своїми креативними ідеями й напрацюваннями, принципами реалізації теоретико-методичних та організаційних засад науково-дослідної діяльності. Нині А. Соляник підготувала та вивела на високий фаховий рівень обдарованих учнів-послідовників, поміж яких: 2 докторки наук із соціальних комунікацій

(В. Чекштуріна, Т. Булах); 7 кандидатів наук, докторів філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи (І. Коваленко, О. Литвиненко, О. Лесюк, О. Тишевська-Шапошник, С. Назаровець, С. Ростовцев, Я. Чен). Нині вчена керує науковими дослідженнями 3 аспірантів ХДАК, у тому числі й громадян КНР. Її наукова школа фактично набула статусу міжнародної, оскільки серед учнів чільне місце посідають іноземні громадяни. Під керівництвом А. Соляник вперше у ХДАК науковий ступінь докторки філософії зі спеціальності "Інформаційна, бібліотечна, архівна справа" у 2020 р. здобула громадянка Китайської Народної Республіки Я. Чен, яку 2019 р. було нагороджено стипендією уряду КНР за видатні досягнення в навчанні серед 500 зарубіжних аспірантів Китаю. За цей здобуток А. Соляник — науковий керівник Я. Чен — отримала подяку китайського консула в Україні.

Наукова школа Аллі Анатоліївни визначається високою продуктивністю та результативністю, 100% її випускників стають докторами й кандидатами наук.

Надзвичайно важливою у професійному житті А. Соляник є викладацька діяльність, якій вона віддає знання, досвід і педагогічну майстерність. Досвідчена професорка, науковиця, безпосередньо причетна до освітнього процесу, вона чітко засвоїла й ефективно використовує два основних правила вищої школи: 1) студентоцентричний підхід у навчанні, що насамперед враховує інтереси й потреби студентів; 2) студентська аудиторія є першим оцінювачем дослідницьких напрацювань вченої.

Ґрунтовними й новітніми за змістом і структурою є програмні та навчально-методичні матеріали ювілярки з таких курсів: "Бібліотечні фонди", "Документознавство", "Документологія", "Іміджелогія", "Документно-інформаційні системи", "Міжнародний документообіг", "Книготорговельні ресурси Інтернет", "Організація та методика науково-дослідницької діяльності" тощо. Інтегруючи власний багаторічний досвід науково-педагогічної діяльності та з огляду на вимоги українських, європейських і світових освітніх стандартів, учена розробила програмно-методичні матеріали такої високої якості, що вони стали своєрідним взірцем для багатьох поколінь викладачів-колег.

А. Соляник — досвідчена й водночас сучасна викладачка, котра сповідує студентоцентричний підхід, основними постулатами якого є спрямованість на інтереси й потреби студента; зміцнення партнерських відносин у системному утворенні "студент — викладач" (і навпаки) для гарантування якості учіння, викладання й організації освітнього процесу; узгодженість ціліс-

ного континууму "студент — студент" як запоруки співпраці здобувачів вищої освіти; зміцнення взаємодії студента з усіма причетними до наукового, навчального та виховного процесів для створення комфортного середовища всередині ЗВО; налагодження тісних зв'язків студентів з усіма стейкхолдерами (працедавцями, менеджерами, меценатами, волонтерами та ін.) поза межами ЗВО задля формування інтегрованого освітнього простору на регіональному, національному й світовому ринках праці.

Алла Анатоліївна — педагогиня-новаторка, яка активно впроваджує в освітньо-науковий процес міждисциплінарний (трансдисциплінарний) підхід, розвивальні та інші інноваційні педагогічні методи, техніки й форми навчання, мотивує студентів, враховує їхні вподобання та інтереси, пов'язані з підвищенням змісту освіти, її цифровізацією (застосування електронних технологій), гейміфікацією (використання ігрових технологій) та меседжефікацією (послугування короткими місткими повідомленнями), що сприяє зростанню рівня відповідальності студентів за якість власного навчання, креативного мислення, спрямованості на ефективну діяльність у майбутньому професійному середовищі, дотримання культурних цінностей, норм соціуму, патріотичних якостей та історико-культурних ознак ідентичності. Серед найдієвіших інноваційних форм проведення занять — мультимедійна, вебінарна, лекція-дискусія, лекція-коучинг (тренінг), інтерактивні, діалогічні семінари, ділові та рольові ігри, мозковий штурм, вебпрезентація, логіко-аналітичні дослідження, проєктна робота в малих групах, квести тощо.

А. Соляник — стратегічно орієнтована професіоналка, що позначається на всіх видах її багатогранної діяльності: науковій, освітній, виховній, організаційно-управлінській тощо. Ювілярка демонструє потужний управлінський хист на всіх керівних посадах: завідувачка кафедри, деканеса факультету, проректорка з наукової роботи. Вона цілеспрямовано вибудовує гнучку систему довгострокових стратегічних ідей, стадіальних цілей, інноваційних заходів і методів їх упровадження з огляду на специфіку ХДАК та виклики зовнішнього середовища.

Виконуючи обов'язки деканеси, А. Соляник налагодила тісну співпрацю й комунікаційну взаємодію з основними стейкхолдерами освітнього процесу: керівниками закладів культури і мистецтв, працедавцями, випускниками ХДАК, залучаючи їх до освітнього процесу на засадах сумісництва, головами ДЕК під час підсумкової атестації здобувачів вищої освіти. Ці особи стають керівниками виробничої практики, розробниками, рецензентами або експертами

освітньо-професійних (бакалавр, магістр) та освітньо-наукових (доктор філософії) програм, оцінювачами рівня бакалаврських, магістерських і дисертаційних кваліфікаційних праць, вступаючи опонентами на захистах дисертацій, беруть участь в оприлюдненні наукових досліджень молодих науковців на міжнародних і всеукраїнських конференціях тощо.

Повною мірою талант А. Соляник розкрився на посаді проректорки з наукової роботи — їй вдалося органічно синтезувати традиційні й інноваційні напрями наукової діяльності, об'єднати окремі елементи в цілісність. Серед основних напрямів:

— успішна реалізація двох фундаментальних НДР ХДАК, зареєстрованих в УкрІНТІ: "Вітчизняна та світова культура": історико-культурологічні аспекти (державний реєстраційний номер 0109U00511), науковий керівник — В. Шейко, доктор історичних наук, професор, професор кафедри культурології і медіакомунікацій, дійсний член НАМ України; "Документально-комунікаційні структури суспільства: інноваційні стратегії розвитку" (реєстраційний номер 0109U00512), науковий керівник — А. Соляник, докторка педагогічних наук, професорка, проректорка з наукової роботи ХДАК;

— підвищення публікаційної активності науково-педагогічних працівників та аспірантів, оприлюднення результатів їхніх напрацювань в англомовних монографіях, дисертаційних працях, навчальних посібниках, наукових статтях, які індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus чи Wos, а також у наукових фахових виданнях України;

— удосконалення рівня інкорпорованості ХДАК у цифровий науковий простір. Зокрема, в інформаційно-аналітичній системі "Бібліометрика української науки" репрезентовано 80% профілів учених. Індекс Гірша науковців академії становить від 17 до 5, що вище за середній показник профільних ЗВО України. Запровадження принципів академічної доброчесності та прозорості дало змогу оптимізувати академічний рейтинг наукової діяльності викладачів;

— підвищення якості системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів, ретельний добір докторантів та аспірантів, збільшення кількості аспірантів до 58 осіб (з них громадян України — 34, іноземних громадян — 24) із музичного мистецтва, інформаційної, бібліотечної та архівної справи й культурології; відкриття асистентури — стажування зі спеціальності 025 "Музичне мистецтво", творчої аспірантури зі спеціальностей 025 "Музичне мистецтво" та 021 "Аудіовізуальне мистецтво та виробництво";

створення численних разових спеціалізованих вчених рад із правом прийняття до розгляду й захисту дисертацій докторів філософії з культурології, інформаційної, бібліотечної та архівної справи, музичного мистецтва;

— посилення корпоративної співпраці всіх учасників науково-видавничої діяльності: співробітників редакційно-видавничого відділу, бібліотеки, усіх підрозділів ХДАК, інших українських і закордонних колег профільного спрямування як членів редколегій, експертів, дописувачів. Основними напрямками науково-видавничої діяльності є видання фахових наукових збірників, матеріалів міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій, монографій, навчальних посібників, бібліографічних і біобібліографічних посібників, формування повнотекстового ресурсу цифрових версій публікацій викладачів через електронний репозиторій бібліотеки ХДАК;

— окреслення пріоритетного кола продукції власного виробництва академії, серед якої: фахові збірники наукових праць "Вісник Харківської державної академії культури", "Культура України", які входять до категорії "Б", ювілейні монографії "Харківська державна академія культури": дайджест "Віват, Академіє!", бібліографічний покажчик "Праці викладачів та співробітників Харківської державної академії культури"; біобібліографічний покажчик "Видатні педагоги Харківської державної академії культури" тощо, до створення яких долучаються співробітники бібліотеки ХДАК.

А. Соляник — етична лідерка, яка не ставить себе вище підлеглих і колег, її високий рівень комунікативної культури, діалогічне спілкування мають потужну об'єднавчу силу серед колег-науковців профільних ЗВО України та інших країн світу, заохочують до формування власних освітньо-наукових ідей, що виступають єдиним носієм професійних рішень, накопичених у межах різних освітньо-наукових шкіл: харківської, київської, рівненської, львівської, одеської тощо. Особливо щільні ділові й міжособистісні партнерські зв'язки налагоджено з колегами-однодумцями з Київського національного університету культури і мистецтв, Київської академії керівних кадрів культури і мистецтв, Рівненського державного гуманітарного університету, Національного університету "Львівська політехніка", Одеського національного політехнічного університету, Книжкової палати України імені Івана Федорова, Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка та ін.

Ініціативна, енергійна, відповідальна, окрім науково-педагогічної та адміністративної діяльності, А. Соляник веде активну громадську

роботу: у 2000—2006 рр. — секретар фахового наукового збірника України "Вісник Харківської державної академії культури"; упродовж 2002—2006 рр. — учений секретар спеціалізованої вченої ради ХДАК Д 64.807.02 з правом прийняття до розгляду та захисту докторських (кандидатських) дисертацій зі спеціальності 07.00.08 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство; від 2007 до 2010 р. — заступниця, від 2010 до 2013 р. — голова спеціалізованої вченої ради Д 64.807.02 з правом прийняття до розгляду та захисту докторських (кандидатських) дисертацій зі спеціальностей: 27.00.01 — теорія та історія соціальних комунікацій; 27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство (в галузі соціальних комунікацій). Упродовж 2014—2017 рр., від 2022 р. і понині — голова спеціалізованої вченої ради Д 64.807.02 з правом прийняття до розгляду та захисту докторських (кандидатських) дисертацій зі спеціальностей: 27.00.02 — документознавство, архівознавство; 27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство (в галузі соціальних комунікацій). Нині ювілярка є головою або членкинею численних разових спеціалізованих вчених рад, які присуджують ступінь доктора філософії зі спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа", головною редакторкою наукового збірника "Вісник Харківської державної академії культури".

Від 2016 р. А. Соляник є заступницею голови Науково-методичної комісії в галузі культури і мистецтв Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України, членкинею підкомісії 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа", у складі якої брала активну участь у розробленні стандартів вищої освіти з означеної спеціальності для першого (бакалаврського), другого (магістерського) та третього (доктор філософії) рівнів вищої освіти. Як знану висококваліфіковану й принципову професорку та організаторку вищої бібліотечно-інформаційної та документознавчої освіти Міністерство освіти і науки України неодноразово залучало вчену до виконання обов'язків голови експертних комісій під час проведення акредитаційної експертизи підготовки у ЗВО бакалаврів і магістрів зі спеціальностей "Документознавство та інформаційна діяльність", "Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія".

Упродовж 2016—2019 рр. А. Соляник входила до складу президії Української бібліотечної асоціації, очолювала напрям розвитку бібліотечної освіти і науки, була організаторкою та активною учасницею багатьох міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій, зокрема міжнародних

наукових конференцій "Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку" (2010—2024); "Сучасна бібліотечно-інформаційна безперервна освіта: європейські орієнтири" (2016—2024); "Інформація, комунікація, суспільство (2017—2024)"; "Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації" (2016—2024) та ін.

За високі досягнення А. Соляник неодноразово відзначали нагородами. У 2006 р. учену нагороджено Почесною грамотою Харківської обласної адміністрації та дипломом обласного конкурсу "Вища школа Харківщини — кращі імена" в номінації "Кращий науковець"; у 2019 р. — у номінації "Кращий декан"; Подякою Голови Харківської обласної ради за сумлінну працю, висо-

кий професіоналізм, вагомий особистий внесок у розвиток культури і мистецтва, справу підготовки висококваліфікованих фахівців; Почесною відзнакою Української бібліотечної асоціації за внесок у розвиток бібліотечної освіти.

Нині вчена перебуває в розквіті своїх численних талантів, творчих сил, креативних напрацювань, інноваційних ідей і задумів.

Студенти, аспіранти, колеги й друзі щиро вітають Аллу Анатоліївну з ювілеєм, бажають міцного здоров'я, творчої наснаги, подальших успіхів в інноваційних починаннях, добробуту і, найголовніше, — якнайскоріше відчутти смак

Перемоги України!

Основні опубліковані праці А. Соляник

1. Соляник А. А. Документні потоки та масиви : навч. посіб. для вищ. навч. закл. культури і мистецтв / Харк. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2000. 111 с.
2. Соляник А. А. Система документопостачання бібліотечних фондів: закономірності розвитку : монографія. Харків : ХДАК, 2005. 230 с.
3. Соляник А. А. Підготовка фахівців для книжкової галузі України: традиції та новації. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2011. Вип. 32. С. 116—125.
4. Соляник А. Обов'язковий примірник мережевого документа як гарантована форма постачання Національної електронної бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 6. С. 25—29.
5. Соляник А. А. Сучасні тренди модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти України. *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 1. С. 22—26.
6. Соляник А. А. Інноваційні критерії результативності ступеневої підготовки фахівців зі спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа". *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2018. № 1. URL: www.librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/146291/145000.
7. Davydova I., Marina O., Solianyk A., Syerov Yu. Social Networks in Developing the Internet Strategy for Libraries in Ukraine. *International Workshop on Control, Optimisation and Analytical Processing of Social Networks* : proc. of the 1st Intern. Workshop on Control, Optimisation and Analytical Processing of Social Networks (COAPSN-2019), Lviv, Ukraine, May 16—17, 2019. Lviv, 2019. P. 122—133. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-2392/paper10.pdf>. Scopus.
8. Peleshchysyn O., Molodetska K., Solianyk A., Kravets R. Modelling the complex of automation of company marketing activity in online communities. *Proceeding of the International Workshop on Conflict Management in Global Information Networks (CMiGIN 2019) co-located with 1 st International Conference on Cyber Hugiene and Conflict Management in Global Information Networks (CyberConf 2019)*. Lviv, 2019. P. 301—310. Scopus.
9. Фундатори Харківської бібліотечної науково-освітньої школи : (до 90-річчя ХДАК) : кол. моногр. / під ред. А. А. Соляник. Харків, 2019. 75 с.
10. Kushnarenko N., Korzhyk N., Solianyk A., Peleshchysyn A. Web Technologies and Effective Representation Tools of the Archival Resources of Ukraine. *Control, Optimisation and Analytical Processing of Social Networks* : proc. of the 2nd International Workshop (COAPSN 2020), Lviv, Ukraine, May 21, 2020. Lviv, 2020. P. 286—295. Scopus.
11. Shelestova A., Solianyk A., Bachynska N., Novalska T., Kobieliiev O. Libraries of Pedagogical Institutions of Higher Education on Social Media. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10, Iss. 47. P. 197—206. doi: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.20>. WoS.
12. Losiieyskyi T., Kobieliiev O., Shcherban A., Solianyk A., Karpenko O. Organizational structures for preserving documentary monuments in the leading libraries of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11, iss. 54. P. 327—338. References: 20 titl. WoS.
13. Shevchenko M., Solianyk A. The state of digitization of documentary heritage in scientific libraries of Ukraine. *Knygotyra*. 2022. Vol. 79. P. 223—249. doi: <https://doi.org/10.15388/Knygotyra.2022.79.126>. Scopus.
14. Zhiliang G., Solianyk A., Karpenko O. Digital services of regional centers for scientific and technical information in China. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12, iss. 61. P. 330—341. WoS.
15. Korzhyk N., Solianyk A., Borysova A., Aleksander M. State Archives in Ukraine During the Russian Aggression: Challenges and Achievements. *Social Communication and Information Activity in Digital Humanities* : proc. of the 2nd Intern. Workshop on Social Communication and Information Activity in Digital Humanities (SCIA 2023), Lviv, Ukraine, November 9, 2023. Lviv: Polytechnic National University. 2023. Vol. 3608. P. 175—183. Scopus.

Надійшла до редакції 30 січня 2024 року

УДК 378(510):[002:005.591.6]:004](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2024.5(334).49-52

Го Чжунліань,

аспірант Харківської державної академії культури,
спеціальність "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа",
e-mail: guzhli@qq.com

Цифрова трансформація системи управління науково-технічною інформацією в китайських університетах

У статті розглянуто особливості системи управління науково-технічною інформацією в китайських університетах як ресурсною базою генерування інновацій та екстракції нових знань і доведено її важливість. Запропоновано концептуальну модель цифрової трансформації, окреслено чинники, що впливають на її успішне впровадження, серед яких: цифрове управління, цифрові послуги й цифрові інновації. Серед чинників впливу на процеси цифрової трансформації визначено організаційні, техніко-технологічні та ресурсні, наголошено на важливості забезпечення адміністративної, фінансової, кадрової, техніко-технологічної й безпекової підтримки цифровізації комунікаційної інфраструктури університетів Китаю. Обґрунтовано потребу створення системи контрзаходів і пропозицій, що передбачає політичну підтримку й технічне навчання, обмін даними та безпеку мережі, а також стандарти й плекання талантів, спрямовані на підвищення рівня управління науково-технічною інформацією в китайських університетах, зростання їхнього науково-дослідного та інноваційного потенціалу.

Ключові слова: науково-технічна інформація; університети Китаю; цифровізація; цифрова трансформація; концептуальна модель управління інформацією

Постановка проблеми. Зі стрімким розвитком і популяризацією інформаційних технологій система управління науково-технічною інформацією в китайських університетах стикається з гострою потребою цифрової трансформації. Це важливий напрям модернізації управління та розвитку закладів вищої освіти КНР. Управління науково-технічною інформацією як одна з основних функцій університетів Китаю має перейти на якісно новий рівень на основі використання цифрових технологій. Цифрова трансформація має значні можливості та становить потенційний виклик для системи управління науково-технічною інформацією в китайських університетах. Упроваджуючи в діяльність сучасні цифрові технології та інформаційні системи, ЗВО можуть підвищити ефективність управління науково-дослідними ресурсами, посилити обмін результатами наукових досліджень, сприяти розвитку наукових і технологічних інновацій. Водночас процеси цифрової трансформації стикаються з численними проблемами, як-от потреба розбудови технічної інфраструктури, навчання персоналу та зміни в системах управління. Поглиблене дослідження аспектів цифрової трансформації системи управління науково-технічною інформацією в китайських університетах і вивчення чинників її впливу та стратегій реалізації має суттєве значення для впровадження інновацій, розвитку науки й технологій.

Аналіз досліджень і публікацій. Китайські науковці активізували дослідження проблем цифро-

візації систем управління науково-технічною інформацією в університетах від 2010-х рр. Теоретичні засади розв'язання цієї важливої проблеми розробляли Чжоу Лікінь (2015) [2], Лі Цінхуа, Хань Бінвей (2017) [1], Wei Que, Xin Xin, Zhang Jingtian та ін. (2021) [3]. У працях науковців акцентовано, що основною метою впровадження системи ефективного управління науково-технічною інформацією в університетах Китаю є надання якісних інформаційних і науково-консультаційних послуг, оперативне забезпечення потреб викладачів, студентів та дослідників у науково-технічній інформації, а також сприяння науково-технічним інноваціям й академічному прогресу [1]. Зокрема, Чжоу Лікінь зазначає, що цифрова трансформація спрямована на оцифрування традиційних фізичних активів, процесів і послуг за допомогою сучасних інформаційних технологій, а також на інтеграцію, оптимізацію та інновації для забезпечення мінливих потреб ринку й користувачів [2]. Науковець доводить, що збирання, систематизація, зберігання, пошук і розповсюдження наукової літератури, великих даних, академічних ресурсів, патентної та іншої інформації, пов'язаної з дослідженнями, дають змогу надавати користувачам якісні персоналізовані й цільові інформаційні послуги та консультаційну підтримку.

Важливим внеском у розроблення моделі управління цифровими науково-технічними архівами є праця Дуань Бінбін, у якій наголошено,

що цифрова трансформація має сприяти впровадженню науково-технологічних інновацій, зокрема цифрового зберігання, та спільному використанню науково-технічної інформації, що підвищить її ефективність [4].

У сфері науково-технічного менеджменту університетів КНР цифрову трансформацію вважають оптимальним інструментом підвищення ефективності та якості управління ресурсами НТІ. Коунг Бінь [5] та Ян Лін [6] зауважують, що до такої системи управління належать планування й виробництво цифрових інноваційних продуктів і послуг на основі застосування цифрових інструментів та платформ. Як доводять Wang Yu, Wang Weidong, Wen Zhankao [8] та Sun Lifeng [9], найактуальнішими цифровими послугами, що сприяють науковим і технологічним інноваціям викладачів університетів, є управління науково-технологічними проектами, оцінювання новизни науково-технічних досягнень тощо. Це актуалізує значущість дослідження та пошук шляхів розв'язання окресленої проблеми.

Мета статті — аналіз концептуальних засад цифрової трансформації системи управління науково-технічною інформацією в китайських університетах.

Виклад основного матеріалу дослідження. На успішну реалізацію процесів цифрової транс-

формації впливає багато чинників, зокрема організаційний, техніко-технологічний, ресурсний (передбачає не лише фінансові інвестиції, агрегацію інформаційних баз даних, а й навчання персоналу). Фахівці з цифровізації стверджують, що організаційний рівень є одним із головних чинників цифрової трансформації, оскільки відкритість, інноваційність і корпоративна співпраця з партнерами сприятиме успішному втіленню проєкту цифрової трансформації [7]. Техніко-технологічна підтримка також важлива, оскільки виконання завдань проєкту передбачає наявність відповідної технічної інфраструктури, програмного забезпечення, використання новітніх інформаційних технологій, цифрових інструментів і платформ тощо [8]. Навіть бездоганно профінансована інфраструктура не буде функціонувати без кадрового забезпечення, що свідчить про наявність системних зв'язків між всіма елементами системи управління інформаційними ресурсами.

Отже, в добу цифровізації трансформація системи управління науково-технологічною інформацією в китайських університетах стала головним напрямом їх розвитку. З огляду на це, актуальним є розроблення концептуальної моделі, в якій подано алгоритм послідовності процесів та дорожню карту ключових дій університетського менеджменту всіх рівнів.

Рис. 1. Дорожня карта цифрової трансформації системи управління НТІ

Базовими чинниками цифрової трансформації системи управління НТІ в китайських університетах є:

1. Цифрова інфраструктура

Забезпечує підтримку процесів збирання, систематизації, зберігання та використання НТІ

за допомогою цифрових інструментів і платформ, а також дає змогу застосовувати методи інтелектуального аналізу, здобувати нові знання на основі семантичного опрацювання великих даних наукової та техніко-технологічної інформації. Платформи великих даних сприяють співпраці

між різними відділами китайських університетів для підвищення ефективності та якості науково-дослідної діяльності. Важливо забезпечити захист НТІ та вжити заходів безпеки, що запобігатимуть несанкціонованому доступу й хакерським атакам.

2. Цифрові продукти й послуги

Це надання науково-технічних інформаційних послуг на основі цифрових засобів, охоплюючи пошук НТІ, консультації й навчання користувачів та персоналу тощо. Для виробництва цифрових послуг слід сформувати повнотекстові бази даних НТІ, за допомогою яких користувачі можуть легко шукати та отримувати науково-технічні документи, наукові журнали, патенти й інші види інформаційних ресурсів. Водночас і фахівці бібліотек китайських університетів можуть надавати консультаційні онлайн-послуги та відповідати на запити користувачів щодо пошуку та використання науково-технічної інформації.

Проводячи навчальні курси й семінари з управління НТІ, працівники університетських бібліотек допомагають викладачам і студентам набувати навичок пошуку та аналітико-синтетичного опрацювання документів різних видів. Створюючи цифрові бази даних і платформи для просування науково-технічних досягнень викладачів університету, їх рекламування й цитування, бібліотеки популяризують значення науково-технічної інформації та раціональні методи її використання.

3. Цифровий супровід інновацій

Передбачає сприяння науковим і технологічним інноваціям та трансферу технологій за допомогою цифрових засобів. Такий супровід здійснюють на основі цифрових платформ управління проектами, що дає змогу ефективно й прозоро реалізовувати всі процеси життєвого циклу науково-технічного проекту — від планування до втілення. Використовуючи технології інтелектуального аналізу, фахівці всебічно оцінюють науково-технічні досягнення й надають підтримку в ухваленні рішень відділам науково-технічного менеджменту ЗВО Китаю. Цифровий супровід інноваційних проектів сприяє комерціалізації наукових здобутків і трансферу технологій через застосування цифрових засобів демонстрації та просування науково-технічних досягнень, залучення потенційних партнерів й інвесторів.

Серед об'єктивних чинників, що впливають на ефективність цифрової трансформації управління НТІ в китайських університетах, виокремимо такі:

1. Аналіз чинників організаційного рівня

На організаційному рівні ключовими елементами успішної цифровізації є оптимізація

організаційної структури та архітектури, розвиток лідерства й менеджменту, зміни в культурі та цінностях, формулювання стратегій і планів, посилення організаційних можливостей та навчання персоналу. Системно вдосконалюючи організаційну структуру управління науковою й технологічною інформацією в китайських університетах, можна підвищити якість інформаційного забезпечення наукових працівників та ефективність ухвалення рішень на всіх рівнях менеджменту. З позиції лідерства в системі управління важливим є визначення ролі та можливостей формальних і неформальних лідерів, а також їх вплив на цифрову трансформацію та відповідальність за ці процеси. Зміни в організаційній культурі університету та його корпоративних цінностях мають вирішальне значення для успішного впровадження цифрової трансформації, тому вкрай важливо створити в установі атмосферу, що сприяє інноваціям і змінам, заохочує працівників брати активну участь у прискоренні цифровізації комунікаційного простору. Формулювання відповідних стратегій і планів цифрової трансформації, їх інтеграція із загальними стратегіями розвитку китайських університетів допоможе досягти стратегічних цілей управління потоками НТІ в найкоротший термін. Удосконалення організаційних можливостей і навичок працівників, а також їх гармонійна адаптація до вимог цифровізації через набуття цифрових компетентностей є важливою умовою прискорення процесу цифрової трансформації.

2. Аналіз техніко-технологічних чинників цифрової трансформації

Цей аспект передбачає вдосконалення технологій та інструментів аналізу великих даних, опрацювання природної мови на основі штучного інтелекту, формування цифрової бібліотеки, створення баз знань і науково-технічних інформаційних систем, розроблення додатків із застосуванням сучасних технологій та інноваційних комп'ютерних програм. Дослідження з управління й аналізу даних мають на меті допомогти китайським університетам ефективно працювати з великими обсягами науково-технічної інформації та розробляти методи здобуття нових знань. Використання технологій опрацювання природної мови на основі штучного інтелекту сприяє підвищенню ефективності й точності пошуку даних і забезпечує якісну інформаційну підтримку наукових досліджень. Побудова цифрових бібліотек і баз знань дасть змогу забезпечити ефективне управління інформа-

цією та створення служб з її обміну. Розроблення програмних застосунків на основі вдосконалених науково-технологічних інформаційних систем сприяє їх модернізації відповідно до особливостей і потреб кожного університету КНР. Крім того, підтримка розвитку та застосування передових технологій надасть китайським університетам можливість повніше опрацювати та використовувати науково-технологічні інформаційні ресурси для стимулювання інновацій і наукових відкриттів, підвищення рейтингу в академічних колах. Загалом, нині технічний чинник має велике значення для цифрової трансформації системи управління НТІ, підвищуючи її ефективність, гнучкість і зворотний зв'язок зі споживачем інформаційних послуг.

3. Аналіз чинників ресурсного забезпечення цифрових трансформацій

Цифрова трансформація управління науково-технічною інформацією в китайських університетах потребує значних інвестицій в розвиток людських та інформаційних ресурсів. Людські ресурси — це персонал із цифровими навичками й досвідом управління НТІ, інформаційні ресурси — це повнотекстові бази даних науково-технічної літератури й документації та платформи управління ними.

Інвестиції в людські ресурси є важливим чинником успішності цифрової трансформації системи управління НТІ в китайських університетах, що активно залучають талановитих фахівців, які розуміються на цифрових технологіях і принципах створення сервісних платформ для надання якісних персоналізованих інформаційних послуг. Провідні університети Китаю практикують механізми академічного обміну талантами та налагодження співпраці з

підприємствами й дослідницькими установами, щоб створити базу для підвищення кваліфікації персоналу, який бере участь у процесах цифрової трансформації.

Інвестиції в інформаційні ресурси є основою підтримки проєкту цифрової трансформації. Китайські університети активно інвестують у створення потужних інформаційних ресурсів, що охоплюють цифрові бази даних наукової та технічної літератури, бібліотеки знань, сховища великих даних для наукових досліджень тощо. Ці ресурси уможливають надання ефективного інформаційного супроводу викладачам, студентам і дослідникам китайських університетів; сприяють генеруванню інновацій та академічному прогресу; слугують базою для підтримки управління науково-технологічними проєктами, академічних обмінів та академічних рейтингів. Ключ до інвестування в інформаційні ресурси полягає у виборі відповідних цифрових технологій і платформ управління НТІ для забезпечення потреб освіти й науки, якісного та безпечного інформаційного обслуговування користувачів.

Важливим аспектом управління НТІ в китайських університетах є раціональний розподіл та ефективне використання інформаційних ресурсів. Це завдання передбачає створення міжуніверситетської платформи для обміну інформаційними ресурсами, просування єдиної політики управління ними, підвищення якості цифрової інформації та рівня захисту інтелектуальної власності, а також використання таких технологій, як семантичний аналіз даних для надання персоналізованих і релевантних інформаційних послуг.

(Далі буде)

Надійшла до редакції 9 травня 2024 року

До уваги передплатників!

Угоду щодо передплати на видання Книжкової палати України можна укласти безпосередньо з установою.

Звертайтеся у відділ підготовки та розповсюдження видань

тел. (044) 292-80-72, 292-65-73

e-mail: vydannya@ukrbook.net

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21783-11683ПР від 31.12.2015.

Формат 60x84^{1/8}. Ум. друк. арк. 6,05. Тираж 64 пр. Зам. 31.

Журнал надруковано на обладнанні Книжкової палати України

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1954 від 24.09.2004.

До уваги читачів: електронний варіант журналу "Вісник Книжкової палати" ISSN 2076-9555 (онлайн-версія) розміщено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розділі "Наукова періодика України":

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKP/index.html